

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА
ВІДДІЛ НАВЧАННЯ ЖЕСТОВОЇ МОВИ
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ЗАКЛАДИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
ІНСТИТУТУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА

**ДОСВІД
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ
(ОРГАНІЗАЦІЙНО-РЕСУРСНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ)**

**ЗБІРКА ТЕЗ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ
в рамках фестивалю Тижня науки
20 ТРАВНЯ 2022 РОКУ**

КИЇВ 2022

УДК 376-056.263. 018.43(477)(082)
Д 70

Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
(протокол №4 від 30.05.2022 року)

Д 70 Досвід дистанційного навчання учнів з порушеннями слуху (організаційно-ресурсне забезпечення в умовах воєнного часу): збірка тез Всеукраїнського науково-практичного семінару в рамках фестивалю Тижня науки (20 травня 2022 року). – Київ: ФОП «Симоненко О.І.», 2022. – 124 с.

ISBN 978–617–7979–07–3

Збірка тез містить матеріали теоретичних, прикладних аспектів дистанційного навчання осіб з порушеннями слуху в галузі спеціальної освіти в сучасних умовах, які висвітлювалися на Всеукраїнському науково-практичному семінарі (20 травня 2022 року). У публікаціях науковцями, сурдопедагогами, психологами, вчителями-предметниками, магістрами розглядаються актуальні проблеми організації, супроводу, викладання, особливостей проведення предметних уроків, корекційно-розвиткових, виховних занять з різновіковими категоріями глухих і зі зниженим слухом учнів з урахуванням сучасних викликів.

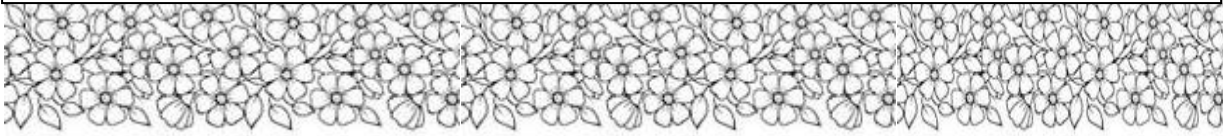
УДК 376-056.263. 018.43(477)(082)

ISBN 978–617–7979–07–3

© Колектив авторів, 2022
© Відділ навчання жестової мови
ІСПП імені Миколи Ярмаченка, 2022

ЗМІСТ

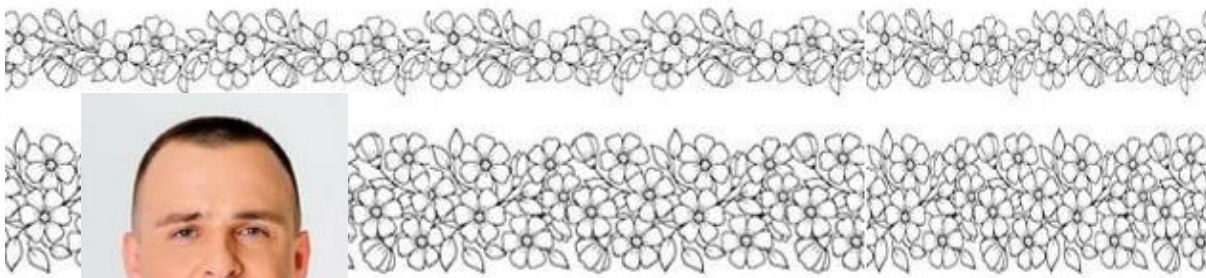
Вітальні слова

Коломоєць А.О.	5
Воробель Г.М.	6

Тези учасників семінару

Барабаш Я. С. Роль психологічної служби спеціального закладу в умовах воєнного часу	7
Біланова О. А. Здійснення дистанційного навчання учнів з порушеннями слуху на уроках української жестової мови	11
Бурлака О. В. Використання дидактичних засобів навчання в спеціальних закладах загальної середньої освіти для школярів із порушеннями слуху	14
Воробель Г. М. Хмельницька спеціальна загальноосвітня школа в умовах сучасних викликів	17
Грицько Р. В. Від розуміння до застосування у рівнях успішного дистанційного навчання першокласників з порушеннями слуху	20
Диська І. В. Жестова мова як повноцінний засіб комунікації	22
Жук В. В. Корекційно-розвиткова допомога дітям з кохлеарними імплантами в умовах дистанційного навчання	25
Заяць Т. М. Формування мовних понять у навчанні учнів з порушеннями слуху	30
Зборовська Н. А. Особливості організації навчання українських дітей-біженців у Баварії	32
Іванюшева Н.В. На допомогу вчителям дистанційного навчання від авторів тематичного жистівника	35
Іващенко Л. Д. Шляхи ефективного навчання для дітей з порушенням слуху під час воєнного стану у рефлексії вчителя жестової мови	37
Кирковська В. І. Можливості дистанційного навчання учнів з порушеннями слуху різних категорій	40
Когтєв А. В. Особливості організації освітнього процесу осіб з порушеннями слуху під час війни	43
Коломоєць А.О., Луценко Л.М., Романовська О.О., Корочкова Н.В., Біланова О.А. Практичні рекомендації педагогам спеціальних закладів освіти щодо організації дистанційного навчання для дітей з порушеннями слуху в умовах воєнного стану	46

Корочкова Н. В. Специфіка проведення корекційно-розвиткових занять з учнями з порушеннями слуху в умовах воєнного стану	50
Кульбіда С. В. Дистанційне навчання учнів з порушеннями слуху: наука для практики	55
Литвинова В. В. Методичні поради з викладання математики для дітей з порушеннями слуху	60
Литовченко С. В. Дистанційна форма навчання: рекомендації педагогам, які працюють з дітьми з порушеннями слуху	63
Ломакіна О. М. Дистанційний формат проведення корекційно-розвиткових занять	69
Луценко Л. М. Особливості організації виховного процесу у спеціальній школі в умовах Нової української школи	72
Малинович Л. М. Специфіка забезпечення комплексного супроводу дітей з порушеннями слуху в умовах воєнного стану	74
Мойсеєнко І. М. Дистанційне навчання дітей з аутизмом: досвід роботи	78
Пац О. В. Особливості дистанційного корекційно-розвиткового навчання дітей з порушеннями слуху в умовах спеціальної школи	80
Пац О. В., Заєць В. А. Організація формату «Педагог – батьки – дитина» в умовах воєнного стану	82
Подопригора Т. С. Організація уроків української мови в класах для дітей з порушеннями слуху за дистанційною формою навчання в умовах воєнного стану	87
П'ятничко С.В. Оволодіваємо досвідом разом	88
Романовська О. О. Особливості проведення онлайн-уроків у початковій школі дітей з порушеннями слуху та роль батьків у дистанційній педагогіці партнерства	90
Сколотова І. І. Досвід з дистанційного навчання студентів: очима фахівця	94
Стецула Н. П. Реалізація можливостей трудового дистанційного навчання старшокласників з порушеннями слуху в умовах воєнного стану	97
Таранченко О. М. Підтримка ресурсного потенціалу батьків дітей з особливими освітніми потребами в реаліях сьогодення	103
Шаповалов О. В. Досвід дистанційного навчання географії учнів з порушенням слуху	106
Щуцький В.П. Специфіка проведення дистанційних уроків історії з учнями з порушеннями слуху із застосуванням стратегій навчання	108
Юрченко Ю.М. Кроки в опануванні компетентнісного професійного досвіду	112
Програма Всеукраїнського науково-практичного семінару в рамках фестивалю тижня науки у форматі онлайн марафону «Досвід дистанційного навчання учнів з порушеннями слуху (організаційно-ресурсне забезпечення в умовах воєнного часу)»	116

Коломоєць Анатолій Олександрович,
депутат обласної ради, директор.
КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР».

Шановні учасники семінару!

Надзвичайно приємно вітати всіх на цьому важливому, і я би сказав унікальному, заході.

Унікальному тому, що мова йтиме про спеціальну освіту, спеціальний заклад, які сьогодні переживають не прості часи. Переконали, що багато - хто з учасників семінару розуміє роль спеціального закладу в навчанні осіб з порушеннями слуху, високо оцінює здобутки спеціальної освіти в Україні.

Ми зібрались, щоби дізнатись про досягнення науковців в організації дистанційного навчання дітей із порушеннями слуху, обмінятись практичним досвідом з педагогами спеціальних закладів.

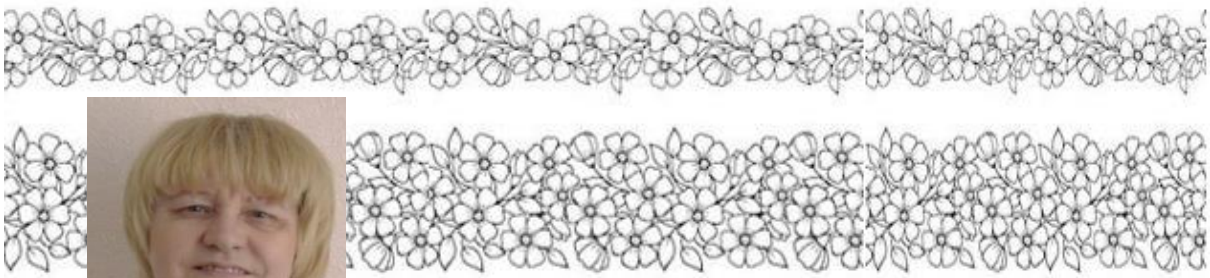
Спеціальна школа «Сузір'я», яку я очолюю, протягом багатьох років співпрацює з інститутом спеціальної педагогіки та психології імені Миколи Ярмаченка, зокрема з відділом навчання жестової мови в особі нашого наукового керівника Світлани Вікторівни Кульбиди. Завдяки цій створеній роками, творчій співпраці педагогами нашого закладу розроблені підручники для 1-го класу – **«Розвиток слухового сприймання» та «формування вимови»**, навчально методичний посібник **«Виховна робота осіб з особливими освітніми потребами в умовах Нової української школи»**, на які отримано гриф Міністерства освіти і науки України; розроблено інформаційно – методичне забезпечення кабінету української жестової мови та створено відповідний кабінет УЖМ, не говорячи вже про цілу низку доповідей, підготовлених педагогами закладу із власного досвіду, та оприлюднених на наукових конференціях, Міжнародного та Всеукраїнського рівнів, надруковані у фахових виданнях.

То ж, користуючись нагодою, окремі слова подяки хочу висловити п. Світлані, побажати їй здоров'я і виразити надію на подальшу співпрацю.

На завершення хочу всім щиро подякувати, що незважаючи на такий складний час, ми винайшли можливість для проведення цього заходу, що у нас є бажання вдосконалювати свої знання, уміння та навички в організації навчання наших особливих дітей. І це не дивно, бо ми небайдужий вмотивований народ, ми вірою у перемогу, та прекрасне майбутнє.

Дякую всім.

Слава Україні!

Воробель Галина Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
заслужений працівник освіти України, директор.
Хмельницька спеціальна загальноосвітня школа №33.

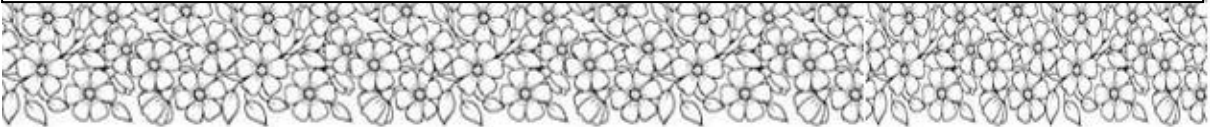
У травні в Україні проходять заходи Національної Академії Педагогічних Наук до Дня науки. Не виключенням є і відділ навчання жестової мови Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка, у якому під керівництвом Світлани Кульбиди, доктора педагогічних наук, професора, організовано Всеукраїнський науково-практичний семінар: «Досвід дистанційного навчання учнів з порушенням слуху організаційно ресурсне забезпечення в умовах воєнного стану». Усі ми перебуваємо в умовах війни, і у цей час особливої підтримки потребують діти з порушеннями слуху. Вони є найвразливішими серед усіх учасників освітнього процесу. Тому навчально-корекційний процес в умовах дистанційного навчання вимагає особливого підходу. Багато фахівців спеціальних шкіл для дітей з порушенням слуху зіштовхнулися з новими викликами, проблемами в організації, здійсненні, проведенні онлайн-навчання. Надзвичайно важливо, що сьогодні на високому професійному рівні підніматимуться питання української жестової мови як засобу навчання з урахуванням жестово-словесної чи словесно-жестової двомовності, ролі корекційно-розвиткової, виховної складових у загальному процесі надання освітньо-реабілітаційних послуг для дітей з порушенням слуху спеціальними школами, НРЦ в умовах воєнного часу.

Сподіваюсь, що цей семінар, вибудований на білінгвальному і дитиноцентричному підходах у взаємопов'язаних і взаємодоповнених п'яти секціях, надасть багато чого нового у задоволенні різноманітних (мовних, мовленнєвих, комунікативних, соціально-емоційних, діалогічної взаємодії) потреб дітей з порушеннями слуху різного віку в умовах здійснення дистанційного навчання; визначить і намітить ефективні шляхи його здійснення з урахуванням різноманітних об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Бажаю плідної співпраці!

ТЕЗИ УЧАСНИКІВ СЕМІНАРУ

Барабаш Яна Сергіївна,
практичний психолог
КЗО «Криворізька спеціальна школа
«Сузір'я» Дніпропетровської обласної ради»

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Досвід діяльності психологічної служби спеціального закладу в умовах воєнних дій надзвичайно важливий, адже надає якісні освітньо-реабілітаційні послуги. Варто поділитися основними видами роботи, які проводилися з учнями з порушеннями слуху, їхніми батьками дистанційно в умовах воєнного часу.

Метою діяльності психологічної служби спеціального закладу є сприяння створенню умов для соціального, інтелектуального розвитку здобувачів освіти у широкому сенсі, підтримка психічного здоров'я, надання психологічної підтримки всім учасникам освітнього процесу без виключення.

Перше, на що хочеться звернути увагу, це те, в чому ж полягає різниця роботи психолога в нормальному, повсякденному житті та в період воєнного часу?

1. Дорослі та діти перебувають у гострому стресовому стані (особливо перші тижні війни. Гострота стресової реакції залежить від:

а) ступеня залученості (наскільки близько дитина пережила травматичні події (бачила по телевізору, була в епіцентрі подій, подія відбулась з кимось знайомим),

б) індивідуальних особливостей (стресостійкості, рівня загальної тривожності),

в) попереднього травматичного досвіду (присутній /відсутній, якщо присутній – ретравматизація та ін.).

2. Часто є зміна: місця проживання, оточуючі рідні (близькі, знайомі) дитини. Дитина не встигає звикати до людей, як наслідок стає закритою та малоконтактною.

Відповідно до виявлених особливостей була здійснена дистанційна робота, яка проведена з метою виявлення вказаних ознак. Зокрема, первинна онлайн-консультація з батьками (офіційними представниками) дитини. Найбільш оптимальним вибором була консультація через

відеозв'язок (вайбер чи інстаграм), або ж телефонна консультація, якщо батьки чуючі.

Основні питання консультації включали:

1. Визначення місця перебування дитини (де, з ким вона зараз перебуває?);

2. З'ясування, які саме події війни бачила дитина, їхнє обговорення.

3. Як відреагувала на перші прояви війни?

4. Чи з'явилися зміни в поведінці дитини?

5. Який вид допомоги зараз найбільше потребує дитина? (в навчанні, в усвідомленні подій, у висвітленні подій, в емоційній підтримці, в пристосуванні до нових умов життя та ін.).

Після обрання напряму психологічної допомоги роботу за відповідним планом здійснюємо не лише з дитиною, а й з батьками. Головне при цьому, у форматі дистанційного навчання в умовах війни – навчити батьків самостійно допомагати своїм дітям (надавати психологічну підтримку, розмовляти, ділитися враженнями, обійматися, тримати за руку та ін. – весь комплекс підтримки для підтримки безпеки, впевненості, захищеності.

Звертаю увагу на види діяльності, які першочергово було введено у формат дистанційного навчання на період воєнного часу:

1. Психологічна консультація (батьки, здобувачі освіти старшої шкільної ланки, педагогічний колектив).

2. Психологічна просвіта (батьки, здобувачі освіти, педагогічний колектив)

3. Психологічний супровід (здобувачі освіти).

4. Психокорекція (здобувачі освіти).

Як приклад, пропоную розібрати кожен вид діяльності, зокрема, з якими питаннями і труднощами нам довелося зустрітися.

Психологічна консультація.

Запит від здобувача освіти 10-го класу: *Як мій переїзд в інше місце може позначитися на міжособистісних відносинах з дівчиною?*

Або : Я боюсь, що мене заберуть на війну..

Запит від мами дитини 7-го класу: *відсутність бажання навчатись, постійно доводиться змушувати його щось робити.*

Запит від педагога: *яким чином співпрацювати з батьками, які відмовляються виконувати самостійно роботу з дітьми?*

Можемо зробити висновок, що такий вид діяльності, як психологічна консультація не потерпіла значних трансформацій у порівнянні- запит до початку війни-запит під час війни.

Наступний вид діяльності – **психологічна просвіта**. Спостерігаємо значну трансформацію у проведенні роботи за цим напрямом. Це

пов'язано з тим, що основною метою просвіти – надати якомога більше корисної інформації, що стосується правил поведінки в даний період часу.

Здобувачі освіти: висвітлення питань як поводитись під час комендантського часу, повітряної тривоги.

Батьки: Як говорити з дітьми про війну, що таке самозаспокоєння, як особисто я можу допомогти дитині пережити травматичну ситуацію, навіщо потрібно збільшити рівень тілесної взаємодії з дитиною.

Педагоги: Робота з дітьми під час воєнного стану, на які зміни у поведінці дитини потрібно, перш за все, звертати увагу?

Консультавання, корекційна робота відбувалась раз (двічі) на тиждень в залежності від визначення: супровід чи корекційна робота з дитиною?

Орієнтовна схема

1. Стабілізація емоційного стану (дихальні вправи, ігри на зняття емоційної напруги, зменшення рівня тривожності та ін.). В цьому напрямку роботи загалом ми потребували допомоги батьків, тому що для проведення таких ігор потрібна безпосередня участь й допомога дорослої.

2. Поради батькам під час війни (в залежності від ситуації, в якій перебуває дана родина).

3. Відповіді на питання, які цікавлять батьків.

Наступний вид діяльності – це **психологічний супровід**. Психологічний супровід здійснювався зі здобувачами освіти у невеликих групах (до 5 осіб). Основним напрямком роботи стали:

*зменшення рівня тривожності (з використанням психологічних ігор, навчальних вправ),

* стимулювання позитивних емоцій (спільний перегляд відеороликів),

*розвиток психічних пізнавальних процесів (практичні завдання),

*розвиток навичок самозаспокоєння (дихальні вправи, вправи на зменшення рівня внутрішньої агресії),

*розвиток і збільшення рівня загальних знань (знання про кольори, форми, рослини, тварини, овочі, фрукти, різновиди емоцій та ін.).

Цей вид діяльності також не зазнав значних трансформацій.

І останнім напрямом роботи була **психокорекція**. Проводилась вона індивідуально з залученням батьків, роз'ясненням їм принципів, основ роботи зі своєю дитиною. Майже половина часу загальної діяльності відводилась на роботу з батьками. Розглянемо кілька прикладів психокорекції зі здобувачами освіти молодшої шкільної ланки:

1. Хлопчик 1-го класу з кохлеарним імплантатом, має супутні особливості розвитку, потребує розвитку психічних пізнавальних процесів, дрібної моторики, збільшення рівня обізнаності про оточуючий світ. За перші пів року навчання показав гарні результати, добре орієнтувався у кольорах та формах, вміло та майже безпомилково виконував завдання на

розвиток логіки, які відповідають його віковим нормам, мав позитивні результати у навичках спілкування з дорослими. Після початку воєнних дій, разом з батьками переїхав до іншої країни. Під час дистанційного навчання стало зрозуміло, що втратив навички спілкування з дорослими, став погано орієнтуватися у назвах кольорів та форм, почав забувати деякі жести (батьки чуючі), спостерігалось багато інших регресивних проявів. Тому було обрано шлях повторення всього пройденого матеріалу спочатку з детальним планом роботи з вересня, щоб їм краще було орієнтуватися у поетапності вибору матеріалу для самостійної роботи. Після дистанційного заняття, закріплював вивчені матеріали з батьками.

2. Дівчинка 1-го класу, має 4 групу глухоти. Присутні прояви гіперактивності, агресивності по відношенню до оточуючих, маніпулятивна поведінка. На заняттях використовували комплекс заходів: дихальні вправи, пісочну терапію, елементи сенсомоторних вправ. Після початку війни також з мамою переїхали до іншої країни, поведінка погіршилась, стала неконтрольована, відмовляється навчатися, займається те, чим вважає за потрібне. Тому більшу частину роботи було проведено з мамою: пояснення принципів, механізмів особливостей даної дитини, що можна зробити в конкретному випадку, як позитивно вплинути.

Як підсумок, такий напрям діяльності як психокорекція дітей з ПС в дистанційному форматі під час воєнних дій зазнала найбільшої трансформації та потребувала найбільшого залучення батьків до роботи.

Отже, можемо зробити висновок, що робота психологічної служби спеціального закладу для осіб з порушеннями слуху у дистанційному форматі зазнала значних трансформацій у зв'язку з введенням воєнного стану. Ще багато питань, змін напрямків діяльності залишаються відкритими, але здійснені види діяльності психолога показали позитивні результати. Сподіваюсь на співпрацю з колегами щодо спільного вирішення актуальних питань у наданні якісної психологічної допомоги в умовах воєнного стану здобувачам освіти з порушеннями слуху.

Список використаних джерел:

1. Коломоець А.О., Луценко Л.М., Кульбіда С.В., Спіцина О.В. (2021). Виховна робота осіб з особливими освітніми потребами в умовах Нової української школи: навчально-методичний посібник.
2. Барабаш, Я. (2021). Методи корекційного впливу на розвиток понятійного та абстрактного мислення у дітей з порушенням слуху молодшого шкільного віку. *Збірник наукових праць SCIENTIA*. Вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/15374>
3. Кульбіда С.В. (2021). Особливості комунікативної діяльності нечуючих учнів: *монографія*. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка. Відділ навчання жестової мови. Київ: Інтерсервіс, 2021.
4. Leshchii, N.P., Pakhomova, N.G., Baranet, I.V., Kulbida, S.V., Yanovskaya, T.A., Sheremet, M.K., Suprun, M.O. (2021). FEATURES OF THE PHYSICAL AND PSYCHO-EMOTIONAL STATE OF CHILDREN WITH. *СВІТ МЕДИЦИНИ ТА БІОЛОГІЇ*, №3(77), 2021. С.91-96. [10.26724/2079-8334-2021-3-77-91-96](https://doi.org/10.26724/2079-8334-2021-3-77-91-96)
5. Pakhomova N. G., Okhrimenko I. M., Kul'bida S. V., Yanovska T. A., Stanetska H. M. (2021). NEUROPSYCHOLOGICAL PRINCIPLES OF COGNITIVE AND COMMUNICATIVE ACTIVITIES DIAGNOSIS IN ADULTS WITH

Біланова Ольга Анатоліївна,
вчитель української жестової мови
КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я»
Дніпропетровської обласної ради»

ЗДІЙСНЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЖЕСТОВОЇ МОВИ

Воєнні дії на території України внесли свої корективи в усі сфери життєдіяльності країни, у тому числі й в освітній процес. Багато навчальних закладах, у тому числі і наша школа – КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР», як одна з спеціальних шкіл України [1,2], призупинили освітній процес оскільки безпосередні учасники вимушені були залишити місце навчання, робоче місце, місце проживання. Із самого початку війни в країні я, як класний керівник 7-Б класу і, як вчитель УЖМ [3], підтримувала і зараз підтримую контакти учнів і батьків один з одним, використовуючи мобільний зв'язок, Viber, Telegram, Messenger та ін., надаючи систематичну інформаційну, психологічну підтримку, хоча це досить нелегко було здійснювати у перший час.

Ефективність дистанційного навчання безпосередньо залежить від тих педагогів, хто веде роботу з учнями з ПС в інтернет-просторі і якою мірою володіє жестовою мовою, передбачає наявність всіх притаманних очному навчанню атрибутів, таких як: групові дискусії, колективне обговорення пройденого матеріалу, живе спілкування тощо.

Набуваючи поступово власний досвід проведення дистанційного навчання, проаналізувала власні спостереження за 5-бальною шкалою оцінювання роботи у 2020-2022 роках у шести параметрах:

- якість інтернету,
- застосування технічних засобів,
- використання освітніх платформ,
- розробка візуального е-контенту,
- визначення активності учнів,
- допомога батьків.

Окремі підсумки, результати проведення он-лайн уроків з вивчення, засвоєння навчального матеріалу здобувачами освіти з ПС за названими параметрами представлено на Рисунку.

Технічна проблема виникає в зв'язку з недостатністю технічних комунікаційних можливостей користувачів, відсутністю або невеликою швидкістю Інтернет-доступу, відсутністю або дорожнечою програмних засобів, та навіть відсутністю персональних комп'ютерів у здобувачів, які проживають у сільській місцевості або виїхали за кордон.

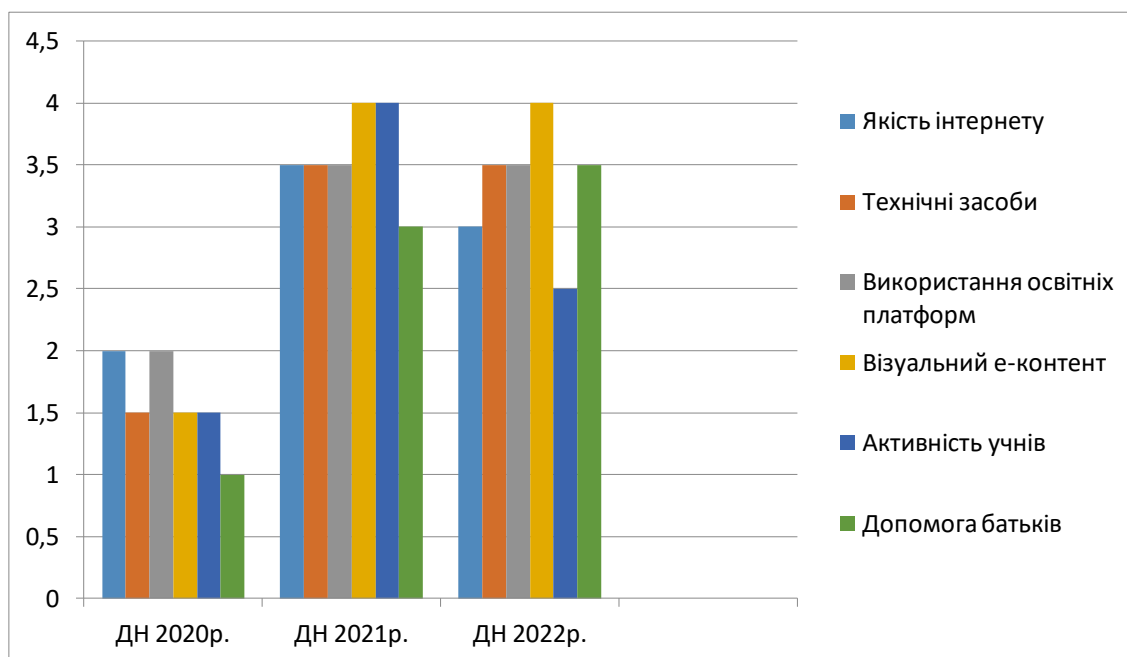

Рис. Окремі результати дистанційного навчання

В освітньо-дистанційному процесі розширилася практика застосування таких платформ дистанційного навчання, як Zoom, Google meet, Google classroom порівняно з 2020 роком.

Оцінювання рівня знань здобувачів освіти з порушеннями слуху (ПС) відбувається комплексно шляхом їх тестування на освітніх платформах «Всеосвіта», «НаУрок» з виконанням інтерактивних вправ learningapps.org/createApp.php, аналізом письмових робіт, які вони надсилають вчителям на застосунки Viber, Telegram або Messenger.

Ми, як ніхто інший, знаємо, скільки зусиль та часу забирає у вчителів підготовка одного цікавого уроку у форматі дистанційного навчання. Продумати тему, дібрати завдання для ознайомлення з новим, і для повторення, знайомим е-матеріалом, визначити тематичний жестівник і словник, скласти тести, знайти ілюстрації – і це лише вершина айсберга. Кожен урок має часові межі, в які потрібно вкластися і старатися досягти навчальної, компенсаційно-розвиткової і виховної мети. Візуально-доступне, зручне сприймання е-матеріалу у поєднанні з калькованим жестовим, дактильним, писемним мовленням допомагає учням отримувати знання на свідомому рівні у вигляді організованої структури кожного онлайн-уроку, підвищувати розуміння змісту щодо виявлення, роз'яснення, інформування, уточнення жестівника і словника, закріплювати і систематизувати вивчений матеріал. Для учнів з ПС це переваги, які активізують візуальні шляхи обробки інформації [4-6], дозволяють зберегти її шляхом аналізу і синтезу, уточнюють різні позиції матеріалу у простій і значущій формі та ін. Це і є візуальний е-контент, до якого входять:

- слайдові презентації з опорними схемами, малюнками з коротким визначенням поняття та мінімалізацією великого обсягу тексту дрібним шрифтом;
- ілюстрації з коротким описом (3-4 прості речення);
- розробки власних тематичних відеороликів, перегляд яких не повинно перебільшувати більш 5 хв.;
- різноманітні інтерактивні тести-вправи, які в останній час полюбилися учням.

Звертаю увагу, що в умовах воєнного стану значно знизилася активність учнів через стрес, страх, розгубленість та вимушений переїзд в інше місто, іншу країну. Тому важливо демонструвати учасникам освітнього процесу власний спокій та врівноваженість – це найбільш простий спосіб допомогти заспокоїтись іншій людині. При цьому багато батьків були готові допомагати вчителям підтримувати психологічний настрій своєї дитини, своєчасно з'являтися в онлайн уроки, бути поруч з дитиною, при необхідності швидше налагодити технічні проблеми, які можуть виникнути раптово під час уроку. Звісно, кожен потребує індивідуального підходу, але щоб дистанційне навчання стало ефективним атрибутом нової системи освіти потрібен більш комплексний підхід, нові загальні рекомендації та мотивація здобувачів освіти.

Таким чином, кожен вчитель поступово набуває власний досвід проведення дистанційного навчання в умовах війни, може проаналізувати його і порівняти з минулим своїм досвідом дистанційного навчання учнів з ПС під час пандемії і досвідом колег, визначити орієнтовні параметри: якість інтернету, застосування технічних засобів, використання освітніх платформ, розробка візуального е-контенту, визначення активності учнів, допомога батьків.

Список використаних джерел:

1. Кульбіда, С. (2020). Функціонування мережі закладів для осіб з особливими освітніми потребами в Україні в умовах перехідного періоду реформування. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 114-119. <https://doi.org/10.36074/15.05.2020.v4.44>
2. Коломоєць А.О., Луценко Л.М. (2020). Деякі аспекти здійснення комплексної реабілітації осіб з порушеннями слуху в умовах спеціального закладу освіти. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 24-28. <https://doi.org/10.36074/18.09.2020.v3.08>
3. Біланова О. (2020). Вчитель жестової мови в освітньому процесі спеціального закладу для учнів з порушеннями слуху. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 18-21. <https://doi.org/10.36074/18.09.2020.v3.06>
4. Kulbida, S. (2020). Linguistic personality in Ukrainian language education of deaf education direction. *Education: Modern Discourses*, 3, 131-142. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2020-3-13>
5. Кульбіда С.В. (2021). Особливості комунікативної діяльності нечуючих учнів: *монографія*. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка. Відділ навчання жестової мови. Київ: Інтерсервіс, 2021. 200 с.
6. Біланова О.І. (2021). Особливості вивчення української жестової мови дітьми з порушеннями слуху. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. <https://doi.org/10.36074/logos-28.05.2021.v2.23>

Бурлака Ольга Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, учитель-методист
Хмельницька спеціальна загальноосвітня школа №33

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ У СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

У період коли йде інтенсивний пошук різних інноваційних технологій, шляхів їх застосування на практиці в усіх ланках освіти, актуальним і своєчасним є використання дидактичних засобів навчання у спеціальних закладах загальної середньої освіти для учнів із різним ступенем порушення слуху.

Впровадження законодавчих документів в освіту реформувало самий зміст освіти та вплинуло на перебудову спеціальної освіти, зокрема зроблено рух назустріч застосуванню сучасних дидактичних засобів навчання під час проведення предметних уроків в усіх ланках освіти, що є актуальним та своєчасним сьогодні.

Як свідчать результати досліджень О. Біланової, Т. Богданової, О. Бурлаки, Г. Воробель, Н. Зборовської, Н. Іванюшевої, С. Коберник, С. Кульбіді, С. Литовченко, О. Речицької, Т. Розанової, О. Романовської та ін., навчання учнів із порушеннями слуху за допомогою дидактичних засобів навчання сприяє залученню всіх збережених аналізаторів з подальшим вірним розумінням учнями шкільного предмета, оскільки виключає його механічне зазубрювання.

У дослідженнях низки вчених (О. Бурлаки, Е. Марциновської, М. Тітової та ін.) встановлено, що використання дидактичних засобів навчання у спеціальних закладах загальної середньої освіти має відбуватися з урахуванням ступеня порушення слуху, особливостей розвитку, особливостей формування у школярів нових понять з використанням всіх мовленнєвих форм і збережених аналізаторів [1].

До дидактичних засобів навчання, які використовуються у спеціальних закладах загальної середньої освіти для здобувачів з порушеннями слуху можна віднести:

- технічні засоби навчання (ТЗН): електронні опорні схеми і таблиці, презентації, електронні карти, документальні та художні фільми, електронні посібники тощо, які спираються на збережені аналізатори школярів – зір;

- натуральні предмети: муляжі тварин, колекції мінералів, гербарії, різноманітні сорти деревини тощо спираються на збережені аналізатори школярів (частково слух (якщо це можливо), нюх, смак, дотик та зір) і формують в учнів із порушеннями слуху уміння досліджувати нові об'єкти і явища природи, вести за ними спостереження на місцевості, описувати і складати характеристику, взаємопов'язувати їх між собою, вірно

орієнтуватися у навколишньому середовищі з подальшим встановленням логічних і причинно-наслідкових зв'язків тощо;

- репродукції: картини, моделі об'єктів тощо спираються на збережені аналізатори учнів з порушеннями слуху та допомагають при вивченні нової теми, сприяють орієнтуванню у навколишньому середовищі з подальшим усвідомленням своєї значущості у природі та вмінням обирати цільові установки для своїх дій і вчинків, приймати самостійно рішення у стандартних і нестандартних ситуаціях, що є необхідною умовою для життя у навколишньому середовищі;

- символічні навчальні посібники: підручники, посібники, карти, глобуси, опорні схеми і таблиці, атласи тощо спираються на збережені аналізатори учнів (зір, частково слух (якщо це можливо), нюх, дотик, смак) прищеплюють школярам любов до шкільного предмета, бережливе ставлення до природи та її багатств, навчають орієнтуватися у навколишньому середовищі і застосовувати отриманні знання у різних життєвих ситуаціях [2].

При використанні ТЗН діяльність вчителя-предметника (сурдопедагога, дефектолога) полягає у:

- наданні інструкції учням із порушеннями слуху перед кожним завданням за допомогою ЖМ та словесної мови шляхом прочитування запитання, розкриття змісту поняття, активізації знань учнів та підведення їх до самостійної відповіді;

- додатковій допомозі учням, що мають труднощі після надання загальної інструкції вчителем або невірно виконали завдання.

Використання ТЗН на уроках має свої переваги:

- завдання поділені на невеликі логічно завершені блоки,
- постійна опора на збережені аналізатори учнів із порушеннями слуху,
- своєчасне забезпечення оперативного контролю над виконанням блоку завдань з боку вчителя та чітка і логічна послідовність при виконанні блоків завдань.

Поряд з цим, вчителю необхідно враховувати велике навантаження на зорові аналізатори учнів, яке може викликати втому очей і, як наслідок, призвести до часткової втрати зору [2].

Поряд з цим слід відмітити певні труднощі у школярів із порушеннями слуху при використанні підручників і посібників та їх самостійному опрацюванні у зв'язку з малим словниковим запасом та недостатнім розвитком словесно-логічної пам'яті (П. Блонський та ін.), оскільки словесно-логічна пам'ять обов'язково має мислинневі операції (групування понять за певними ознаками, узагальнення, синтез, аналіз тощо), які сприяють засвоєнню узагальнювальної функції слова, а відтак і збагаченню словникового запасу та осмисленому засвоєнню слів на противагу механічному зазубрюванню, яке не усвідомлюється учнями, а отже не може бути застосованим у практичній діяльності.

З'ясовано, що використання на уроках символічних навчальних посібників (карт – фізичні, політичні, контурні, атласів) сприяє розвитку абстрактного мислення, оскільки різноманітна наочність є потужним джерелом уявлень про новий предмет чи об'єкт та виступає опорою при формуванні нових понять у школярів (О. Бурлака, М. Откаленко, С. Терно, С. Тивяков та ін.).

Дидактичні засоби навчання займають одне із важливих місць в освітньому процесі, оскільки допомагають у сприйманні, закріпленні та застосуванні нових знань у практичній діяльності. Ретельний їх підбір відповідно до мети, теми уроку, а також особливостей розвитку учнів із порушеннями слуху зумовлюють вчителів поділяти їх на дві групи: засоби навчання які необхідно адаптувати та засоби навчання які необхідно вилучити з навчального процесу. До засобів навчання які потребують вилучення відносяться радіо – і телепередачі, звуко- і відеозаписи тощо у зв'язку з неможливістю їх використання на уроках (відсутність сурдоперекладу або титрів українською мовою). До засобів навчання які потребують адаптації належать такі дидактичні засоби навчання з сурдоперекладом або написання титрів українською мовою: документальні і художні фільми, презентації, електронні і паперові підручники та посібники тощо [1].

Встановлено, що успішність учнів із порушеннями слуху на уроці покращується при поєднанні вчителем дидактичних засобів навчання з використанням на високому рівні жестової мови, оскільки саме жести мови сприяє усуненню комунікативного бар'єра між вчителем і учнями, дозволяє глибшому вивченню шкільного предмета рідною мовою [3]. Дослідження багатьох вчених (М. Jokinen, Н. Lane, S. Kulbida, D. Moores та ін.) зумовило зміну ставлення до жестової мови від розуміння її як допоміжного засобу навчання, до усвідомлення її як повноцінного засобу знакової комунікації з подальшим використанням її у навчальному процесі як рідної мови учнів із порушеннями слуху [1-3,5].

Використання на уроці ЖМ і словесної мови, де рідною мовою виступає ЖМ, сприяє формуванню у школярів активного і пасивного словникового запасу нових понять, розумінню, відтворенню та систематизації навчального матеріалу з подальшим вільним застосуванням у практичній діяльності чи життєвій ситуації.

Успіх в реалізації використання дидактичних засобів навчання у поєднанні з використанням жестової мови на високому рівні сприяє:

1. усвідомленню, сприйманню та відтворенні нової теми;
2. введенню нових слів/понять у систему знань;
3. руйнуванню комунікативного бар'єра між учнями із порушеннями слуху та вчителем;
4. збільшенню активного і пасивного словникового запасу новими словами/поняттями;
5. розвитку словесно-логічного мислення (за допомогою усного мовлення (якщо це можливо) і ЖМ).

Отже, використання дидактичних засобів навчання у спеціальних закладах загальної середньої освіти має на меті не лише сприяти усвідомленому вивченню шкільних предметів з подальшим вірним застосуванням набутих знань у практичних і життєвих ситуаціях, але й особистісному становленню школярів із порушеннями слуху як повноправних громадян своєї держави.

Список використаних джерел:

1. Бурлака О. В. (2016). Дидактичні аспекти формування географічних понять в учнів із порушеннями слуху. Педагогічні науки. *Збірник наукових праць, 2016, Вип. LXXI, т. 1.* С. 7-10.
2. Бурлака О. В. (2016). Особливості формування географічних понять в учнів із порушеннями слуху. Педагогічні науки. *Збірник наук. праць, 2016, Вип. LXX, т. 1.* С. 42-46.
3. Кульбіда С.В. (2020). Освітній дискурс білінгвального навчання в спеціальних закладах для осіб з порушеннями слуху. *Збірник наукових праць ЛОГОС, 71-72.* <https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v2.27>
4. Воробель Г.М. (2022). Спільнота дітей з порушеннями слуху в Україні: забезпечення права на якісні освітні послуги. Sectoral research XXI: Characteristics and features. Volume 3, April 22, 2022. Chicago, USA. *Collection of scientific papers «SCIENTIA», 52-55.* Вилучено з <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/issue/view/22.04.2022/734>
5. Kulbida, S. (2020). Linguistic personality in Ukrainian language education of deaf education direction. *Education: Modern Discourses, 3, 131-142.* <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2020-3-13>

Воробель Галина Миколаївна,

кандидат педагогічних наук,
заслужений працівник освіти України, директор.
Хмельницька спеціальна загальноосвітня школа №33.

**ХМЕЛЬНИЦЬКА
СПЕЦІАЛЬНА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА №33
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

Спеціальні школи для осіб з порушеннями слуху в Україні мають достатньо вагомий потенціал сурдопедагогічного професійного досвіду, який різнобічно сприяє своїм учням набувати поступові рівні соціальної зрілості, достатньої для подальшого самовизначення і самореалізації особистості випускників не лише в освітній, а й трудовій, суспільно-політичній, культурно-дозвільній, сімейно-побутовій сферах життєдіяльності [1,2]. В подальшому має бути закладений міцний фундамент для оволодіння професією, участі в позашкільному навчанні в закладах різного рівня акредитації. Не виключенням у цьому списку є Хмельницька спеціальна загальноосвітня школа № 33, яка створена ще 1999 році для надання якісних освітньо-реабілітаційних послуг здобувачам освіти з порушеннями слуху з двох років.

Діяльність нашого закладу в умовах викликів сьогодення неможлива без урахування сучасних концептуальних підходів (гуманістичного, соціокультурного, системного, синергетичного та ін.) як складових необхідного розвитку педагогічної системи спеціальної школи [3,4]. Сутність гуманістичного підходу в освіті – у визнанні особистості дитини як найвищої цінності. Це передбачає гуманізацію усіх аспектів шкільної освіти. На відміну від знеособленості, у випадку домінування «знанівського підходу», йдеться про педагогіку співробітництва, про співтворчість, індивідуалізацію на основі активізації творчого саморозвитку кожного учня, розвиток емоційного інтелекту тощо.

Соціокультурний підхід націлює на розгляд освіти як підсистеми двох культур: чуючих і нечуючих. Результатом взаємодії двох культур і освіти стає поява нового типу суб'єкта культури, нечуючої особистості, яка є самодостатньою, має автономну рефлексивну свідомість і здатна не лише ефективно діяти в межах двокультурної і двомовної реальності, а й вибудовувати власне майбутнє.

Синергетичний підхід передбачає вивчення процесів розвитку та саморозвитку спеціальної школи.

Системний підхід передбачає діяльність всіх рівнів системи спеціальної школи з урахуванням особистісно культурних чинників, розвитку творчості, комунікативного потенціалу, сучасних викликів дистанційного навчання та ін.

Відтак, діяльність спеціальної школи на засадах гуманістичного, синергетичного, системного, особистісно зорієнтованого, інформаційного, компетентнісного, соціокультурного підходів забезпечує цілісність і системність організації роботи закладу з дошкілля до старшої школи, дає змогу зробити її гнучкою, творчою щодо часу, форм, місця тощо, з урахуванням рівня розвитку, ціннісних орієнтацій та суб'єктивного досвіду зі спіралеподібною побудовою, інтеграцією і комплексним підходом до змістового дистанційного наповнення.

Наш заклад – це відкрита педагогічна система, в якій чітко поєднуються компоненти:

- управлінського супроводу,
- організаційно-структурних рівнів,
- функціонального освітньо-реабілітаційного, методичного,
- інформаційного,
- соціального громадського і громадянського партнерства,
- ресурсного забезпечення.

Усі компоненти моделі мають системоутворювальний характер, взаємообумовлені і взаємопов'язані, впливають на функціонування та розвиток закладу для здобувачів з порушеннями слуху. Спрямованість і змістовність компонентів обумовлена:

- а) виявленням і фіксацією у статуті, планах розвитку закладу;
- б) дієвою системою організації діяльності, яка спрямована на розвиток і підтримання таких освітніх процесів, які враховують сучасні виклики

воєнного часу і базується на демократичних цінностях, цінностях соціокультурності, саморозвитку і самореалізації;

в) основою інноваційної дистанційної діяльності педагогічного колективу закладу стає пошуково-дослідницька та науково-методична робота всіх педагогічних працівників, в тому числі і нечуючих;

г) формуванням внутрішньошкільної системи підготовки і супроводу дистанційної діяльності вчителя, інноваційної активності, заохоченням і стимулюванням розробки і впровадження інноваційних методик в освітній процес;

д) посиленням та розширенням зв'язків закладу з чуючою і нечуючою громадськістю; активною співпрацею з науково-дослідними, волонтерськими і громадськими організаціями.

Зокрема, у школі створено єдиний в Україні Штаб глухих внутрішньо переміщених осіб, який прийняв, розташував нині до 500 чоловік, здійснює активну роботу по допомозі в організації ночівлі, харчуванні, наданні якісних послуг перекладача жестової мови, психолога. Зважаючи на потреби інвалідів, які виникли у звільнених від окупації територіях, Штаб систематично збирає тонни гуманітарної допомоги у вигляді продуктів харчування і вживаного одягу і знаходить можливість відправляти і доставляти особам з інвалідністю по слуху волонтерським транспортом у постраждалі від російської окупації в Охтирку Сумської обл., Харків, Чернігів, Миколаїв, Запоріжжя та ін.

Таким чином, наша спеціальна школа йде в ногу з часом, організовує і забезпечує дистанційне навчання здобувачів з ПС. Такий досвід є надзвичайно важливий, перспективний, враховує сучасні підходи, кращі надбання практичного досвіду в педагогіці з використанням ІКТ, допомагає: глухим і зі зниженим слухом учням покращувати свої академічні успіхи і досягати очікуваного рівня, а вчителям – напрацьовувати інноваційний дистанційний ресурс е-матеріалів з різних предметів і напрямів якісного здійснення освітньо-реабілітаційних послуг.

Список використаних джерел:

1. Кульбіда, С. (2020). Функціонування мережі закладів для осіб з особливими освітніми потребами в Україні в умовах перехідного періоду реформування. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 114-119. <https://doi.org/10.36074/15.05.2020.v4.44>

2. Воробель Г.М. (2022). Спільнота дітей з порушеннями слуху в Україні: забезпечення права на якісні освітні послуги. Sectoral research XXI: Characteristics and features. Volume 3, April 22, 2022. Chicago, USA. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, 52-55. Вилучено 3
<https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/issue/view/22.04.2022/734>

3. Кульбіда С.В. (2020). Освітній простір для всіх (застосування компетентнісного і білінгвального підходів в умовах модернізації освітньої діяльності). *Стратегія післядипломної освіти для сталого розвитку : монографія; за ред. Н.М. Рідей, Л.М. Панченко. 2 вид., доп. і перер., 229-256. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова.*

4. Bondar, V, Zasenkov, V, Kulbida, S, Kobel, I, Kolupayeva A. (2005). Special education for disabled people in Ukraine: Innovation and experiments. Modern trends of special education development (Canada-Ukraine experience ...

ВІД РОЗУМІННЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ У РІВНЯХ УСПІШНОГО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Застосування інноваційних технологій навчання першокласників з порушеннями слуху – одне з головних завдань сурдопедагога спеціального закладу. Сучасна сурдопедагогічна наука і практика (О. Бурлака, Г. Воробель, В. Жук, Т. Заяць, О. Круглик, Н. Корочкова, С. Кульбіда, С. Литовченко, В. Литвинова, О. Романовська, Л. Фомічова та ін.) має на озброєнні різноманітні технології, методи, прийоми, окремі дії сурдопедагога групової, індивідуальної роботи, у результаті чого суттєво підвищується мотивація до навчального процесу, відбувається зростання поступових рівнів компетенцій [1]. Частково сурдопедагогічний досвід вже висвітлювався в умовах традиційного навчання [2,3]. Нині варто зупинитися на особливостях навчання в умовах дистанційної форми, коли за основу береться теза відомого польського педагога Яна Амоса Коменського про три рівні успішного навчання:

- розуміння,
- засвоєння,
- застосування.

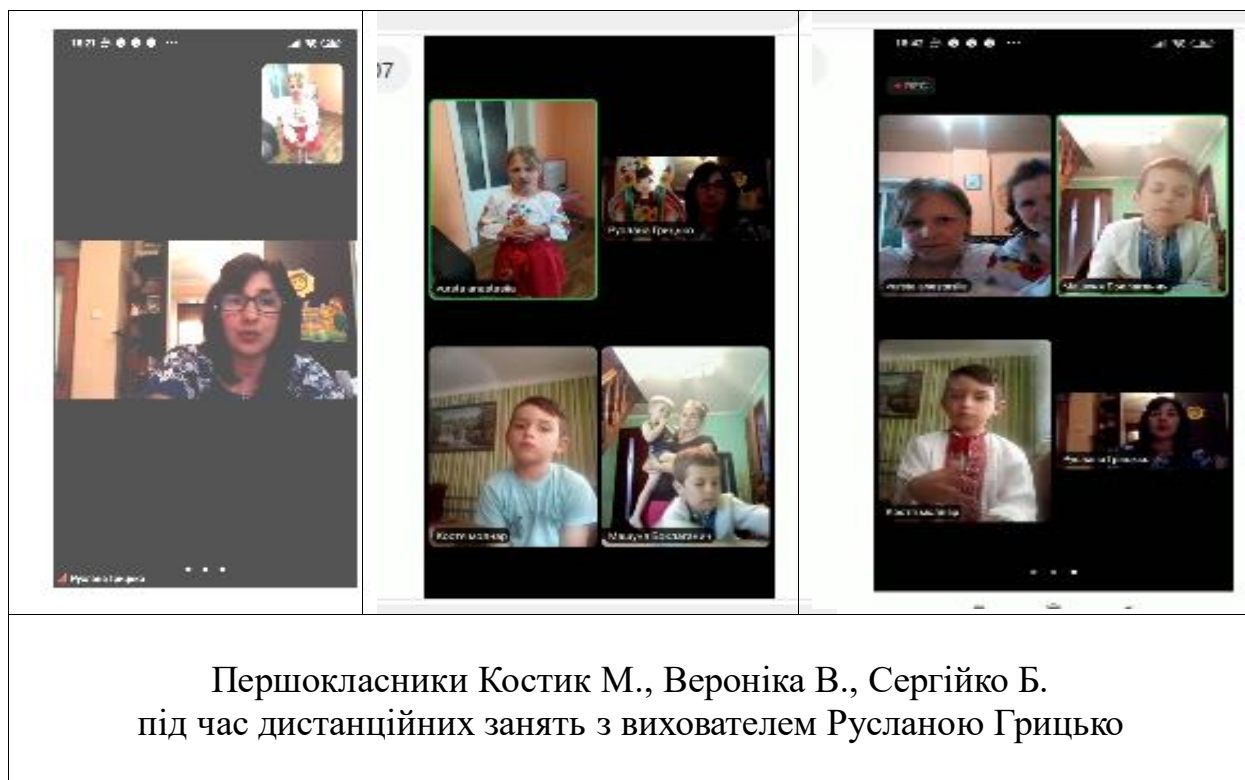
Перевірка цієї тези на практиці доводить, що успішність реалізації залежить від врахування умов – знання особливостей перебігу пізнавальних, вікових, мовних, мовленнєвих, комунікативних можливостей першокласника.

Кожен з трьох рівнів вирішує конкретні дидактичні завдання із своїми послідовними прийомами їх виконання. Робота на першому рівні – розумінні – вирішує такі дидактичні завдання: усвідомлення, осмислення, узагальнення. Звісно, що можна сприймати предмети, явища природи і в той же самий час не усвідомлювати їх. Усе, що сприймається може стати, при певних умовах, предметом усвідомлення, але не кожне психічне відображення має форму усвідомлення. Сурдопедагог, який працює з першокласниками з порушеннями слуху, має знати відповіді на питання: *що, за яких умов це відбувається найкраще усвідомлює дитина у новому матеріалі і як вона усвідомлює?*

Оскільки розуміння відіграє важливу роль у процесі пізнання, сурдопедагог має чітко уявляти, на що буде зосереджена увага учня, який компонент матеріалу буде усвідомлюватися, як учень, розкриваючи головне у предметах чи явищах дійсності, встановлюватиме зв'язки між старим і новим матеріалом, яким чином використовуватиме попередній досвід [4]. Щоб усвідомити матеріал, недостатньо сприймати, запам'ятовувати і навіть розуміти його. Для повноцінного усвідомлення необхідно, щоб учень

засвоїв матеріал, тобто зробив його своїм особистим досягненням, вступив у взаємостосунки з ним, використовував у своєму мовленні.

Звісно, що під усвідомленням розуміється отримання уявлень або устаткування відповідності між словом і образом. При цьому необхідна взаємодія першої та другої мов. З урахуванням особливостей функціонування пізнавальних процесів у дітей з порушеннями слуху при організації групової роботи важливо обирати темп, при якому відбуватиметься усвідомлення. Дві інші складові успішності процесу навчання, коли звертається увага на наочний образ і слово (жест), є невід'ємною особливістю для дітей з ПС.

Першокласники Костик М., Вероніка В., Сергійко Б.
під час дистанційних занять з вихователем Русланою Грицько

Крім використання наочності, демонстрація звуку(ів), дактилем відбувається робота з розпізнавання образів (профілів артикуляції, дактильних таблиць). Так відбувається остаточне усвідомлення особливостей зчитування, продукування вимови, показу дактилем у словниковій роботі.

Другий етап розуміння – осмислення – включає роботу над закономірностями, які стосуються розумових операцій аналізу, синтезу, порівняння, протиставлення, виявлення, реєстрації меж понятійних зв'язків у слові, що підкріплюється жестовою одиницею. Акцентую увагу своїх вихованців на мовному матеріалі з ознаками протиставлення, наприклад, тема «Пори року»: *що? день – ніч, осінь – весна; коли? весною – восени, вдень – вночі; який? короткий – довгий, коротший – довший. День восени короткий, а ніч довшя. День весною довший, а ніч коротша*». Інша тема

«Свійські птахи»: *гуска – гусак, качка – качур, каченята – гусенята. У гуски – гусенята. У качки – каченята.*

На третьому етапі розуміння нових знань – узагальненні – виділення спільних ознак, узагальнення на рівні понять іншого типу, тематичне узагальнення з використанням класифікації. Можливість різних варіантів узагальнення розвиває гнучкість мислення, привчає учнів до того, що існують різні точки зору, до вибору найсуттєвішої ознаки для узагальнення з урахуванням конкретних умов. Наприклад, поняття: *осінь, зима, весна, літо* – узагальнюємо, як пори року; як двоскладні слова; як два слова з наголосом на першому складі і два слова – на другому; *гуска, качка, курка* – домашні птахи, з наголосом на першому складі. Загалом варто відмітити, що аналізу мовленнєвого матеріалу стараюсь приділяти постійну увагу на дистанційних заняттях, тому що виконати вимоги програми без систематичної роботи у цьому напрямку вкрай складно.

Налагодження системної, послідовної роботи в умовах дистанційного навчання потребує знання особливостей трьох складових, оскільки використання мовних знань щодо закономірностей усвідомлення, осмислення, узагальнення нових знань у роботі з дітьми з порушеннями слуху значно прискорює процес переходу їхнього мислення з наочно-образного, жестового до словесно-логічного.

Список використаних джерел:

1. Кульбіда С. В. (2016). Формування жестомовної комунікативної компетенції – від розуміння до застосування. *Особлива дитина : навчання і виховання*, 1/77, 15-29.
2. Грицько Р.В. (2020). Застосування компетентнісного підходу у навчанні дошкільників з порушенням слуху. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 44-46. <https://doi.org/10.36074/26.06.2020.v2.14>
3. Грицько, Р. (2020). Системна робота фахівців з розвитку мовлення у дошкільників з порушеннями слуху. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 69-71. <https://doi.org/10.36074/24.07.2020.v3.23>
4. Кульбіда С.В. (2007). Українська дактилологія: науково-методичний посібник. Київ: Педагогічна думка. 328 с.

Диська Ірина,

магістр групи СО(т-с)-5

СДПУ імені А. С. Макаренка

ЖЕСТОВА МОВА, ЯК ПОВНОЦІННИЙ ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ

У більшості країн світу жестові мови визнані мовами меншин відповідних країн, а в багатьох випадках жестові мови мають офіційний статус. Ці мови в основному використовуються в культурі людей з порушенням слухом із метою комунікації. Нині неабиякий інтерес відчувається до української жестової мови глухих, яка є природною, самостійною, свідомим витвором глухих людей [1]. Адже збільшується кількість наукових робіт, присвячених вивченню: лінгвістичних особливостей (Н. Адамюк, О. Біланова, 2020; Н. Зборовська, 2018; Н

Іванюшева, 2006, 2013, 2019; С. Кульбіда, 2006, 2018-2021; її багатству (Н. Іванюшева, 1969; Кульбіда, 2011. Чепчина, 2006, 2011, 2018 та ін.); статусу в освітньому процесі осіб з порушеннями слуху (Н. Адамюк, О. Біланова, 2021; О. Бурлака, 2021; Г. Воробель, 2013, 2017, 2021; Є. Грищенко, В. Стьопкін, 2004; Н. Засенко, Н. Єфіменко, 2003; Н. Іванюшева, 2020; А. Коломоєць, 2019-2021; С. Кульбіда, 2006, 2009, 2019, Л. Луценко, 2020; Л. Малинович, 2019 та ін.) [2,3]. Зазначені дослідники УЖМ не поділяють думку окремих дослідників, що жестові мови *«потенційно не поступаються за комунікативними можливостями звуковим мовам, але фактично їх лексика бідніша за лексику розвинутих літературних мов, що є наслідком низького соціолінгвістичного статусу»* [4].

У спілкуванні глухі люди можуть використовувати і дактильне мовлення, яке передає точний зміст слів побуквенно із застосуванням дактилем, які показуються пальцями однієї руки [5].

У даний час спостерігається підвищений інтерес з боку дослідників до вивчення жестових мов, зокрема української жестової мови, тому що, по-перше, в сучасному суспільстві відбулося усвідомлення необхідності інтегрувати його членів, використовують жестову комунікацію як основний вид комунікації, а по-друге, дослідження жестових мов свідчать про те, що жестові мови в плані комунікації не поступаються звучним мовам, а в деяких випадках навіть мають перед ними перевагу.

У Сумському державному педагогічному університеті вивчається курс, який присвячений перекладу УЖМ. С. Кульбіда на лекційних та практичних заняттях: відмічає, що на сьогодні найбільш актуальною проблемою сурдопедагогіки є питання використання жестової мови в освітньому процесі нечуючих; зазначає, що у сучасній зарубіжній теорії та практиці навчання дітей з порушеннями слуху обґрунтовуються двома основними концепціями: біологічно-медичними і соціокультурною (Г. Зайцева, Н. Іванюшева, І. Кобель, І. Чепчина та ін.). Представлені концепції відображають новий менталітет сучасного цивілізованого суспільства у ХХІ столітті, в якому визначаються законодавчо рівні загальногромадянські права глухих людей, як і інших осіб з особливостями розвитку, їх право на реалізацію своїх першочергових потреб. Але зміст поняття «рівність глухих» трактується по-різному в біологічно-медичній та соціокультурній концепціях [6,7].

Найбільше я зацікавилася біологічно-медичною та соціокультурною концепціями. Перечитавши багато літератури, я дійшла до висновку, що Л. Виготський – видатний психолог ХХ століття, людина широкої ерудиції, маючи величезний інтелект вченого, жестову мову – визначав не як кінетичну копію словесної мови, а як символічну систему зі своїми закономірностями, зі своєю структурою, яку не закладено біологічно, а виникає завдяки соціуму у відповідь на потребу у спілкуванні: спочатку з батьками, потім – з вихователями, однолітками, педагогами, товаришами по роботі, навчанню. Тільки якісне включення в життя суспільства забезпечує глухим дітям нормальний розвиток мислення. А якщо це так, то

жестова мова не може бути примітивною. *«Боротьба усного мовлення з мімікою не зважаючи на всі добрі наміри педагогів, як правило, завжди закінчується перемогою міміки, не тому, що міміка з психологічної точки зору є істинним мовленням глухонімої людини, не тому, що вона легша щодо засвоєння, а тому, що вона – це істинне мовлення у всьому своєму багатстві його функціонального значення, а штучно насаджена усна вимова слів позбавляє життєвого багатства і є тільки мертвим відбитком з живого мовлення»*, зазначав свого часу Л. Виготський. Він аргументовано рекомендував сурдопедагогам використовувати всі можливості мовленнєвої діяльності глухोї дитини, не ставлячись зверхньо, недоброзичливо до міміки як до ворога, розуміючи, що різні форми мовлення можуть бути не тільки конкурентами один для одного, але й сходишками, завдяки яким нечуюча дитина поступово оволодіває мовленням).

Зарубіжні дослідження щодо вивчення національних жестових мов лише підтверджують позиції соціокультурної концепції, зокрема щодо включення національних жестових мов до навчального процесу, використання їх, як перших мов у розвитку, навчанні глухої дитини, розробка навчальних програм, посібників, а також забезпечення прав глухих в отриманні інформації і освіти з використанням жестової мови.

Підводячи підсумки та узагальнивши результати детального аналізу зарубіжних, вітчизняних джерел, досвіду опанування курсу в нашому університеті, можна прийти до наступного висновку: жестова мова – спосіб міжособистісного спілкування людей, позбавлених слуху, за допомогою системи жестів, що характеризується своєрідними лексичними і граматичними закономірностями. Сучасна парадигма освіти нечуючих за кордоном використовує здобутки двох педагогічних концепцій: біолого-медичної та соціокультурної. Вітчизняна сурдопедагогіка має переглянути свої першочергові завдання, аби вони відповідали кращим стандартам світової практики. Жестова мова корисна для жестомовних осіб, як засіб спілкування один з одним, але не завжди зручна для контакту з іншими. Тому, якщо в осіб з порушеннями слуху є шанс вивчати й усне, й жестове мовлення – за цю можливість необхідно хапатися. Однаково й для чуючих: якщо є шанс та бажання вивчити жести – зробіть це додатковим пунктом для свого резюме.

Список використаних джерел:

1. Кульбіда С.В. (2008). Українська жестова мова. Енциклопедія освіти. Київ: Юрінком інтер, 928-929.
2. Засенко Н. Ф., Ефіменко Н. В. (2003). Удосконалення засобів спілкування учнів з вадами слуху – актуальна проблема сьогодення: зб. наук. праць за матеріалами I Всеукраїнської конференції [«Проблеми реабілітації інвалідів зі слуху в Україні на сучасному етапі та можливі шляхи їх вирішення»], (Київ, 9-10 червня, 2000р.).
3. Кобель І. (2005). Підхід «дві мови – дві культури»: чи використання жестової мови сприяє розвитку грамотності у глухих дітей? Матеріали Міжнародної конференції [Українсько-канадський досвід]. Київ-Едмонтон, 2005. С.89-98.

4. Белико В.И. (2007). Жест языки. Лингвистический энциклопедический словарь. С. 153.
5. Кульбіда С.В. (2007). Українська дактилологія: науково-методичний посібник. Київ: Педагогічна думка.
6. Kulbida, S. (2020). Linguistic personality in Ukrainian language education of deaf education direction. *Education: Modern Discourses*, 3, 131-142. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2020-3-13>
7. Pakhomova N. G., Okhrimenko I. M., Kul'bida S. V., Yanovska T. A., Stanetska H. M. (2021). NEUROPSYCHOLOGICAL PRINCIPLES OF COGNITIVE AND COMMUNICATIVE ACTIVITIES DIAGNOSIS IN ADULTS WITH EXTRAPYRAMIDAL SYSTEM DISORDERS. *Wiadomości Lekarskie, VOLUME LXXIV, ISSUE 10 PART 1, OCTOBER 2021*. 2494-2502. DOI: 10.36740/WLek202110124

Жук Валентина Володимирівна,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу освіти дітей з порушеннями слуху
Інституту спеціальної педагогіки і психології
Імені Миколи Ярмаченка НАПН України

КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНА ДОПОМОГА ДІТЯМ З КОХЛЕАРНИМИ ІМПЛАНТАМИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

В Україні здійснюється поступ до світових стандартів надання допомоги дітям з порушеннями слуху, у 2021 році законодавчо унормовано обов'язковий неонатальний скринінг слуху (Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.06.2021 № 1144 «Про затвердження порядку скринінгу слуху дітей», чинний з 01 січня 2022 року), набирає обертів раннє втручання, продовжують розгортатися інклюзивні процеси, збільшується кількість дітей, слухопротезованих системами кохлеарної імплантації. Зокрема, після вимушеної перерви, плануються операції в Інституті отоларингології імені Коломійченка. Безкоштовну допомогу українським дітям з порушеннями слуху пропонують центри кохлеарної імплантації країн-партнерів, зокрема, у Польщі пропонують дітям з України діагностику можливості проведення імплантаційного слухопротезування, операції з кохлеарного імплантування, в тому числі імплантація на друге вухо для користувачів одного імплантату.

Технічні засоби слухопротезування осучаснюються, їх характеристики змінюються, можливості корекції слуху покращуються, що створює нові, більш сприятливі, умови для слухомовленнєвого розвитку їх користувачів. Розширюються показання та збільшуються віковий діапазон імплантованих осіб, що зумовлює велике розмаїття особливих потреб носіїв кохлеарних імплантів та варіантів їх задоволення.

Зазвичай, частина дітей, слухопротезованих системами кохлеарної імплантації, навчається у спеціальних, інша – в інклюзивних закладах

освіти. Педагоги таких закладів, переважно знайомі з особливостями слухового сприймання, мовлення, специфікою засвоєння навчального матеріалу такими дітьми. Організовано й корекційно-розвивальну допомогу дітям у закладі освіти або поза його межами поблизу місця проживання дитини.

Однак, війна змусила велику кількість родин з дітьми покинути свої домівки, евакуюватися у більш безпечні регіони України або за кордон, тож частина дітей тимчасово змінила місце проживання. Відтак, і діти з кохлеарними імплантами з таких родин потрапили в інші умови, деякі з них навчаються, у своїх закладах освіти дистанційно, інші - продовжили навчання у нових для них садочках та школах. Віднедавна, відповідно до змін у порядку організації інклюзивного навчального процесу, затверджених урядом Постановою КМУ № 493 від 29 квітня 2022 року, в дитячих садочках та школах

- ✓ гранична межа щодо кількості учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах або групах відмінена (дитині з кохлеарним/и імплантом/ми може приділятися менше уваги, якщо у групі чи класі багато дітей з особливими освітніми потребами);

- ✓ заклад не має права відмовити в організації інклюзивного навчання та створенні інклюзивної групи (можливі випадки, коли у групі чи класі не створені оптимальні акустичні умови для дитини з кохлеарним/и імплантом/ми, присутня реверберація, дифракція, учасники освітнього процесу не знайомі з правилами комфортної комунікації з дитиною з КІ).

Отже, діти, слухопротезовані кохлеарними імплантами, отримують освіту у закладах, які мають різні умови та різний ресурс (фаховий, методичний, технічний та ін.) й потребують методичного забезпечення з врахуванням цих особливостей. Корекційно-розвиткові послуги дітям з кохлеарними імплантами за таких умов здебільшого надаються дистанційно фахівцями спеціальних закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів та інших установ різного підпорядкування, які здійснюють супровід дітей з кохлеарними імплантами. Використання ресурсів спеціальних закладів освіти для дистанційної корекційно-розвивальної допомоги дітям з кохлеарними імплантами, які здобувають освіту в інклюзивних закладах, тимчасово змінили місце проживання і навчаються за кордоном, у нових для них закладах є доцільним та необхідним з огляду на те, що категорія дітей з порушеннями слуху є найбільш специфічною серед інших категорій дітей з особливими освітніми потребами з точки зору потреб, освітнього середовища, мовно-культурних особливостей дітей та необхідних компетентностей педагогів для реалізації освітніх та корекційно-розвивальних цілей. Фахівці спеціальних закладів можуть бути залучені дистанційно не лише безпосередньо до проведення корекційно-розвиткових занять, а й до психолого-педагогічного діагностування; розроблення індивідуальної програми розвитку дитини; моніторингу успішності, виявлення труднощів,

аналізу причин та визначення шляхів подолання труднощів та перешкод; консультування батьків; консультування педагогів щодо навчання дітей з порушеннями слуху, адаптування фізичного середовища, специфіки викладання тощо; дозованої допомоги (додаткові заняття з окремих предметів, асистування за потребою) дитині, що опосередковано суттєво впливає на якість корекційно-розвивальної допомоги.

Серед особливостей корекційно-розвивальної допомоги дітям з кохлеарними імплантами в умовах дистанційного навчання зазначимо:

- поєднання безпосередньої взаємодії дитини і батьків та опосередкованої – дитини і педагога;

- варіативність умов, у яких відбувається корекційно-розвивальна робота (зокрема, може суттєво різнитися якість відтворення звукових сигналів технічними засобами, акустичні умови, у яких відбувається сприймання, психологічний стан учасників освітнього процесу тощо);

- залишається актуальним і вкрай важливим врахування індивідуальних особливих потреб дитини, особливостей слухового сприймання, мовленнєвого розвитку, мовного статусу родини та провідного способу комунікації (словесна, жестова мова) самої дитини;

- особливої важливості набуває повторюваність матеріалу, оскільки ускладненість умов, важкий психологічний стан усіх учасників, зумовлений війною, обмеженість спілкування з однолітками, нерегулярність занять, необхідність адаптування до нових умов негативно впливають на динаміку слухомовленнєвого розвитку дитини.

На допомогу педагогам ми підготували дидактичні матеріали з розвитку слухового сприймання і мовлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з кохлеарними імплантами. Науковим підґрунтям для розроблення практичних матеріалів слугували результати експериментального дослідження, присвяченого формуванню слухомовленнєвих навичок у дітей з кохлеарними імплантами, а саме технології слухомовленнєвого розвитку таких дітей. Матеріали можуть слугувати орієнтовними зразками для розроблення методичного забезпечення слухомовленнєвого розвитку дітей з кохлеарними імплантами за окремими напрямками корекційно-розвивального впливу в умовах дистанційного навчання.

Диференціація К-Т

Валентина Жук
Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи
Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України
Відділ освіти дітей з порушеннями слуху

Свійські птахи

Валентина Жук,
к.п.н., старший науковий співробітник
відділу освіти дітей з порушеннями слуху
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Свійські тварини

Валентина Жук,
к.п.н., старший науковий співробітник
відділу освіти дітей з порушеннями слуху
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Валентина Жук,

к.п.н., старший науковий співробітник
відділу освіти дітей з порушеннями слуху
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Матеріали представлені у вигляді презентацій, слайди яких містять методичний апарат, наочний матеріал, зразки акустичних сигналів для слухового сприймання. Вони, зокрема, стануть у нагоді тоді, коли немає можливості скористатися спеціальними комп'ютерними програмами, друкованими посібниками, можуть бути використані у роботі спеціальних педагогів, а також батьків. Безперечно, технічні засоби (не всі мають доступ до комп'ютерів, користуються телефоном, якість відтворення звуків може бути різною) зумовлюють специфіку відтворення акустичних сигналів, що для дітей нашої категорії є дуже суттєвим і може спричиняти додаткові труднощі. Презентовані матеріали можуть бути використані вибірково, наприклад: зразки завдань, картинки, мовленнєвий матеріал, схеми слів тощо за обмеженої можливості відтворення і сприймання акустичних зразків. Вони допоможуть педагогам і батькам зберегти безцінний ресурс часу і сил, який вони витрачають на те, щоб підтримати діток у надскладний воєнний час.

Список використаних джерел:

1. Литовченко С.В. (2020). Дистанційне навчання дітей із порушеннями слуху: рекомендації учасникам команди супроводу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3-4 (97-98).
2. Новий формат освітнього середовища: діти з порушеннями слуху у дошкільлі : навч.-метод. посібник. С. В. Литовченко, В. В. Жук, В. В. Литвинова. К.: ФОП Симоненко О. І. 325 с.
3. Учні початкових класів з порушеннями слуху: навчання і розвиток : навчально-методичний посібник. С. Кульбіда, С. Литовченко, В. Жук, В. Литвинова. Харків: вид-во «Ранок». 144 с.

Заяць Тетяна Миколаївна,
вчитель-дефектолог
Сосницький навчально-реабілітаційний центр
Чернігівської ОР

ФОРМУВАННЯ МОВНИХ ПОНЯТЬ У НАВЧАННІ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Навчальний мовний матеріал – це систематизована сукупність педагогічно адаптованих наукових знань про мову і державу, мову і спільноту, накопичених людством у процесі історичного розвитку. Мовний матеріал більшою мірою представлено у шкільних курсах «Українська жестова мова», «Українська мова», які опановують здобувачі з порушеннями слуху у спеціальних закладах – спеціальних школах і навчально-реабілітаційних центрах.

Лінгводидактикою сурдонапряму (С. Кульбіда, 2013, 2019) на методологічному рівні обґрунтовано процес засвоєння навчального матеріалу й формування мовних понять [1]. Методикою навчання української мови розроблено процедуру формування мовних понять, на загальному рівні виокремлено її етапи, сформульовано правила. В їх основу покладено підходи, відповідно до яких наше пізнання об'єктивної дійсності в процесі навчання, засвоєння навчального матеріалу починається з відчуттів і поетапно проходить сприймання, осмислення, розуміння, узагальнення, закріплення, застосування на практиці. Незалежно від кількості стадій формування понять, їх послідовність обґрунтовується самою логікою, поетапністю, поступовістю засвоєння навчального матеріалу.

Робота над формуванням мовних понять має починатися з відтворення в свідомості учня запасу знань, набутих з минулого досвіду і навчання, який перебуває в послідовному наступному зв'язку з питанням, що вивчається. Обов'язковим є звернення до попереднього досвіду, спостережень учнів з досліджень предметів, явищ оточуючої дійсності, які допомагають актуалізації уявлень, формуванню понять [2]. Доцільним є виділення суттєвих ознак кожного окремого поняття під час аналітико-синтетичної діяльності першої мови, закріплення й осмислення сформованого поняття в різних контекстах навчального матеріалу другою мовою.

Н. Іванюшева, С. Кульбіда, 2005 запропонували такі три стадії формування мовних понять: перша – стадія виклику, на якій у глухих учнів актуалізуються набуті з теми знання, друга – осмислення, на ній учні знайомляться з новою інформацією, безпосередньо поняттями, третя – стадія розмірковування (рефлексії). Реалізація розробленої ними методики передбачає одночасно розвиток в учнів критичного мислення [3].

Є. Грищенко, В. Стьопкін, 2006 виділили такі елементи формування мовних понять на прикладі казки «Лисичка і журавель»: чуттєво-конкретне сприйняття, виявлення загальних істотних властивостей спостережуваних об'єктів, абстрагування, визначення, уточнення й закріплення у свідомості їхніх істотних ознак, установлення зв'язку певного поняття з іншими (раніше засвоєними), застосування їх у вирішенні завдань творчого характеру, збагачення поняття, вторинне (повне визначення), опора на це поняття при засвоєнні нового, нове збагачення поняття, встановлення нових зв'язків певного поняття з іншими [4].

Застосування є особливо актуальним етапом засвоєння мовного поняття у контексті реалізації особистісно-орієнтованого, дитиноцентричного, компетентнісного, соціокультурного, білінгвального підходів як сучасної методологічної основи навчання осіб з порушеннями слуху [5,6]. Втілення положень цих підходів у практику спеціального, в тому числі і дистанційного, навчання означає, що знання учня мають стати надбанням його мовної особистості, привласненим унаслідок активної творчо усвідомленої навчальної діяльності.

Як засвідчила нинішня практика дистанційного навчання, засвоєння теоретичного матеріалу з формування мовних понять, як осередку мовознавчих знань, обґрунтовується логікою самого процесу пізнання. У практичні діяльності вчитель-сурдопедагог виокремлює три етапи формування мовних понять.

На першому, який опосередковується сприйняттям, передбачається утворення у свідомості учнів за допомогою наочності й жесту (слова) вчителя узагальненого образу предмета й уявлення про відповідний предмет (явище) дійсності, вироблення емпірично зрозумілого і доступного поняття.

На другому етапі суттєвим є доповнення й поглиблення отриманих раніше знань, розкриття основних ознак, що характеризують сутність нового поняття, визначення поняття (з визначенням запитання, значення, ролі) на науковому рівні. Провідними процесами тут є осмислення, розуміння й узагальнення. Втім, засвоєння учнем навчальних мовних понять, як одиниць засвоєного мовного матеріалу, означає не тільки осмислення й розуміння ним їх суттєвих ознак, але й усвідомлення практичної значущості. Отже, третій етап, як завершальний у даному процесі, передбачає застосування заново набутих знань і сформованих понять. Поряд із готовністю до їх застосування, важливим показником дієвості засвоєних знань, на нашу думку, є також здатність до їх самостійного використання у подальшій комунікативній діяльності та житті.

У процесі здійснення дистанційного навчання вчителі досить вдумливо підходять до питання застосування мовних одиниць, пропонують шляхи оптимального застосування етапів вивчення з урахуванням співвідношення фактичного і теоретичного (програмного) мовного матеріалу. Відбір основних мовних понять ґрунтується і на врахуванні

міждисциплінарних зв'язків, навколо яких доцільно концентрується матеріал, підбираються доцільні і потрібні форми словесної і жестової мов. У підсумку це стає підґрунтям формування таких умінь, навичок, які стають компонентами досвіду творчої мовної особистості учня з порушеннями слуху, його емоційно-ціннісного ставлення до вивчення як жестової, так і словесної мов.

Список використаних джерел:

1. Кульбіда С.В. (2019). Лінгводидактичні засади вивчення української жестової мови: *монографія*. Київ: Інтерсервіс, 2019. 238 с.
2. Заяць, Т. (2021). Організація комунікативного середовища з використанням жестової мови в освітньому процесі сучасного навчально-реабілітаційного центру. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. <https://doi.org/10.36074/logos-26.02.2021.v2.46>
3. Іванюшева Н.В., Кульбіда С.В. (2005). Українська жести́ва абетка: навчально-методичний посібник. 64 с.
4. Грищенко Є.С., Стьопкін В.В. (2006). Особливості використання лексики української жестової мови учнями з порушеннями слуху. Жестова мова й сучасність: *збірник наукових праць*. Вип. 1, 81-88. К.: Поліграфічний центр УТОГ.
5. Kulbida, S. (2019). Features of bilingual approach application in special institutions for deaf in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, 2, 141-152. <https://doi.org/10.32405/2617-3107-2019-1-17>
6. Кульбіда С.В., Щуцька О.І. (2019). Мовна особистість учня з особливими освітніми потребами у контексті особистісного підходу. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Психолого-педагогічні стратегії безбар'єрного освітнього середовища для дітей з порушеннями зору»* (12 березня 2019 року, м. Київ) Інтерсервіс, м. Київ, Україна. С. 25-28.

Зборовська Наталія Анатоліївна,

здобувач наукового ступеня
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ У БАВАРІЇ

Згідно з даними ЮНІСЕФ, через війну в Україні мільйони родин змушені були залишити тимчасово свої домівки та переїхати в інші країни. Серед таких родин є родини осіб з інвалідністю по слуху, які опинилися в складних житєвих ситуаціях. Саме, постійно відчувати страх не почути вчасно оголошень, або сирен та вибухів, щоб бігти у підвальні приміщення, виснажувало самих глухих дітей. З іншого боку, виникали проблеми у глухих батьків, які мають чуючих дітей. Виникало різке непорозуміння між батьками та дітьми. Невпевненість, дратівливість глухих батьків передавалося на психіку самих дітей.

Таким чином, задля блага розвитку здорової психіки дитини, більшість батьків вимушені були залишити домівки та податися в безпечні міста, щоб влаштувати дитину у безпечний соціум з метою розумового та емоційно-соціального розвитку.

У своїй доповіді зупинюся на особливостях організації навчання дітей-біженців в Німеччині, зокрема на Баварській землі. Освіта в Німеччині для дітей-іноземців створена за тими критеріями, що й для німців – безкоштовна. Усі навчальні заклади готові підтримати дітей-біженців, надаючи їм можливість продовжити шкільне навчання. В першу чергу, школи зосереджені на створенні відповідних умов для адаптації українських дітей в німецькій школі, зокрема розвитку німецької мови та емоційно-соціального розвитку. В кожній школі передбачені різні підходи до організації навчання дітей-біженців, як для чуючих дітей, так і для глухих. В залежності від кількості дітей-біженців, в німецьких школах організовано інтегроване навчання. Для чуючих дітей в початкових і середніх класах є можливість навчатись в класах з німецькими учнями або навчатися окремою групою, де є лише українці, не включаючись у процес спільного навчання з іншими дітьми.

Для таких дітей навчання зосереджено на вивченні й засвоєнні німецької мови, її граматики з тією метою, щоб у подальшому засвоювати інші початкові предмети німецькою мовою. Викладачами є німецькі вчителі. Особливості навчання чуючих дітей зорієнтовано на слуховому сприйманні мовлення й емоційно-соціальному розвитку, що є позитивним кроком у засвоєнні навчальних предметів у майбутньому. Існують випадки, коли чуючі діти взагалі відмовляються навчатися з німецькими однолітками через власну закомплексованість, емоційно-психологічний стан, то для таких дітей організовано індивідуальний підхід у навчанні.

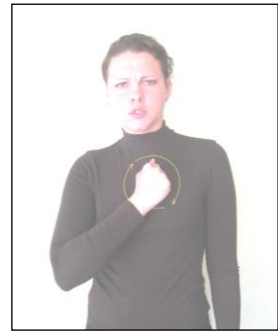
Питання навчання глухих дітей є досить складним. Інтеграція українських дітей з порушеннями слуху в масову німецьку школу нереальна через незнання німецької мови та відсутність розуміння мовленнєвої артикуляції німецького вчителя, тобто відсутня відповідна система комунікації між вчителем та дитиною. Для таких дітей необхідно створити спеціальні умови навчання. Усі глухі діти-біженці оформлені в спеціальну школу.

В Мюнхені є спеціальний навчальний заклад для дітей з особливими потребами – «Центр підтримки дітей з проблемами слуху», в якому навчаються майже 300 дітей, які мають різні ступені порушення слуху. До цього центру зареєстровано 11 глухих дітей-біженців різного віку від 6 років до 17 років.

Перші враження наших дітей не зовсім позитивні, оскільки в школі система навчання передбачає першочергове оволодіння та розвиток німецького словесного мовлення поруч з німецькою жестовою мовою. Вони відчують труднощі в розумінні німецької словесної мови. Усі німецькі діти досконало володіють двома мовами, для них словесна та жестова мови є рівноправними. Вчителі, в основному розмовляють з дітьми усним мовленням, застосовуючи жестові одиниці як допоміжні засоби. Під час перерви діти між собою спілкуються двома мовами, але першою в них є німецька жестова мова, і водночас голосно промовляють німецькі слова. Таким чином, наші діти швидко опановують німецьку

мовну систему за допомогою жестової мови.

Слід зазначити, що українська жести́ва мова та німецька жести́ва мова не однакові, в кожній мові є свої граматичні особливості. Наведемо приклад, жести́ва одиниця в німецькій мові **ВИБАЧТЕ** для української жести́вої мови означає **СЕРДИТИСЬ** (фото), Німецькою ЖМ – **ЗРОЗУМІВ** для УЖМ означає **ЗОВСІМ НЕ ЦІКАВО**. Важливим моментом при показі ЖМ є немануальний компонент (артикуляція, міміка). І також відрізняються жести́ві фрази, наприклад, **ЯК СПРАВИ?** Тому, наразі актуальним для наших дітей є опанування німецької жести́вої та словесної мов з тією метою, щоб дитина могла увійти в німецький соціум, її культуру.

Тому, для дітей-біженців вивчення німецької жести́вої та словесної мови відбувається, як вивчення іноземної мови. Зрозуміло, що німецькі вчителі не мають відповідної методики навчання українських глухих дітей. І наразі це проблема є актуальною. В такому випадку ми передбачаємо організацію навчання дітей на принципі диференціації. Тобто врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей-біженців, їхньої адаптації у групі. Важливим у навчанні є індивідуальний підхід, при якому:

- 1) вчитель взаємодіє лише з одним учнем,
- 2) один учень взаємодіє із засобами навчання (навчальні посібники, комп'ютер тощо).

Таким чином є можливість слідкувати за рухом від незнання до знання, вчасного коригування навчальної діяльності учня та вчителя. На жаль, такий підхід не передбачено, оскільки німецькі вчителі мають витратити увагу на наших дітей, залишивши поза увагою німецьких однолітків.

Наразі в Баварії актуальним є питання фінансування педагогів-біженців та підготовки німецьких вчителів до навчання й виховання дітей-біженців.

Підсумовуючи доповідь, наголошу на тому, що для ефективності навчання українських дітей-біженців варто організовувати окремі українські класи, групи з вчителями, які теж змушені були залишити свої домівки. Взагалі, ідея інтеграції дітей з порушеннями слуху в німецький соціум, залежить не лише від прав конвенцій, добрих намірів уряду, але й від керівництва навчальних закладів, від настроїв вчителів, від самих дітей у групах.

Список використаних джерел:

1. Зборовська Н.А. (2021). Педагогічні умови використання жести́вої мови як засобу оптимізації навч. процесу учнів з порушеннями слуху. *ГРААЛЬ НАУКИ*, 509-511.
2. Kulbida, S. (2020). Linguistic personality in Ukrainian language education of deaf education direction. *Education: Modern Discourses*, 3, 131-142. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2020-3-13>
3. Зборовська Н.А. (2015). Батьки-педагоги – дитина: погляди громадських організацій. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: *збірник наукових праць*, 66-72.

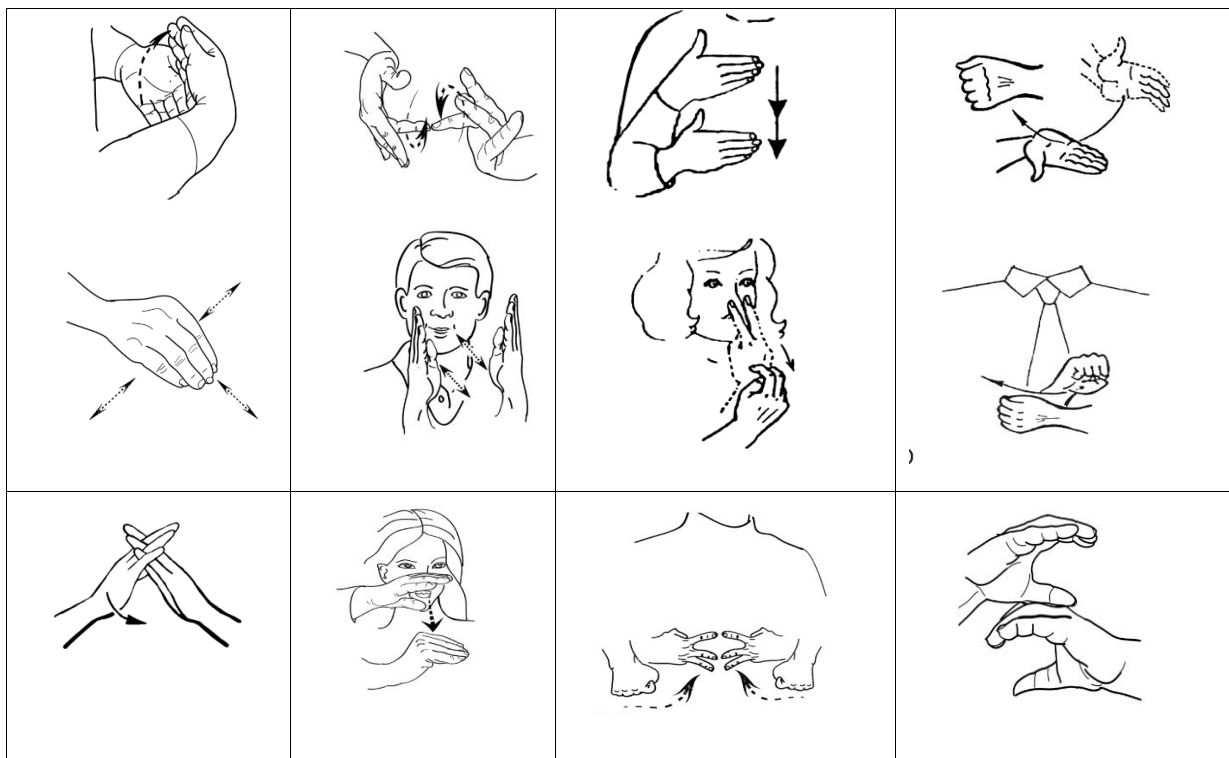
НА ДОПОМОГУ ВЧИТЕЛЯМ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ВІД АВТОРІВ ТЕМАТИЧНОГО ЖЕСТІВНИКА

Кожна мова є унікальним вираженням людського досвіду, інформативного знання тих, хто нею користується. Про мову, ми можемо дізнатися з опублікованих джерел про її особливості, рівні. Не виключенням у цьому переліку є українська жестова мова (УЖМ) - природна, розвинена, структурована, візуально-комунікативна знакова система, створена і виплекана спільнотою глухих українців впродовж декількох поколінь [1]. Вона розвиваються поряд з українською мовою та використовуються носіями в усіх аспектах життя Товариства глухих.

Українська жестова мова знайшла своє визнання: як мова вивчення і використання з 2006 року у лабораторії жестової мови (відділ навчання жестової мови з 2018 року Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України;

- у законодавчій нормативно-правовій базі України,
- як предмет вивчення і опанування у спеціальній освіті осіб з порушеннями слуху з 2004 року;
- на світовій арені мов світу, з 2018 року (інтернет-ресурсі «Етнолог: мови світу» у 21 виданні (2018) Українська жестова мова зайняла своє почесне місце серед інших 157 жестових мов і розмовних мов, загальна кількість яких – 7117 [2].

З 2020 року арсенал жестівників після 15 тис. ресурсу УЖМ [3] поповнився ще одним надбанням – посібником з фіксацією жестових одиниць [4], які успадковано, проаналізовано й відібрано нами з Володимиром Скурчинським, котрий надзвичайно багато зробив для того, щоб це посібник вийшов у світ. Наш посібник належить до тематичних довідників. До нього входять найуживаніші жестоназви (ВІДЕОЧАТ) ІНТЕРНЕТ, МАРШРУТКА, МИШКА КОМП'ЮТЕРНА, НОУТБУК, СЕЛО, СКАЙП, ФЕЙСБУК та ін.), жестодії (ЗНАЙТИ, ЗВИКАТИ, ПЕРЕМАГАТИ, ЧЕКАТИ та ін.), жестособи, жестознаки та ін. з усього розмаїття української жестової мови, підібрані за відповідними темами. Кожний запропонований жест має зображення у вигляді малюнка. Ми свідомо відмовилися від використання фотографій, традиційно вживаних раніше в посібниках з жестової мови, і переконані, що такий підхід дозволить передати пластичність та чіткість жесту з найбільшим інформаційним та змістовим наповненням. Малюнки жестових одиниць були нами доопрацьовані і змінені у відповідності з сучасними вимогами, зокрема, опис жестів зроблено з урахуванням реалій вживання жестів в українській жестовій мові.

У посібнику наводяться сучасні терміни, які позначають технічні новинки, комп'ютерну термінологію тощо

Пропонований посібник знайомить з найуживанішими поняттями української жестової мови, вводить у «світ жестової мови» глухих всіх тих, хто займається освітнім розвитком учнів з порушеннями слуху, надає практично-орієнтовану допомогу, інформаційний супровід в оволодінні і засобами спілкування, і організації комунікативної навчальної діяльності, в тому числі й у дистанційних умовах. Посібник розрахований як для стаціонарного навчання, самостійного вивчення, так стане в нагоді для дистанційного використання сурдопедагогами і батьками глухих дітей.

Ми сподіваємось, що наша розробка принесе користь і нові знання широкому загалу – не лише глухим здобувачам освіти, а фахівцям, батькам, які прагнуть вдосконалити українську жестову мову, опанувати оновлений сучасний інформаційний ресурс.

Сподіваємось, що читачі отримають від цього видання, яке ми готували до друку з великою любов'ю, не тільки користь, а й радість відкриття багатой і насиченої новою для вас інформацією української жестової мови.

Список використаних джерел:

1. Кульбіда С.В. (2008). Українська жестова мова. Енциклопедія освіти. Київ: Юрінком інтер, 928-929.

2. Ethnologue: Languages of the World. 21 видання (2018). Режим доступу <https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages>.

3. Кульбіда. С.В. (2017). Статус національних жестових мов і включення УЖМ до сім'ї жестових мов Європи. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 3 (83), 21-30.

4. Іванюшева Н.В., Скурчинський В.В. (2020). Минуле і сучасне у жестовій мові: посібник. Київ: СПКТБ УТОГ. 230 с.

ШЛЯХИ ЕФЕКТИВНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ У РЕФЛЕКСІЇ ВЧИТЕЛЯ ЖЕСТОВОЇ МОВИ

Під час епідемії COVID-19 ми зіткнулися з проблемами дистанційного навчання дітей з порушення слуху. В цей час ми побачили позитивні і негативні сторони дистанційного навчання. Досвід засвідчив, що для глухих дітей, більш кращим результатом є очне навчання, саме таке, яке дозволяє надати найбільший обсяг знань, максимальним чином опанувати навички і практичні вміння [1]. Нині, за об'єктивних причин воєнного стану, склалася складна ситуація в країні, що змусила знов проводити е-навчання, знаходити шлях до успішного навчання глухих дітей.

Попередній досвід надав вагомі можливості бачити результати навчальних досягнень учнів, з одного боку, та майстерність вчителів, з іншого. Дитина з порушенням слуху потребує певних індивідуальних підходів, вчитель знаючи психологічні особливості знаходить рішення для покращення успіхів у навчанні.

Онлайн-урок он-лайн має містити певні принципи викладання (доступності, зручності, зрозумілості, поступовості, диференціації) з урахуванням обов'язкових атрибутів:

- українська жестова мова (використання відповідних жестових одиниць відповідно до рівня знань дітей),
- дактилологія,
- виразна артикуляція,
- наочність,
- оформлення презентацій,
- середній обсяг навчання.

Сьогодні сучасні технічні засоби дають змогу вчителю обирати будь-яку платформу (ZOOM, MEET, SKYPE, VIBER, TELEGRAM) для якісного проведення уроку. Вчитель має змогу проводити мініурок за певною структурою:

- ранкова зустріч;
- фонетична зарядка;
- щоденні новини;
- мотивація навчальної діяльності;
- основна частина;
- рефлексія;
- підсумки уроку.

Зміна структури уроку дає дітям зберегти мотивацію до навчання, цінувати власний зріз, бажання вчитися.

Підбір до теми уроку міжпредметних зв'язків повинно співпадати з темами для покращення засвоєння нового матеріалу, наприклад перший урок «Літературне читання» читаємо вірші про журавлів, то на другому уроці «Я досліджую світ», розглядаємо і вивчаємо тему про весняних птахів тощо.

На уроках УЖМ я використовую такі види робіт:

- інформаційна хвилинка,
- бесіда,
- дискусія,
- жестовий диктант,
- тренувальні вправи,
- дидактичні ігри,
- цікаві розвиткові завдання.

Під час онлайн-уроків діти із задоволенням отримують певні знання, перекладають жестові одиниці на словесну мову, за допомогою вчителя складають речення з різними граматичними завданнями.

Не менш важливими є і виховні онлайн-заходи, які дітей з ПС морально підтримують, підбадьорюють, надихають, надають зразки поведінки (професійної діяльності) тощо. Зокрема, особливо популярними стали бесіди про:

- історію глухих (видатні постаті України, області, школи);
- досягнення глухих спортсменів на Дефлімпійських іграх в Бразилії 2022 року, котрі завоювали найбільшу кількість у підсумку золотих, срібних і бронзових нагород.

Під час таких бесід вчитель має змогу:

- а) донести оперативну і своєчасну інформацію,
- б) розповісти дітям про результати ігор, історію виникнення, види спорту, кількість країн, які беруть участь, яке місце зайняли українці серед інших команд,
- в) мотивувати учнів, пишатися за одержані заслужені перемоги
- г) розвивати патріотичні почуття, власну спроможність у досягненні результатів, вірити в себе у своє майбутнє, що діти теж здатні перемагати усьому та ін.

Партнерство між вчителем і батьками під час дистанційного навчання відіграє важливу роль воно допомагає дитині досягти певних знань від різних завдань вчителя [2,3]. І тут на допомогу приходять батьки, вони допомагають дитині справитися з важкими або незрозумілими для дитини завданнями. Дитина отримавши нову тему потребує достатньо повної інформації про можливості опанування, умови вивчення, закріплення матеріалу за допомогою батьків. Така співпраця дитини і батьків дає позитивні результати.

У період воєнного стану важлива психологічна підтримка не лише дітей, а й батьків. Залучати батьків потрібно у різні виховні заходи та у

навчання дітей, до творчих робіт (малювання малюнка патріотичного характеру, традиції українського народу тощо), до художньої самодіяльності (розповісти вірш у жестовій виконанні, заспівати пісню у жестовому виконанні).

Таким чином, тісний зв'язок між вчителем і батьками є ефективним у дистанційному навчанні дитини з порушенням слуху. Втім, з позитивними результатами дистанційного навчання також виявляються деякі недоліки у роботі закладу, які безпосередньо впливають на його якість:

- у дітей немає технічного засобу (20,3%),
- немає контакту з батьками (5,7 %),
- великий обсяг матеріалу (15,8 %),
- презентації, які розроблені для чуучих дітей (5,4 %),
- викладання без жестової мови (1,8 %),
- відсутність наочності (15,6 %)

Додамо, що, під час війни багато дітей роз'їхались у різні куточки не тільки України, а й всього світу. Тому проводити дистанційно уроки стає важче. Діти, які опинилися в іншій країні, не завжди можуть приєднатися до уроку разом з однокласниками, здобувати знання, не відставати у важливих темах та від пояснення вчителя, так вони краще засвоюють нові теми, отримують нові знання. Є категорія дітей, які пішли навчатися в іноземні школи і здобувають знання там, вивчають їхню мову, це є прорив, адже навчаючись іншій мові вони збагачують свої знання для кращої майбутньої інтеграції у суспільство чуучих.

Дистанційне навчання під час воєнного стану показало досвід роботи вчителів, їх пошук шляхів для ефективного навчання дітей з порушенням слуху. Накопичений досвід надає великі можливості задля покращення успішності учнів. Незважаючи на складний час у нас в країні, українська освіта продовжує працювати, вчителі розширюють та покращують свою майстерність та удосконалюють власний досвід роботи, це дає змогу знаходити різні можливості для залучення дітей до навчання.

Отже, дистанційне навчання під час воєнного стану для дітей з порушенням слуху є єдиний шлях для здобування освіти. Тільки досвідчений педагог, знаючи специфіку глухих дітей, знаходить індивідуальний піхід до кожної дитини, такий результат роботи надає необхідні можливості подальшому розвитку, навчання для здобувачів з порушеннями слуху з урахуванням різних особливостей.

Список використаних джерел:

1. Воробель Г.М. (2022). Спільнота дітей з порушеннями слуху в Україні: забезпечення права на якісні освітні послуги. Sectoral research XXI: Characteristics and features. Volume 3, April 22, 2022. Chicago, USA. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, 52-55. Вилучено з <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/issue/view/22.04.2022/734>
2. Кульбіда С.В. (2021). Особливості комунікативної діяльності нечуучих учнів: *монографія*. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка. Відділ навчання жестової мови. Київ: Інтерсервіс, 2021. 200 с.
3. Біланова О.І. (2021). Особливості вивчення української жестової мови дітьми з порушеннями слуху. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. <https://doi.org/10.36074/logos-28.05.2021.v2.23>

МОЖЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ

Не простий зараз час і нелегко працювати дистанційно з дітьми з особливими освітніми потребами. Важко всім: і дітям, і їхнім батькам, і нам педагогам.

Мета дистанційного навчання – надати освітні послуги, застосовуючи у навчанні сучасні інформаційно-комунікативні технології. Успішність завжди базується на ключових принципах:

- обґрунтованості;
- системності;
- чіткості.

Дитина має повторити матеріал, набути нові знання та вміти їх застосувати на практиці.

Свою дистанційну роботу будую так, щоб зацікавити дітей. Працюю в месенджерах Viber, Messenger, Telegram, WhatsApp. Тут розміщую всі завдання, відеоуроки згідно навчального розкладу. Відеоуроки підбираю з опорою на зорове сприймання, як провідний аналізатор в осіб з порушеннями слуху (ПС). Основна робота така, що доводиться працювати по відеозв'язку, тому що дітям з ПС потрібно чітко бачити педагога, його обличчя, губи. Матеріал беру не важкий, доступний, цікавий, ілюстрований. Викладаю також і завдання для індивідуального самостійного опрацювання, наприклад:

- прочитати склади, слова;
- записати слова, вставити замість крапок відповідний звук;
- змінювати слова за зразком;
- скласти речення за опорними словами.

Формування у дітей з ПС так званого «обличчя слова» важливо пов'язувати з його складоритмічною структурою, з опорними звуками, доступними слуховому, слухо-зоровому сприйманню та усвідомленню наявності у словах спільних для груп слів кінцевих морфем-суфіксів, закінчень, які можна розпізнати за попередньо вказаними ознаками (ритмом слова, наявності чи відсутності опорних звуків у кінцевих афіксах тощо), подаючи слова у групах, організованих за частинами мови, їх граматичними ознаками. У зв'язку з цим особливого значення набуває формування у дітей уявлень про так звані опорні звуки, розуміння їх значення для запам'ятовування слова, його сприймання, аналіз та розуміння. Такий підхід відступає від відомої організації мовленнєвого матеріалу за тематичним принципом, коли увага дітей прикута до засвоєння матеріалу, пов'язаного лише з конкретною темою.

На початковому етапі уроку виконуємо разом з дітьми:

- вправи для розвитку артикуляційного апарату (найрізноманітніші, наближаємося до камери і працюємо);

- вправи для мовного дихання (прості, але ефективні: піддування паперових смужок, ватних кульок, катання олівців);

- вправи для розвитку сили голосу і темпу мовлення (виразно і чітко прочитати звук: с- с-с-

склад: са- се – си – со – су, ас – ес- ис –ос- ус.

слова: собака, сир, суниця, автобус, ананас, слон, страус,

чистомовку: са- са- са – змахнула крильцями оса;

со – со –со – не кусай мене осо,

скоромовку: *Хитру сороку спіймати морока, а на сорок сорок сорок морок*);

А далі доцільно використовувати такі вправи :

- вправи на міжпредметні зв'язки: назви числівники в яких є звук С – сім, сімнадцять, сімдесят сімсот сім, шістнадцять;

- диференціація С – Ш: са – ша, со – шо, саш – шас, сош – шос; сани – шахи, сад – шар, сапа – шафа;

- замість крапок встав букви С або Ш : Саша, тиша, листоноша;

- запиши, зміни слова за зразком, виділи букви С, Ш різним кольором:
*Я **с**плю – ти **с**пи**ш**; я не**с**у – ти не**с**е**ш**; я **с**ію – ти **с**іе**ш**;*

- знайди, спільний звук у словах, де знаходиться даний звук (серп, собака, косити, співати, носити).

Кажу слово, ще раз повторюю. З другого разу дитина сприйняла слово, промовила його і записала в зошит. А є і так, коли потрібно застосувати жест. Така робота обов'язково потрібна, щоб дитина не забула вивчене, не втрачався зв'язок між вивченим матеріалом, закріпила набуті знання і вміння. Також важливою є робота над фразами, щоб діти з ПС не втрачали навичок зчитувати з губ педагога. Використовую картки, жестове мовлення. Це такі фрази :

1. Яка пора року зараз?

2. Назви ознаки весни.

3. Назви весняні місяці.

4. Який перший місяць весни? Другий? Третій?

5. Який зараз місяць?

6. Які птахи повертаються з вирію?

7. Які квіти з'являються навесні?

8. Яка пора року настане після весни?

Досить часто добираю різні ігри з корекційно-розвитковим спрямуванням: «Жест – слово», (я показую жест, запитую «Що це?», «Хто це?, а діти сприймають відтворюють слово, я слідкую чи правильно учень продактилював, чи виразно промовив всі звуки у слові, якщо учень припустився помилки виправляю, прошу повторити слово ще раз);

«Слово - жест» (тут гра проходить в зворотному порядку) [3];

«Навпаки» (назви слово протилежне за значенням);

«Хто як говорить?» (імітація голосів тварин);

«Підбери слово, яке відповідає цьому звіру (*лев–грізний, лисиця–хитра*)».

Кожна дитина – це індивідуальність, а тому даю завдання, які б зацікавили учня. Знаючи індивідуальні особливості учнів даю ще таку роботу, як прочитай вірш, вибери з твору весняні квіти, замалюй їх та підпиши. В результаті цієї роботи дитина збагачує словниковий запас.

Особливої ваги набуває використання ілюстрацій, поданих до текстів з читання, розвитку мовлення тощо. Робота з ними може готувати дитину до сприймання і розуміння тексту, який будемо читати, або закріплювати, повторювати, активізувати мовленнєвий матеріал, пов'язаний з уже прочитаним текстом. В інтернет-джерелах знайшла такі дитячі казки в жестовому виконанні: «Колобок», «Ріпка», «Рукавичка» [4]. Тут дитині дуже цікаво, адже всі події відбуваються в анімації з підкріпленням жестів і написаним текстом. Є музичний супровід. Після перегляду подаю текст прослуханої пісеньки. Учень самостійно вивчає даний текст. Дуже важливо застосовувати білінгвальне навчання для дітей з порушеннями слуху.

Формування у дитини здатності на основі доступних звукових сигналів відтворити (розпізнати) слово, фразу є кінцевою метою слухомовленнєвої роботи. Розвиток словесного мовлення передбачає подальше формування, розвиток словесного мовлення, пам'яті, що базується на складоритмічних засадах. Увага зосереджена на формуванні у дитини здатності сприймання, розпізнавання та запам'ятання складоритмів мовленнєвих масивів на матеріалі віршів, фраз, зв'язних висловлювань, текстів. В основі запам'ятовування цих масивів використовую засвоєні раніше й автоматизовані уміння, навички розпізнавання ритмів одно-, дво-, три-, багатоскладових слів. В своїй роботі використовую такі підручники [1,2, 5-7].

З метою забезпечення якісного дистанційного навчання, тісно співпрацюю з батьками, які допомагають в роботі. Спільно вирішуємо питання, проблеми, які виникають в навчанні. Дотримуюся тісного зв'язку: педагог – дитина – батьки. Проводжу консультації з батьками: «Робота в онлайн – режимі під час дистанційного навчання». Працюємо дружно всією командою психолого-педагогічного супроводу та під керівництвом нашої адміністрації школи.

Список використаних джерел:

1. Боровик І.Г. (2009). Дихаємо правильно – легко розмовляємо. Ранок. 64 с.
2. Сходінками правильного мовлення: навчально-методичний посібник. Ю. В. Рібцун. Тернопіль: Мандрівець,. 2017. 240 с.
3. Іванюшева Н.В., Кульбіда С.В. (2005). Українська жестова абетка. Науково-методичний посібник (доп. і доопр.). Київ: ТОВ «Київська Русь», 2005. 64 с.
4. Казки українською жестовою мовою: «Колобок», «Ріпка», «Рукавичка».
5. Момот Т. Веселий ротик, Пальчиками граємо – мову розвиваємо.
6. Фомічова Л.І. Розвиток слухового сприймання. Вимова.
7. Шеремет М.К. Вимова.

Когтєв Андрій Валентинович,
вчитель математики і української жестової мови.
Харківська спеціальна школа № 5 Харківської ОР

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Освітній процес, навчання, виховання та звичайне спілкування з особою, яка має ті чи інші порушення слухової функції організму, потребує спеціальної фахової організації, постійного контролю і відповідної корекції впродовж тривалого часу під час здійснення цих дій.

І в мирний час достатньо складно було забезпечувати освітні потреби глухих та слабкочуючих здобувачів освіти через цілий ряд об'єктивних і суб'єктивних причин. А під час війни, ця проблема виглядає ще гострішою й викликає занепокоєння в усіх фахівців цієї галузі спеціальної освіти.

Ні для кого не секрет, що існують певні вимоги, які є вкрай необхідним задля якісного навчання, виховання, спілкування з такою категорією учнів. Наведу лише кілька з них:

- › робоче місце дитини має бути розташовано так, щоб вона завжди добре бачила обличчя вчителя (перекладача);
- › слід вимагати від дитини, щоб вона завжди дивилась на вчителя (перекладача) у момент його мовлення;
- › слід постійно контролювати, чи зрозуміла дитина матеріал;
- › необхідно приділяти особливу увагу корекції звуко-буквеного складу слів. Для цього дуже корисно разом з дитиною усно промовляти слова, після правильного їх прочитання;
- › якщо дитина припускається помилок на письмі, то їх не просто треба виправити, а й проаналізувати з дитиною звуковий склад слова, записати його правильно декілька разів;
- › роботу над звуковим складом слова необхідно проводити з використанням звукопідсилювальної апаратури, індивідуальних слухових апаратів;
- › для уникнення помилок під час диктантів або при вивченні нового матеріалу слід повідомити учню, про що йдеться у тексті; заздалегідь ознайомити зі складним для нього звуко-буквеним складом, значенням і граматичним оформленням слів і словосполучень;
- › слід спеціально готувати учня до переказу. Наприклад, спочатку пропонують учневі почитати текст про себе, потім послухати, як читає вчитель. Якщо й після цього учневі важко переказувати самостійно, то скласти з ним разом запитання чи план до тексту;
- › дитині важливо побільше читати самостійно, а усі нові (не знайомі слова) виписувати в окремий словник для подальшого уточнення засобами УЖМ та калькованого жестового мовлення (КЖм) [1,2];

» всі нові слова необхідно давати дитині у писемній формі з обов'язковим роз'ясненням засобами УЖМ та КЖМ;

» на уроках математики, фізики, хімії особливу увагу приділяти розумінню словесної умови задачі, алгоритму її розв'язання, відповідним числовим та функціональним залежностям, формулам, застосовувати наочні засоби;

» на всіх уроках необхідно проводити роботу з розвитку мовлення дитини;

» усі заняття проводити, використовуючи білінгвально-бімодальний метод роботи;

» особливу увагу приділяти формуванню слухових, зорових, тактильних відчуттів дитини, формуванню її навичок читання по губах...

І якщо в умовах спеціального закладу освіти або інклюзивного класу (групи) цих вимоги вдавалось дотримуватись, то в умовах війни та активних бойових дій, коли діти знаходяться за межами школи, це майже не можливо. І велика відповідальність в цьому випадку лягає не тільки на вчителів, перекладачів, а й на батьків (опікунів).

Україна вже має певний досвід організації дистанційного навчання під час карантинних заходів спричинених коронавірусною хворобою. І цей досвід має лягти в основу організації дистанційного навчання під час війни. З тією лише різницею, що карантинні заходи мали не дуже тривалий термін, діти перебували у відносно спокійних домашніх умовах, а під час війни, вони постійно або тривалий час перебувають у стресовій ситуації, дехто позбувся житла, став вимушеним переселенцем, має обмежений або взагалі не має доступу до Інтернет зв'язку тощо.

Наш заклад так само, як і усі спеціальні заклади освіти України [3], веде постійну кропітку роботу щодо створення якісного освітнього середовища, створення належних умов існування для осіб з порушеннями слуху під час війни. Від цього залежить їх соціалізоване майбутнє.

Лише спільними зусиллями школи, батьків і самих учнів ми зможемо зберегти та підтримати освітні навички наших учнів, мотивувати їх до навчання. Вимушені кроки впровадження дистанційних і змішаних форм навчання змінили вектор розвитку освіти і спеціальної освіти зокрема [4]. Тепер ні класичні до недавнього часу форми і методи роботи мають вагу, а вмотивована, скоригована фахівцем і підтримана батьками самоосвіта учнів виступає на перший план.

Ми запропонували нашим вихованцям та їхнім батькам можливість долучитись до загальнодержавних і міжнародних освітніх програм і проєктів, де вони можуть самостійно обрати для себе зручний спосіб спілкування, обсяг і насиченість навчального матеріалу, форму контролю виконаних завдань і вправ та шкалу оцінювання. Наші вчителі задля якомога якіснішого подання навчального матеріалу працюють з такими відомими електронними освітніми ресурсами, як Moodle, Google Classroom, ClassDojo, Classtime, LearningApps.org. Кожен з цих ресурсів має, як свої переваги, так і певні недоліки у застосуванні в залежності від

предмету навчання, аудиторії здобувачів освіти, особистих вподобань кожного вчителя. Але це дає можливість робити освітній процес гнучким, не таким консервативним, а навпаки, демократичним, дає широке поле для творчості кожного педагога. Учителі нашого закладу створюють власні YouTube, Telegram, Viber канали для проведення уроків, спілкування з учнями ПС, їхніми батьками, надаючи їм консультативну, психологічну допомогу та моральну підтримку. Використання сучасних Інтернет-технологій і засобів зв'язку допомагають усім нам долати труднощі і деякі незручності під час навчання осіб з порушеннями слуху в умовах війни. Але й ті хто не має можливості навчатися в онлайн режимі отримують усі необхідні знання і завдання для самостійного опрацювання у вигляді стислих наочних конспектів, блок-схем, графів, символіграм. Ніхто не залишається без уваги та підтримки. А оцінка освітніх досягнень учнів поступово перетворюється з формального оцінювання наявних знань і навичок учнів в оцінку їхнього потенціалу, старанності, наполегливості, відповідальності. І ці людські якості стануть їм при нагоді не тільки під час війни, а і у мирний час.

Окремим і дуже важливим напрямом роботи з нечуючими здобувачами освіти під час війни є збагачення їхнього активного жестового словника за рахунок введення у використання нових, раніше не дуже часто використовуваних жестових одиниць. Особи з порушеннями слуху і в мирний час відчують певний дефіцит інформації, брак комунікації і спілкування. А під час війни ця проблема заглиблюється. Тому ми з колегами за підтримки Асоціації перекладачів жестової мови на чолі з Наталею Кравцовою плануємо створення окремого жестівника «Війна з росією. Путінська агресія», куди б увійшли нові слова, жестові одиниці, які відображають сучасні події в Україні. Вже зібрано й ідентифіковано понад сотню таких слів і процес їх накопичення триває. Через соціальні мережі та YouTube, Telegram, Viber канали ми поширюємо нові і маловідомі до недавнього часу терміни і жестові одиниці української жестової мови серед своїх підписників.

Щоденна кропітка і виснажлива робота триває. Ми робимо все, щоб охопити якомога більше здобувачів освіти з порушеннями слуху освітнім процесом, зберегти цілісність спеціальної освіти для цієї категорії громадян та забезпечити неперервність навчально-виховного процесу і доступність наданих освітніх послуг під час війни й в післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Концепція білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху. С. В. Кульбіда, І. І. Чепчина, Н. Б. Адамюк, А. В. Замша, Н. А. Зборовська, Н. В. Іванюшева, О. М. Лещенко. Київ: УТОГ, 2011. 53 с.
2. Kulbida, S. (2019). Features of bilingual approach application in special institutions for deaf in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, 2, 141-152. <https://doi.org/10.32405/2617-3107-2019-1-17>
3. Кульбіда, С. (2020). Функціонування мережі закладів для осіб з особливими освітніми потребами в Україні в умовах перехідного періоду реформування. *Збірник наукових праць АООГОС*, 114-119. <https://doi.org/10.36074/15.05.2020.v4.44>

4. Коломоєць А.О., Луценко Л.М., Романовська О.О., Корочкова Н.П., Біланова О.А. (2022). Педагогам: організація дистанційного навчання в умовах воєнного часу для дітей з порушеннями слуху. Режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/news/pedagogam-organizaciya-distancijnogo-navchannya-v-umovah-voyennogo- stanu-dlya-ditej-iz-porushennyam-sluhu>

Коломоєць Анатолій Олександрович,
директор,
Луценко Любов Миколаївна,
заступник директора з навчально-методичної роботи
Романовська Оксана Олександрівна,
вчитель початкових класів,
Корочкова Наталія Володимирівна,
вчитель-дефектолог слухового кабінету,
Біланова Ольга Анатоліївна,
вчитель української жестової мови
КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР»

**ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ПЕДАГОГАМ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Організовуючи навчання за дистанційною формою для дітей цієї категорії, варто пам'ятати, що вони сприймають світ очима, і все навантаження припадає на зоровий аналізатор. Не менш важливим фактом є і те, що природньою рідною мовою осіб з порушеннями слуху є жестова мова. І від того, якою мірою володіє нею педагог, який організовує освітній процес дистанційно, багато в чому залежить і результат. На що ж потрібно звернути увагу в організації дистанційного навчання в таких складних умовах?

1. Перш за все, педагогу потрібно організувати власне безпечне робоче місце. З батьками варто обговорити питання щодо безпечного місця для кожної дитини. Можливо, затишне місце біля вікна варто замінити на приміщення з двома стінами. Обговоріть з рідними та родинами учнів порядок дій у разі, якщо оголошено тривогу під час того, коли проводите урок.

2. Однією з важливих умов забезпечення якісного освітнього процесу та його корекційної складової є наявність швидкісного інтернет-зв'язку та сучасних гаджетів, як у вчителя, так і в здобувачів освіти. То ж на це питання потрібно звернути увагу.

3. Перед тим, як розпочати онлайн-навчання потрібно в обов'язковому порядку провести батьківські збори в ZOOM, пояснити правила

проведення онлайн-уроку не лише дітям, а й їхнім батькам: як підняти руку та дати відповідь у чаті, як виконувати інтерактивні вправи, онлайн-тестування тощо. Вкрай необхідно переконати батьків щодо необхідності виходити разом з дітьми на щоденні онлайн-уроки. Адже дорослий може легше привернути увагу дитини до моніторингу, швидше налагодити технічні проблеми, які можуть виникнути раптово під час уроку. Крім того, з досвіду роботи ми помічаємо, що в присутності батьків діти є особливо старанними.

4. Результативною є така форма роботи як надання щоденних консультацій батькам щодо виконання різноманітних вправ, вміння аналізувати навчальний поступ своєї дитини. Одним словом, потрібно докласти всіх зусиль щодо налагодження партнерства і взаємодії всіх учасників освітньо-реабілітаційного процесу.

5. Достатню увагу потрібно приділити підготовці до кожного уроку: ретельно відібрати мовленнєвий матеріал, переглянути та адаптувати величезну кількість відео-продукції, розробити інтерактивні вправи, тестові завдання тощо.

6. Варто здійснювати зйомку власних відео-уроків з поясненням нових тем. Звичайно, накопичується досить багато матеріалу і постає питання, де його зберігати, як зручніше його розмістити та використовувати. У практиці роботи наших креативних педагогів – це створення власного блогу. Це дуже зручно: не перевантажується пам'ять гаджетів; матеріал знаходиться у цілодобовому вільному доступі, і всі учасники освітньо-реабілітаційного процесу можуть переглянути його у будь-який зручний для себе час. Крім того, це шанс для вдосконалення рівня власної цифрової компетентності самим педагогом. (До прикладу, посилання на блог вчительки початкових класів КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР» Оксани Романовської: <https://ksena76.blogspot.com/?m=1>)

7. При проведенні онлайн-уроків та онлайн-занять слід пам'ятати про вимоги санітарних нормативів і не перевантажувати учнів. Надавати перевагу навчальним предметам, інтегрованим курсам, які мають релевантний контент (тобто адекватність інформації, яку видають пошукові системи), що вкрай важливо для здобувачів освіти з порушеннями слуху. Адаптувати програму з навчальних предметів, відібрати мовленнєвий матеріал, добираючи теми, цікаві й корисні дітям з огляду на їх вік (розвиток, словниковий запас) з урахуванням ситуації в Україні.

8. Важливо демонструвати учасникам освітнього процесу власний спокій та врівноваженість – це найбільш простий спосіб допомогти заспокоїтись іншій людині. Поведінка учнів та здатність засвоювати матеріал може змінитись. Стрес, в якому перебувають всі жителі України, а наші діти особливо вразливі, може впливати на увагу та пам'ять. Деякі з них можуть почати демонструвати поведінку, яка їм не властива. Поставитись до цього потрібно терпимо і не докоряти учням за це. Учням

потрібно дозволити говорити про свій страх, розгубленість, сум чи злість, а після цього спрямувати їхню увагу на маленькі радощі, перемоги, гарні новини. В кожному дні можна знайти щось позитивне, якщо це шукати. Завдання педагога допомогти учням та їх батькам також побачити це. Кожному педагогу варто пам'ятати, що для того, щоб надавати допомогу іншим, необхідно відновлювати власний ресурс та задовольнити свої базові потреби.

9. В умовах поділу уроку/заняття на синхронну та асинхронну частини навчальні матеріали потрібно відповідно адаптувати. Подумати і визначити, над чим працювати під час онлайн-уроку/заняття, а яку частину матеріалу надати на самостійне опрацювання.

10. Не всі родини особливо під час воєнних дій мають можливість виходити на заняття у синхронному режимі, тому варто записувати власні відеоуроки з поясненням та закріпленням нових тем з кількох відеофрагментів тривалістю 5-7 хвилин.

11. Кожен педагог повинен добре знати стан слуху дитини: яке вухо сприймає (чує) краще; на якій відстані від вуха дитина сприймає мову нормальної гучності без звукопідсилення та з налаштованим індивідуальним слуховим апаратом/кохлеарним імплантатом. Спільно з корекційним педагогом, батьками узгодити вимоги до дитини, організації та умов проведення онлайн-уроків/занять за можливостями родин (відстань, на якій повинен розташовуватись ПК, планшет, телефон, окрема кімната, робоче місце дитини тощо).

12. Під час проведення дистанційного навчання педагог по відношенню до дитини з порушеннями слуху повинен розташовуватись так, щоб вона бачила його жести та обличчя, пам'ятаючи, що такі діти добре «зчитують з губ» та потребують жестової підтримки. Перед тим, як розпочати онлайн-урок/заняття необхідно переконатися, що учень уважно дивиться на вас, слухає і готовий сприймати навчальний матеріал.

13. Пам'ятати, що ні в якому разі не можна говорити, повернувшись до учня спиною, прикривати обличчя руками, важливо, щоб учень бачив всі рухи та жести педагога: артикуляцію (губна помада може зробити губи виразнішими), міміку (вираз) обличчя, мову тіла, жести. Одяг завжди має бути охайним, краще всього, якщо це будуть гольфи темних кольорів або будь-якого іншого, але бажано однотонного.

14. Не потрібно розміщувати технічні пристрої навпроти джерела яскравого світла, вікон.

15. Зважаючи на те, що в дітей з порушеннями слуху спостерігаються проблеми зі сприйманням, розумінням значення деяких слів і фраз, необхідно з'ясовувати, чи правильно учень зрозумів запропоноване завдання.

16. Під час проведення онлайн-уроків/занять потрібно використовувати візуальний контент (презентації, анімації, опорні схеми, таблиці, таблиці, текст тощо).

17. Мовленнєвий матеріал повинен бути підібраний з урахуванням особливостей сприймання та закріплення понять та слів; менше

складних слів і більш ілюстрацій та наочності.

18. Кожен слайд презентації повинен мати однотонний вигляд і всі надписи повинні бути надруковані жовтим кольором (темний фон слайду), або чорним кольором (світлий фон слайду), не дрібним шрифтом та містити тільки головне, бажано з малюнком. Запитання потрібно прописувати червоним кольором. Всі слова і тексти обов'язково потрібно пронотувати.

19. Стежити за тим, щоб учень отримував інформацію в повному обсязі. Звукову інформацію необхідно підкріплювати та дублювати зоровим сприйняттям опорних схем, таблиць, тексту, малюнків тощо. 20. Говорити достатньо гучно (але не надто – це спотворює слова), чітко, рівно, в нормальному темпі, не перебільшуючи артикуляцію губ. Слід пам'ятати, що гучний голос (звук) викликає больові відчуття у дітей з порушеннями слуху, тому в жодному разі не можна кричати!!!

21. Під час пояснення матеріалу використовувати загальнозживані слова та висловлювання, доступні та зрозумілі для дитини. За потреби повторювати і перефразовувати їх або демонструвати дитині, чого від неї вимагаєте. Час від часу переконуватися, що учень вас розуміє, запитуючи його про це. Якщо учень не зрозумів і просить щось повторити, спробуйте перефразувати/адаптувати повідомлення, вживаючи короткі прості речення так, щоб дитина зрозуміла.

22. Якщо ви не зрозуміли відповідь учня, необхідно попросити його повторити ще раз чи написати те, що він хотів повідомити.

23. Надаючи будь-який текст, переконатися, чи всі слова в тексті зрозумілі. За можливості адаптувати/спростити текст. Вкрай важливо ініціювати мовленнєве спілкування дитини з порушеннями слуху. Не перебивайте її, надайте можливість висловити власну думку, не квапте, давайте достатньо часу для обміркування.

24. Потрібно постійно тримати на постійному контролі виразність вимови дитини, домагатися правильної вимови дитиною слів, фраз. Не залишати поза увагою помилки у вимові дитини. Обов'язково потрібно проводити під час онлайн-уроків/занять фонетичну та кінетичну зарядку, «хвилинки релаксації», вправи для очей, руханки, тощо.

25. Оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти потрібно здійснювати вербально під час онлайн-уроків/занять, письмові роботи перевіряти за допомогою месенджерів та онлайн-платформ.

26. Потрібно узгодити з родинами, які виїхали за кордон, різницю у часових поясах, для того, щоб дитина вчасно виходила на онлайн-уроки.

27. Розклад та початок онлайн-уроків оголошувати заздалегідь, щоб родини могли коректувати свої плани на день.

28. Попереджати, що потрібно підготувати на наступний урок (на завтра) - олівець, циркуль, пластилін, роздруковану таблицю множення тощо.

29. Пам'ятати, що одним з найважливіших факторів успішного дистанційного навчання є правильна мотивація учня.

Корочкова Наталія Володимирівна,
вчитель-дефектолог слухового кабінету
КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР»

СПЕЦИФІКА ПРОВЕДЕННЯ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВИХ ЗАНЯТЬ З УЧНЯМИ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Великої майстерності вимагає від педагогів проведення корекційно-розвиткових занять з учнями з порушеннями слуху (ПС) в умовах воєнного стану.

Під час організації освітнього процесу, а саме проведення корекційно-розвиткових занять, дистанційно з учнями з ПС необхідно:

1. Знати стан слуху дитини, з якою педагог проводить заняття. Яке вухо сприймає (чує) краще; на якій відстані від вуха дитина сприймає мовлення нормальної гучності без звукопідсилення та з налаштованим індивідуальним слуховим апаратом/кохлеарним імплантом. Знати рівень розвитку слухового сприймання та мовлення; застосувати необхідні форми жестового, дактильного, усного мовлення з урахуванням потреб і можливостей дитини [1,2].

2. Спільно з батьками узгодити вимоги до організації, умов проведення онлайн-занять за можливостями родин. Надати батькам рекомендації щодо відстані, на якій повинен розташовуватись ПК, планшет, телефон; бажано, щоб було робоче місце дитини (відсутні звукові ефекти, фонові шуми, що може заважати і відволікати; по можливості дистанціюватися від інших членів родини). Співпраця педагогів і батьків є необхідною умовою в ефективній організації навчання. Обов'язково домовлятися з батьками, що потрібно підготувати на наступне заняття - ватку, зубочистку, трубочку, вушну паличку, піпетку, мильні бульбашки, серветку, ручку, олівець, зошит тощо.

Узгодити з батьками вимоги до організації та умов проведення онлайн-занять .

3. Не потрібно розміщувати технічні пристрої навпроти джерела яскравого світла, вікон (обличчя повинно бути повернуте до джерела світла і ретельно освітлене).

4. Перед тим, як розпочати онлайн-заняття необхідно переконатися, що учень уважно дивиться на вас, слухає і готовий сприймати навчальний матеріал.

Обов'язково домовитися з батьками, що потрібно їм підготувати на наступне заняття

5. Під час проведення дистанційного навчання педагог по відношенню до дитини з ПС повинен розташовуватись так, щоб вона бачила його обличчя, мову тіла, дактильне, жестове мовлення [2]. Ні в якому разі не можна говорити, повернувшись до учня спиною, не кивати головою від час розмови, не розмахувати руками, не прикривати нижню частину обличчя руками, важливо, щоб учень бачив всі рухи та жести педагога. Пам'ятаємо, що читання з губ вимагає великої концентрації уваги дитини, я б порадила педагогам жіночої статі користуватися червоною або рожевою губною помадою, вона робить губи виразнішими. Наче і дрібниця, але дієво.

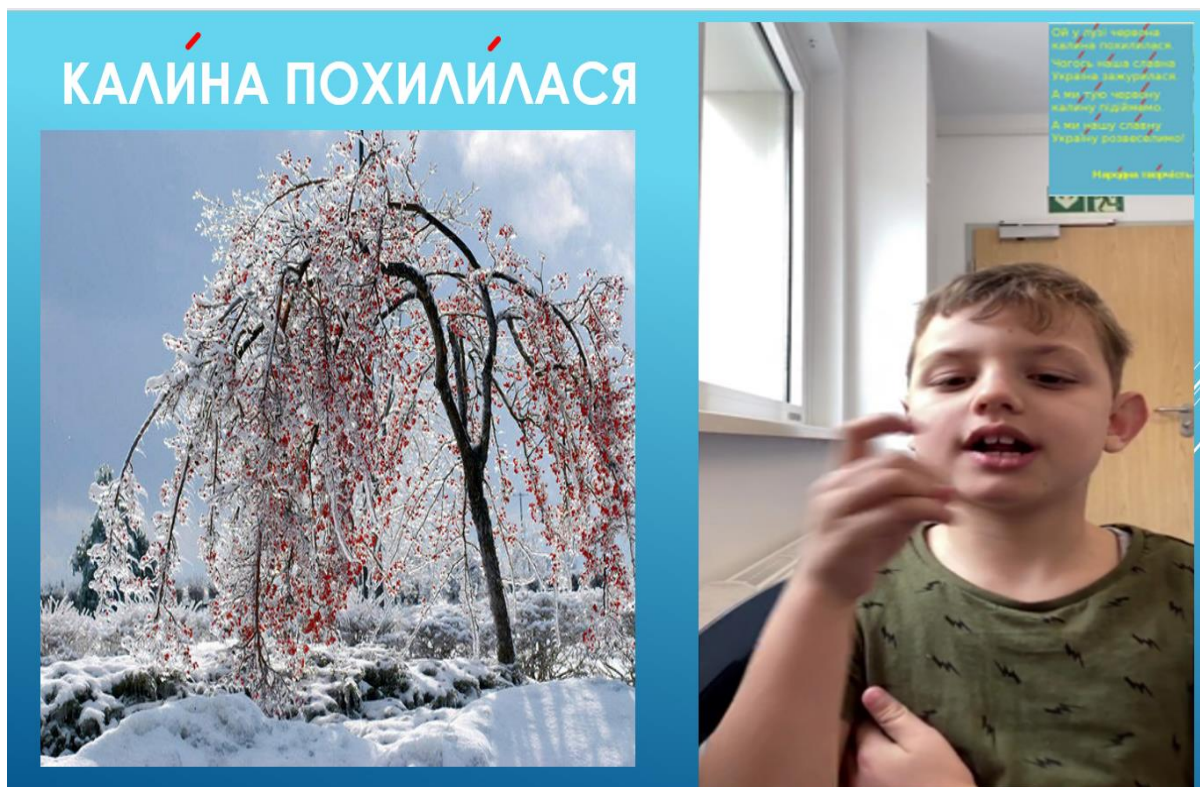
6. Одяг завжди має бути охайним, краще всього, якщо це будуть гольфи темних кольорів або будь-якого іншого, але бажано однотонного, тому що на його фоні краще сприймаються жести та дактиль.

7. Слід пам'ятати, що гучний голос (звук) викликає больові відчуття у дітей з ПС, тому в жодному разі не можна кричати!!! Якщо молодші школярі, то потрібно попросити батьків, щоб вони правильно налаштували звук на комп'ютері, планшеті і т.д.

8. Для того, щоб дитина з ПС розуміла мовлення педагога, необхідно говорити достатньо гучно (але не надто – це спотворює слова), чітко, рівно, в нормальному темпі, не перебільшуючи артикуляцію губ.

9. Варто стежити за тим, щоб учні отримували інформацію в повному обсязі. Дозувати звукове навантаження. Звукову інформацію необхідно підкріплювати і дублювати зоровим сприйняттям опорних схем,

алгоритмів дій, мовленнєвих зразків, алгоритмів мовленнєвих висловлювань, таблиць, тексту, малюнків тощо.

10. Під час пояснення матеріалу використовувати загальнозживані слова і висловлювання, доступні та зрозумілі для дитини. За потреби повторювати і перефразовувати їх або демонструвати дитині, чого від неї вимагаєте. Час від часу переконуватися, що учень вас розуміє, запитуючи його про це. Якщо учень не зрозумів і просить щось повторити, спробуйте перефразувати/адаптувати повідомлення, вживаючи короткі прості речення так, щоб дитина зрозуміла. Надаючи будь-який текст, переконатися, чи всі слова в тексті зрозумілі. За можливості адаптувати/спростити текст.

11. Потрібно тримати на постійному контролі виразність вимови дитини, домагатися правильної вимови дитиною слів, фраз. Не залишати поза увагою помилки у вимові дитини. Якщо ви не зрозуміли відповідь учня, необхідно попросити його повторити ще раз або навіть, написати те, що він хотів повідомити.

12. Вкрай важливо ініціювати мовленнєве спілкування дитини з ПС за рахунок діалогу, не перебивати її, надати можливість висловити власну думку, не квапити, давати достатньо часу для обміркування. Навчати слухати мовлення різних людей зрізною манерою і тембром голосу (вчителі-предметники, індивідуальної роботи з РСЗТСМ та ФВ, ритміки, лікувальної фізкультури, психолога, однокласників), що дає змогу формувати навички сприйняття мовлення і готує дітей до спілкування з широким колом людей, що важливо для адаптації в суспільстві [3].

Отже, регулярність систематичного проведення корекційно-розвиткових занять з учнями з ПС в умовах воєнного стану є дуже цінною тому, що не втрачається час. Головне – що немає перерви, бо будь-яка перерва є згубною. Всі навички, які були сформовані під час навчання в закладі вони не забуваються, автоматизуються, закріплюються, коригуються, стимулюються. Діти, які знаходяться за кордоном, оживають при кожній зустрічі з педагогом. Радіють тому, що чують свою рідну мову, постійно цікавляться і з нетерпінням чекають, коли ми зможемо повернутися до традиційного навчання.

Список використаних джерел:

1. Коломоєць А.О., Луценко Л.М., Романовська О.О., Корочкова Н.П., Біланова О.А. (2022). Педагогам: організація дистанційного навчання в умовах воєнного часу для дітей з порушеннями слуху. Режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/news/pedagogam-organizaciya-distancijnogo-navchannya-v-umovah-voyennogo-stanu-dlya-ditej-iz-porushennyam-sluhu>
2. Кульбіда С. В. (2006). Правила дактилювання. *Дефектологія*, 1, 39-41. Режим доступу <https://lib.iitta.gov.ua/714943/>
3. Учні початкових класів із порушеннями слуху: навчання та розвиток : навчально-методичний посібник. Кульбіда С. В., Литовченко С. В., Жук В. В., Литвинова В. В. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 144 с.

Кульбіда Світлана Вікторівна,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу навчання жестової мови
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ДЛЯ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ: НАУКА ДЛЯ ПРАКТИКИ

Ми живемо з вами у той час, коли сучасна сурдопедагогічна теорія і практика постає перед новими викликами. Збільшується в десятки разів роль сучасних технічних засобів порівняно ще за 5 років назад. Цей процес настільки швидкоплинний, що ми навіть не встигаємо за новинками-інноваціями: гаджетами, телефонами, комп'ютерами, сервісами, мережами, застосунками... Безумовно, цей процес не може не впливати на позиції традиційного навчання (ТН) здобувачів з порушеннями слуху, коли інновації у застосуванні комп'ютерних технологій засобами сучасних ТЗ стали реальністю.

Ще недавно ми з подивом і захопленням спостерігали за окремими молодими педагогами, які епізодично застосовували інформаційно-комп'ютерні технології (ІКТ) на уроці (до 5% проти 95%), то сьогодні це число прямо пропорційне у застосуванні комп'ютерних технологій (як 95% до 5%). Це стало не лише активним, модним, інноваційним, а й професійно необхідним до сучасних запитів і потреб, необхідним до: суч. запитів і потреб сурдопедагогічної практики, визначенням переваг і недоліків при вирішенні «мовної допомоги», якості супроводу, організації онлайн навчання наших здобувачів.

Незалежно від віку глухим і зі зниженим слухом дітям потрібна «мовна допомога». Якщо така мовна допомога не надається або використовується незручний, недостатній формат, не варто дивуватися, чому значна кількість глухих і зі зниженим слухом дорослих, демонструють «дефіцит мови», «дефіцит мовної обробки», що впливає на збій інформаційності у мовній системі. Для вчителів – це завжди виклик, оскільки їм доводиться не лише викладати методику предмета, не лише викладати мову у доступному форматі певного академічного дискурсу, а й долати наслідки неадекватного вивчення мови в ранньому дитинстві, оскільки збіднена база мовних одиниць є причиною низьких компетентностей. Вчителі-сурдопедагоги підбирають семантичні варіанти навчальних стратегій, де переклад є одним з основних, з огляду на неоднорідність категорії учнів з порушеннями слуху.

Обираючи тематику підвищення кваліфікації, сертифікації, фахівці-практики віддають перевагу питанням ефективного супроводу, організації онлайн навчання наших здобувачів.

Сучасна сурдопедагогічна наука презентована застосуванням ІКТ як на теоретичному, так і практичному рівнях, меншою мірою – досвідом впливу воєнного стану на якість такого процесу.

Ми стали свідками подій, які в реальному часі відбуваються дуже швидко (за об'єктивних причин: коронавірус, російсько-українська війна). Зважаючи на ці виклики дистанційне навчання (ДН) стало реальністю, входить в протиріччя з ТН, дозволяє реалізувати можливості ІКТ у в освітньому процесі, як елементу цілісної структури навчальної діяльності у наданні освітньо-реабілітаційних послуг.

За здійсненим моніторингом у відділі навчання жестової мови виявлено особливості ДН. Зокрема, якщо до війни ми форму ДН розглядали, як епізодичний, тимчасовий процес у всіх навчальних закладах, то нині це стає:

а) об'єктивною реальністю, яка нині здійснюється у певний час, у певному просторі із задіяними досвідченими фахівцями, де учасники віддалені відстанями;

а) системою, яка ґрунтується на лінгводидактиці сурдопедагогічного напрямку, яка потребує розробки технологічної складової, кваліфікованої кадрової підготовки, сучасного ресурсного забезпечення, оцінки можливостей і здатностей, за і проти, різноманітних умов ефективного здійснення, вивчення проблем, позитивів, шляхів удосконалення на різних рівнях.

Сучасна сурдопедагогічна наука поряд з вивченням ІКТ на теоретичному і практичному рівнях презентована розробкою методології (концепції жестової мови в Україні 2009, концепції білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху, 2011), які обґрунтували не лише сучасні підходи (гуманістичного, білінгвального, особистісно зорієнтованого, дитиноцентричного, соціокультурного, компетентнісного), а й поступовий перехід від одномовності (використання лише словесної мови) до двомовності (використання словесної і жестової мов) у ТН, як основи інноваційного досвіду. Такі позиції підтверджуються у авторських монографічних розвідках 2019, 2021, авторських підручниках початкового навчання 2016-2021 років, результатів ТН і ДН кращих сурдопедагогів експериментальних закладів з 2006 по сьогодні, в тому числі із числа нечуючих фахівців [1,2].

За моніторингом експериментальних шкіл, впровадження і застосування УЖМ у навчально-виховному процесі засвідчила: підвищення рівневих показників функціонального придбання двох мов у формах (КЖМ, дактильного, писемного), а також грамотності у відповідних рівнях ЖКК учнів. Ключовим чинником

в умовах експериментального навчання спеціальних закладів (Н 90 і Н 91), як нам видається, є забезпечення системи, частоти і узгодженості для учнів з ПС мовного введення УЖМ вчителями, вихователями, батьками, що порівнюється багато в чому з розмовним мовленням у чуючих дітей. Білінгвальне навчання з активним використанням УЖМ є засобом освітнього розвитку, сприяє: підвищенню рівнів грамотності, перешкоджає накопиченню дефіциту у двох контактуючих мовах, формуванню мовної особистості учня, відкритої до взаємодії з оточуючим світом і збагаченої у обміні досвідом чуючих і нечуючих фахівців системи БН. Перші (41,2 % від загальної кількості сурдопедагогів) усвідомлено опановують досвід застосування УЖМ поряд зі словесною мовою, набувають поступові рівні жестомовної комунікативної компетенції у спілкуванні з нечуючими учнями, використовують як засіб навчання на предметних уроках. Другі (25% - 130 осіб), пройшовши власний шлях одномовного (71,3 %), двомовного (28,7 %) освітнього розвитку, досягнувши вищих рівнів грамотності, працюючи у різних типах закладів спеціальної і загальної освіти України, в тому числі і вищої, намагаються найкращим чином врахувати мінуси і плюси вітчизняної системи корекційного-розвиткового спрямування змісту і методів навчання учнів, студентів з ПС і запропонувати власні моделі адитивного білінгвізму у комунікативній, навчальній, учбовій, ігровій діяльності, що дозволяє, як свідчить практика, досягати навчальних цілей.

З урахуванням концептуальних позицій БН однією з перших умов є паритетність ЖМ і СМ. Звертається увага на те, що ЖМ як M_1 має заст. якомога раніше, оскільки глухі люди *«природно схильні до візуального сприймання-спілкування – режиму, за допомогою чого вони сприймають світ; орієнтація на СМ в якості першої мови (M_1) навіть за підтримки кохлеарних імплантатів (КІ) не дали кращих результатів грамотності у більшості глухих дітей (ГД). Саме доступна і зрозуміла M_1 прокладає шлях до створення у мозку людини спеціального блоку, який відповідає за засвоєння не лише M_2 , а й інших мов. ЖМ є «найкращим засобом для забезпечення доступу до соціокультурної інформації в ранньому дитинстві, до змісту навчальних програм будь-якого віку»*», використання та розвиток ЖМ має психологічні та освітні переваги, слугує пед. інструментом для забезпечення доступу до академічного змісту здобувачів з порушеннями слуху.

Як підтвердження до попереднього, варто звернутися до цитати відомого американського вченого, що стала забезпеченою основою для навчання здобувачів з ПС в США *«сприяння засвоєнню, вивченню першої мови; використання доступної, візуальної мови як способу розблокувати навч. програму для глухих; покращення навичок у формах M_2 ; розвиток соціальних, емоційних, культурних компетенцій глухих учнів; покращення навчальних досягнень [3].*

З огляду на це, чітке визначення першої і другої мови має стати ключовим для M_1 – перша, M_2 – друга при формування навчального е-

контенту і застосуванні від *засобів спілкування* до *засобів навчання*: жестомовний з елементами перекладу мовних одиниць на СМ, словесномовний з елементами перекладу мовних одиниць на УЖМ, перекладний (детальніше можна ознайомитися [4]). Перекладний – постійне використання перекладу однієї мови на іншу (як словесної, так і жестової) з додатковим фахівцем (перекладчем, асистентом) і застосовується лише тоді, коли здобувач з ПС володіє цими двома мовами.

З урахуванням чітко визначених засобів навчання формування навчального е-контенту наставником має враховуватися, наприклад, при ознайомленні (поясненні) нової інформації за темою:

НЕ БІЛЬШЕ ТАКОЇ ЧАСТКИ (%)
НЕЗНАЙОМИХ МОВНИХ ОДИНИЦЬ У ТЕКСТАХ,
ЗНАЧЕННЯ ЯКИХ УЧЕНЬ МОЖЕ ЗДОГАДАТИСЯ З КОНТЕКСТУ,
З ЯКИМИ БУДЕ ЗДІЙСНЮВАТИСЯ РОБОТА

Для дошкільнят і учнів початкової школи це число становить 5-10% від загальної кількості МО, для учнів середньої школи – 10-15 %, учнів старшої школи – 15-17 %.

Визначаючи за відсотком кількість МО, наставник може не лише чітко спрогнозувати доцільність і ефективність використання текстового матеріалу при формуванні навчального е-контенту, визначити нові чи малознайомі МО для пояснення (тлумачення), адаптувати (покращити для сприймання) текст, а й отримати обґрунтовану відповідь на питання

Чому для учнів з ПС загальноосвітні підручники є не актуальними?

З урахуванням концептуальних позицій БН другою умовою є *дитиноцентричність*, учень з ПС – суб'єкт комунікативної діяльності, який:

- володіє і використовує засіб комунікації М₁;
- вивчає зміст предмету;
- оволодіває засобом комунікації М₂;
- опановує форми (продукування мовлення
говоріння,
читання
письмо;

➤ вчиться опановувати мовленнєвий супровід (переклад, підпис, артикуляція – зчитування).

Для всіх дітей з порушеннями слуху існує складна взаємодія різних форм мовлення, як основи людської комунікативної діяльності [5-10]. Комунікативна діяльність є унікальною для глухих дітей з різних мовних родин чуючих і глухих батьків, засобів і форм мовлення. Адже не просто треба вчити дитину говорити, а й розвивати мовні і мовленнєві здібності – сприймати, слухати, говорити, читати, писати, дактилювати. Глухі діти, як

ніхто інші, потребують забезпечення маршрутів різноманітності з послідовними можливостями розвитку і повним набором мовних і мовленнєвих здібностей.

Організація е-навчання потребує відходу від однозначності до варіативності, як у *формах представлення інформації* (одночасно, послідовно, почергово), так і *різновидах мовно-мовленнєвого оформлення* – надання учневі можливості обрання форми, що найбільше відповідає його потребам і можливостям, розвитку мовних і мовленнєвих здібностей.

З урахуванням концептуальних позицій БН третя умова *стосується організації такої комунікативної діяльності, яка б стала необхідним середовищем взаємодії, з одного боку, враховувала а) комунікативні, мовні, мовленнєві потреби, а з іншого, б) доцільність і необхідність значущих співрозмовників*).

а) комунікативні, мовні, мовленнєві потреби стосуються забезпечення:

- засобу спілкування (прийом, сприйняття, усвідомлення, продукування, контактування);
- засобу навчання (аналіз, співставлення, порівняння та ін.);
- поступових рівнів опанування компетентностей, як практичних навичок застосування е-матеріалу.

б) доцільність і необхідність значущих співрозмовників (ровесники, учні, рідні, дорослі наставники), котрі підтримують у навчанні глухих учнів, заохочують їх, мотивують, спрямовують до успіху через спільне обговорення чи виконання навчальних завдань.

Організація і *формування е-комунікативної діяльності*, як необхідного середовища взаємодії стосується визначення частки часу (як правило, його збільшення), співвідношення між синхронним (для з'ясування причин, усунення помилок у розумінні учнем навчального матеріалу) і асинхронним типами (здійснюється через усі види е-контенту: подання нового навчального матеріалу, його закріплення, а також – контроль за навчальними досягненнями) взаємодії між учнем та вчителем.

З урахуванням концептуальних позицій БН четвертою умовою є *розроблення і використання засобів візуалізованого супроводу:*

- мовний і мовленнєвий (переклад, підписи, артикуляція, дактилювання);
- наочності різних видів,
- технічних засобів,
- врахування принципових положень універсального дизайну (частка наповненості слайдів, сторінок, (пере)вантажених, звертання до суб'єктів на *ти*, адаптація навчальних текстів на предмет синтаксичного наповнення, де є збільшення частки простих речень замість вживання складних речень, зменшення вживання специфічних виразів – фразеологізмів, крилатих одиниць та ін.

Таким чином, організаційні, лінгводидактичні засади концептуальних позицій адитивної білінгвальності є значущими для формування е-

контенту навчальної діяльності дистанційного навчання. Знання, врахування і застосування організаційних, лінгводидактичних умов при формуванні е-контенту дистанційного для здобувачів з порушеннями слуху свідчить про достатній рівень компетентності фахівця сурдопрофілю.

Список використаних джерел:

1. Кульбіда С.В., Чепчина І.І. (2009). Проект концепції жестової мови в Україні. *Дефектологія. № 3, 3-7.*
2. Концепція білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху. С. В. Кульбіда, І. І. Чепчина, Н. Б. Адамюк, А. В. Замша, Н. А. Зборовська, Н. В. Іванюшева, О. М. Лещенко. Київ: УТОГ, 2011. 53 с.
3. Navigating two languages in the classroom. M Marschark, CM Lee, G Tang... - ... and bilingual deaf ..., 2014 - books.google.com
4. Кульбіда С.В. (2020). Освітній простір для всіх (застосування компетентнісного і білінгвального підходів в умовах модернізації освітньої діяльності). *Стратегія післядипломної освіти для сталого розвитку : монографія; за ред. Н.М. Рідей, Л.М. Панченко. 2 вид., доп. і переробл., 229-256.* Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова.
5. Кульбіда С.В. (2021). Особливості комунікативної діяльності нечуючих учнів: *монографія*. ІСПП імені Миколи Ярмаченка. Відділ НЖМ. Київ: Інтерсервіс, 2021. 200 с.
6. Воробель Г.М. (2022). Спільнота дітей з порушеннями слуху в Україні: забезпечення права на якісні освітні послуги. Sectoral research XXI: Characteristics and features. Volume 3, April 22, 2022. Chicago, USA. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, 52-55. Вилучено з <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/issue/view/22.04.2022/734>
7. Kulbida, S. (2019). Features of bilingual approach application in special institutions for deaf in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, 2, 141-152. <https://doi.org/10.32405/2617-3107-2019-1-17>
8. Kulbida, S. (2020). Linguistic personality in Ukrainian language education of deaf education direction. *Education: Modern Discourses*, 3, 131-142. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2020-3-13>
9. Коломоєць, А. (2020). Досвід застосування української жестової мови як засобу навчання вчителями і вихователями навчально-реабілітаційного центру «Сузір'я ДОР». *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 41-45. <https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v2.15>
10. Коломоєць А.О., Луценко Л.М. (2020). Деякі аспекти здійснення комплексної реабілітації осіб з порушеннями слуху в умовах спеціального закладу освіти. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 24-28.

Литвинова Віра Володимирівна,
старший науковий співробітник
відділу освіти дітей з порушеннями слуху
Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

**МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ З ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ
ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ**

Зміст сучасних підручників з математики для дітей з порушеннями слуху спрямований на розвиток пізнавальних процесів молодших

школярів. Вони визначають головні напрями оновленого змісту та гуманізації цілей шкільної освіти, вказують на індивідуалізацію пошуків сучасних підходів до більш ефективних навчально-виховних та корекційних процесів, що відповідають вимогам сучасності. Ці підручники не передбачають дотримання жорстких вимог для навчання учнів. Вони залишають простір для творчої роботи вчителя з учнями, передбачають індивідуальний підхід навчально-виховного та корекційного процесів до кожного учня окремо. Підручники вміщують лише базовий зміст початкової освіти, який передбачає різнобічний розвиток учнів, закладають основи компетентності, що має розвивати їхній досвід, який допомагатиме у вирішенні проблем теперішніх і у майбутньому, навчатиме учнів здобувати нову інформацію, виховуватиме вміння приймати свідомі особисті рішення [1].

Зважаючи на зміст навчання в школі, вчителю потрібно для кожного уроку визначатися з розвивальною задачею. Здебільшого ця задача стосується розвитку логічного мислення учнів шляхом формування прийомів розумової діяльності: аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, абстракції і конкретизації, а також шляхом розв'язання задач з логічним навантаженням (ці задачі пропонуються вчителем за наявності часу й виходячи з пізнавальних потреб учнів).

Запропонований навчальний зміст у підручниках створює умови для постійного виконання учнями розумових операцій, для збагачення їхнього словникового запасу математичною термінологією, що позитивно впливає на розвиток математичного мовлення.

В розумовому розвитку молодших учнів багато що залежить від середовища, в якому вони знаходиться, від кількості і якості інформації, яку вони можуть отримувати від учителя, це і буде в більшості випадків обумовлювати їхню поведінкову, пізнавальну і практичну діяльність. Сюди входить інформація, яку учні одержують шляхом безпосереднього сприймання, а також опосередковано, через слово яке бачать (картки з словами або словосполученнями, жести, дактиль). Для розвитку розумової діяльності учнів необхідно збільшення кількості і зміна форми подання інформації.

Без спеціального навчання словесного мовлення і розширення кола уявлень про навколишній світ учні з порушеннями слуху оволодівають диференційованим сприйманням навчального матеріалу з великими труднощами. Вони засвоюють легко тільки той матеріал, з якими безпосередньо пов'язана їхня практична діяльність.

По даним досліджень Т. Розанової зорове сприймання у дітей з порушеннями слуху значно розвивається у старшому дошкільному віці та у шкільний період. Є і визначена специфіка у розвитку зорового сприймання у дітей з порушеннями слуху. У них формується тонко диференційоване сприймання міміки і жестів інших людей, положень зміни пальців руки при дактилюванні, а також рухів губ, обличчя та голови людини при усному мовленні [2]. Зорове сприймання має дуже велике значення для розвитку

можливостей учнів з порушеннями слуху, воно дає можливість спілкування з оточуючими, а відтак уможливорює більш інтенсивний розвиток пам'яті, мислення, допомагає скоротити розрив у розвитку з чуучими учнями.

Воно також відіграє дуже важливу роль не тільки в загально-пізнавальній діяльності учнів з порушеннями слуху, а і у ознайомленні та вивченні логіко-математичних відношень. Тому вчителю необхідно дуже уважно відноситися до формування і розвитку зорового сприймання учнів з порушеннями слуху. Завдання кожного вчителя – забезпечити розвиток зорового сприймання в єдності з формуванням словесного мовлення та мислення [3].

Всі етапи підручників розроблялися з урахуванням розвитку зорового сприймання у учнів з порушеннями слуху, їхнього ознайомлення з предметами і явищами світу, що їх оточує.

Виховна задача вчителя на уроці у головному стосується формуванню пізнавального інтересу в учнів до вивчення математики та розвитку таких якостей особистості, як охайність, товарицькість, доброзичливість тощо.

У початковій школі здебільшого використовують комбінований урок. В структуру комбінованого уроку входять такі етапи:

- мотивація навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- актуалізація опорних знань і способів дії;
- формування нових знань і способів дії;
- закріплення вивченого, формування вмінь і навичок;
- рефлексія навчально-пізнавальної діяльності учнів.

На етапі навчально-пізнавальної діяльності важливо викликати зацікавленість в опануванні нового матеріалу, спонукати учнів до активної роботи. Такі бесіди вчителя з учнями повинні мати мотиваційний характер і мають закінчуватися повідомленням учителя про тему і задачі уроку.

Зміст етапу актуалізації опорних знань і способів дії полягає у підготовці учнів до сприйняття нової інформації, для чого доцільно актуалізувати ті знання та способи дії, які є базою для засвоєння нового навчального матеріалу.

На цьому етапі доцільно використовувати такі види роботи: зорові, графічні, математичні диктанти, геометричні хвилинки, усне опитування, усну лічбу тощо.

З метою розвитку в учнів уваги, сприймання, запам'ятовування корисно використовувати саме зорові диктанти.

Перед проведенням зорових диктантів вчителю необхідно проінструктувати учнів: «Уважно розгляньте подані фігури, зверніть увагу на їх форму, колір, розмір; запам'ятайте послідовність фігур. Після того, як ці фігури будуть закриті, вам слід відтворити їх у поданій послідовності». Учні розглядають геометричні фігури, усно (за можливостями) описують їх, можуть використовувати дактиль, жестову мову. Після цього учні повинні по пам'яті викласти на парті геометричні фігури у поданому порядку. Перевірка проводиться через зіставлення одержаних учнями послідовностей із поданою на дошці.

Етап формування нових знань та способів дії передбачає створення проблемної ситуації, її розв'язання, формування орієнтувальної основи дії, первинне закріплення у матеріалізованій формі та у формі виконання навчальних дій із коментарем.

Наступне опрацювання дії відбувається на етапі закріплення вивченого матеріалу та формуванні вмінь і навичок, який до того ж передбачає безперервне повторення вивченого раніше.

На заключному етапі уроку підбивається підсумок уроку, рефлексія діяльності, а головне – визначається внесок уроку у розвиток учнів.

Оцінюючи власну діяльність на уроці, індивідуальні досягнення, вчитель пропонує учням починати висловлювання з таких слів (за О. Савченко):

«Я знаю, що ...», «Я можу пояснити ...», «Я розумію ...», «Я знаю, як зробити ...», «Я вмію робити ...», «Я намагаюсь ...», «Я хочу досягти ...», «Я відчуваю, що мені потрібно ...» та ін..

Доречно також проводити з учнями самоаналіз діяльності учнів і під час перевірки завдань. Учитель пропонує висловитися (у нашому випадку висловлювання можуть бути словесною, жестовою мовами, а також з допомогою дактилювання):

«Хто задоволений своєю роботою, а у кого є до себе зауваження, побажання» та ін.

Список використаних джерел:

1. Навчання дітей із порушеннями слуху: *навчально-методичний посібник*. О. М. Таранченко, О. Ф. Федоренко, В. В. Жук, В. В. Литвинова, С. В. Литовченко, С. В. Кульбіда. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 216 с.
2. Кульбіда С. В. (2006). Правила дактилювання. *Дефектологія*, 1, 39-41.
3. Учні початкових класів із порушеннями слуху: навчання та розвиток: *навчально-методичний посібник*. С. В. Кульбіда, С. В. Литовченко, В. В. Жук, В. В. Литвинова. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 144 с.

Литовченко Світлана Віталіївна,
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу освіти дітей з порушеннями слуху
Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ: РЕКОМЕНДАЦІЇ ПЕДАГОГАМ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Педагогічні працівники спеціальних шкіл та інклюзивних класів, які працюють з дітьми з порушеннями слуху, вже мають значний досвід організації дистанційного навчання, мають цікаві напрацювання,

презентації, відеозаписи; Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченко НАПН України, закладами освіти підготовлено рекомендації [1-4, 6]. Специфіка полягає в тому, що навчання відбувається в умовах воєнного стану, необхідно враховувати психологічний стан учнів, не перевантажувати, відволікти їх на конструктивну діяльність, емоційно підтримувати.

Категорія дітей з порушеннями слуху досить розмаїта. Ступінь порушення слуху може суттєво відрізнятись: легка, помірна, важка, повна. Відповідно можливості слухового сприймання коливаються від труднощів у сприйманні та розумінні тихого мовлення в шумному середовищі (мінімальне зниження слуху), тихого та віддаленого мовлення в тиші (зниження слуху I ступеня); можливості сприймати розмовне мовлення тільки з близької відстані – 2-3 м (зниження слуху II ступеня), лише гучне мовлення на близькій відстані (зниження слуху III ступеня) до стану, коли залишаються певні слухові відчуття, що дають змогу сприймати гучні звуки довкілля та окремі звуки мовлення (зниження слуху IV ступеня) або можливість сприймати розмовне мовлення лише через слух відсутня, відтак слух не є головним «комунікаційним» каналом для сприймання та продукування мовлення (глухота).

Варто зазначити, що ступінь зниження слуху та можливість сприймати розмовне мовлення є основними критеріями за медичного (аудіологічного) підходу до проблеми глухоти. Відповідно до соціокультурного підходу Глухий – людина, яка користується жестовою мовою, як основним засобом спілкування, відчуває свою приналежність до культури глухих, усвідомлює себе як представника спільноти глухих, лінгвокультурної меншини. Важливим критерієм є мова, якою спілкуються у родині (словесна чи жестова); рівень слуху не визначальний (приміром, людина з легким чи помірним порушенням слуху, яка у тихому приміщенні сприймає мовлення, при підвищенні шуму таку можливість втрачає, використовує жестову мову і відтак є «глухою»).

У Саламанській декларації (1994), де проголошено пріоритетним інклюзивний підхід в освіті, також зазначено: *«Освітня політика повинна повністю враховувати індивідуальні відмінності та особливості. Важливість мови жестів як засобу комунікації між глухими, наприклад, повинна бути визнана; необхідно вжити відповідні заходи для забезпечення того, щоб усі глухі люди мали доступ до освіти на своїй національній мові жестів. З огляду на особливі потреби у комунікації глухих і глухих/сліпих осіб їх освіту, можливо, доцільніше організовувати у спеціальних школах і спеціальних класах та підрозділах звичайних шкіл».*

Водночас, сьогодні стрімко розвиваються медико-технічні засоби компенсації порушень слуху: надпотужні слухові апарати та кохлеарна імплантація (введення системи електродів до внутрішнього вуха пацієнта), що поряд із впровадженням програм неонатального скринінгу, раннього втручання створюють можливості для розвитку слухового сприймання та

формування словесного мовлення як засобу комунікації, розширюють вибір освітніх маршрутів для таких дітей.

Зазначимо, що додаткові послуги для дітей з порушеннями слуху включають розвиток слухового (слухо-зорового, слухо-зоро-тактильного) сприймання, усного та писемного мовлення; *формування жестомовної комунікативної компетентності*; **музично-ритмічні заняття тощо**; сучасні підходи характеризуються застосуванням гнучких, максимально індивідуалізованих планів та програм з врахуванням наявного рівня розвитку, потенційних можливостей дитини, очікувань та запитів батьків.

Таким чином, діти з порушеннями слуху здобувають освіту у спеціальних та інклюзивних умовах й потребують супроводу та різних стратегій підтримки в освітньому середовищі.

Потреби дитини, визначенні фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів та учасниками команди супроводу закладу освіти мають бути забезпечені в різних умовах навчання. Сьогодення висуває нові вимоги – забезпечення потреб дитини й в умовах дистанційного формату.

На сайті МОН України представлено «Положення про дистанційну форму здобуття загальної середньої освіти» [5], спрямоване врегулювати реалізацію дистанційного навчання за двома напрямками: дистанційною формою як окремою формою здобуття освіти; шляхом використання технологій дистанційного навчання в різних формах (денної, вечірньої, заочної, мережевої, екстернатної, сімейної (домашньої), педагогічному патронажі) здобуття освіти.

У професійній спільноті приділяється значна увага питанням дистанційної освіти дітей з порушеннями слуху. Наводимо думки педагогів-практиків у контексті проблеми: при навчанні дітей з порушеннями слуху значна частина часу має бути відведена на індивідуальні роз'яснення та консультації; серед проблемних питань:

різні можливості батьків щодо допомоги у навчанні,
психологічні наслідки соціальної ізоляції, воєнного стану, а також через нерозуміння матеріалу, зниження мотивації до навчання.

Для учнів з порушенням слуху більшою мірою важливе безпосереднє спілкування, можливість бачити «обличчя вчителя». Більшість педагогів зазначають, що дистанційне навчання для дітей з порушеннями слуху можливо розглядати виключно, як тимчасовий вимушений захід (у навчальному 2022-2023 році у регіонах, де дозволяє ситуація безпеки, підтримують думку щодо змішаної форми навчання (офлайн/онлайн) у спеціальних закладах).

Важливими положеннями щодо урахування потреб при організації навчання, зокрема й дистанційного, учнів з порушеннями слуху є наступні:

- кожна дитина унікальна, потреби індивідуальні;
- на часі відмова від опори на категорії порушень, натомість насамперед врахування індивідуальних особливостей розвитку, потреб кожної дитини;

- проектуючи навчання в першу чергу враховуємо особливості розвитку та навчальної діяльності конкретної дитини та обираємо з порад, які складені за нозологічним принципом (типом порушення/типологічними відмінностями);

- враховуємо сильні сторони, що дитина може і що може запропонувати система освіти у разі виникнення потреби;

- задоволення особливих освітніх потреб здійснюється через адаптації/ модифікації освітнього середовища (змісту, процесу, методів, матеріалів, ресурсів, очікувальних результатів), використання додаткового обладнання, послуг тощо;

- міра прояву й специфічність особливих освітніх потреб визначають специфіку підтримки учнів у процесі навчання.

Пропонуємо ключові рекомендації щодо використання технологій дистанційного навчання та організації безбар'єрного електронного освітнього середовища для учнів з порушеннями слуху (на період дії надзвичайних обставин), які стануть у нагоді як педагогам та фахівцям, що забезпечують супровід, так і батькам.

Необхідно акцентувати, що онлайн-навчання значної кількості учнів з порушеннями слуху передбачає більшою мірою:

- індивідуальну допомогу, консультування, оскільки особливості та потреби у кожної дитини різні;

- співпрацю з батьками, допомогу їм, забезпечення інформацією та матеріалами;

- час для адаптації до змін в організації навчання;

- потребує більше зусиль, і відповідно більше виснажує ніж навчання у класі (необхідність дивитися на екран, утримувати увагу; «не звичне» сприймання вчителя, зображення себе та однокласників тощо);

- може зумовити перегляд освітніх потреб учнів у зв'язку зі зміною формату навчання.

Тривале позбавлення живого спілкування з однолітками, з педагогами, які підтримують, може негативно вплинути на соціальний розвиток учнів.

Важливе значення для організації навчання учнів з порушеннями слуху мають:

- ступінь прояву порушення; вид, час, якість слухопротезування (слуховий апарат, кохлеарний імплант, слуховий апарат кісткової провідності), рівень розвитку слухового сприймання та мовлення;

- провідний спосіб комунікації / основні засоби спілкування (словесна, жестова мови), підхід, за якого відбувалось попереднє навчання;

- наявність комплексних порушень;

- індивідуальні особливості дитини.

Варто зазначити, що одним з основних у навчанні дітей з порушеннями слуху є бар'єр у налагодженні комунікації, отриманні інформації в повному обсязі. Узагальнюючи основні підходи можливо визначити специфічні для організації дистанційного навчання моменти:

– учні з порушеннями слуху можуть мати різні освітні потреби (в залежності від специфіки реабілітації одним важливіший якісний мікрофон, іншим – артикуляція, наявність підписів);

– для жестомовних учнів (для яких основним чи одним з основних засобів спілкування є українська жести́мова мова) освітній процес має будуватися на основі двомовності (білінгвального навчання);

– перш ніж планувати адаптації для учня з порушеннями слуху, варто дізнатися, який формат буде найзручнішим (те, що працювало у класі, може не допомагати в режимі он-лайн, наприклад, якщо в класі учень сприймав матеріал на слухо-зоровій основі з допомогою звукопідсилюючого обладнання, в умовах віртуального класу необхідними будуть послуги перетворення аудіо інформації у текстову тощо). У даному контексті влучним є вислів – *Remain Flexible, because it Won't be «One Size Fits All»* (Залишайтеся гнучкими, це не буде «один розмір для всіх»).

У межах слухової доступності важливими є: забезпечення якісного звуку, відсутність зайвих шумів, відлуння, трансляція без гальмування; можливість бачити обличчя вчителя та однокласника, який говорить (під час відповідей на питання, обговорення, спілкування); чітка артикуляція, нормальний темп та гучність мовлення того, хто говорить.

Забезпечення доступності під час відео конференції: камери вчителя та учнів мають бути включені, кут та відстань розташування камери, рівень освітлення у кімнаті мають забезпечувати можливість добре бачити обличчя мовця (учасник, який у даний момент не говорить, може тимчасово відключити камеру, щоб зберегти «пропускну спроможність»); питання для обговорення доцільно вводити у вікні чата, щоб учень з порушеннями слуху міг читати питання та відповіді додатково до їх прослуховування; за можливості включити функцію додавання підписів/субтитрів у режимі реального часу, відповідно учень зможе бачити презентацію, обличчя вчителя чи іншого учасника та/або підписи; варто встановити «правила спілкування в онлайн класі»: для того, щоб легше відрізнити голос однієї людини від іншої, доцільно кожному назвати своє ім'я, перед тим, як розпочати говорити; той, хто не говорить, вимикає мікрофон щоб мінімізувати фоновий шум; одночасно має говорити лише один; запропонувати функцію підняття руки; за можливості використовувати якісне обладнання (камери, мікрофони / гарнітура) та Інтернет зв'язок всіх учасників.

Дітям зі зниженим слухом набагато складніше зрозуміти мовлення у шумній обстановці, такі перешкоди можуть спричинити проблеми з увагою, втомлюваність при прослуховуванні, дратівливість тощо. Щоб забезпечити необхідні умови вдома рекомендуємо: зменшити фоновий шум (зачинити вікна та двері, вимкнути чи відійти від приборів, що «шумлять», дистанціюватися від інших членів родини); перевірити обладнання, яким користується дитина для он-лайн навчання; використовувати додаткові технології для підсилення звуку при роботі з комп'ютером

Візуальна доступність включає: підкріплення словесної інформації наочністю (малюнки, фото, схеми, відео, драматизації, інсценування тощо); використання чітких покрокових візуальних інструкцій; доступність слухової інформації через друкований текст, підписи (матеріали, що використовуються для навчання, надаються у текстовому варіанті для учнів старших класів та батьків), на візуальних носіях (відео, фільми) мають бути доступні субтитри (автоматично створені субтитри можуть мати значну кількість помилок, тому не варто розглядати їх як повноцінне забезпечення доступності).

Для жестомовних учнів дистанційне навчання здійснюється українською жестовою мовою або із супроводом / перекладом українською жестовою мовою; детальна інформація про проведення он-лайн уроків українською жестовою мовою розміщена на сайтах Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України <http://ispukr.org.ua/>, Українського товариства глухих (УТОГ) <https://utog.org/>.

Актуальним є вивчення міжнародного досвіду та узагальнення пропозицій педагогів-практиків спеціальних та інклюзивних закладів освіти; удосконалення електронних освітніх ресурсів, наповнення їх якісним апробованим контентом, адаптованим до різних потреб учнів; поширення прикладів вдалої практики, внесення відповідних тем до програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Список використаних джерел:

1. Жук, В.В. (2020). Як підготувати та провести індивідуальне корекційне заняття з дитиною з порушенням слуху дистанційно. *Практичні поради*. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. Режим доступу: <http://ispukr.org.ua/?p=5702#.Xz1q-tQS9H0>
2. Чеботарьова, О. В., та ін. (2020). *Порадник батькам: практичні рекомендації під час дистанційного навчання дітей з інтелектуальними порушеннями*. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. Режим доступу: <http://ispukr.org.ua/?p=5762#.Xz1pztQS9H0>
3. Литовченко С.В. (2020). Дистанційне навчання дітей з порушеннями слуху: рекомендації учасникам команди супроводу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3-4 (97-98), 301-311. DOI:10.24139/2312-5993/2020.03-04/301-311
4. Навчання дітей із порушеннями слуху : навчально-методичний посібник. С. Литовченко, О. Таранченко, С. Кульбіда, О. Федоренко, В. Жук. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 216 с. <http://lib.iitta.gov.ua/719471/>
5. Положення про дистанційну форму здобуття загальної середньої освіти (2020). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-polozhennya-pro-distancijnu-formu-zdobuttya-zagalnoyi-serednoyi-osviti>.
6. Учні початкових класів із порушеннями слуху: навчання та розвиток : навчально-методичний посібник. С. В. Кульбіда, С. В. Литовченко, В. В. Жук, В. В. Литвинова. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 144 с. <http://lib.iitta.gov.ua/724437/>

Ломакіна Оксана Михайлівна,
вчитель індивідуальних занять
з розвитку слуху-зоро-тактильного сприймання
мовлення та формування вимови.
Теребовлянський навчально-реабілітаційний центр
Тернопільської ОР

ДИСТАНЦІЙНИЙ ФОРМАТ ПРОВЕДЕННЯ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВИХ ЗАНЯТЬ

Успішність реалізації корекційно-розвиткової програми для дітей з порушеннями слуху (ПС) завжди базувалася на ключових цілях, обґрунтованості кожного структурного елементу, системності та чіткості, зокрема на формуванні та розвитку мовленнєвого слуху та вимови, мовленнєвій поведінці, засвоєнні ритміко-інтонаційної структури мовлення та застосування навичок усної комунікації для адаптації та інтеграції у суспільні відносини [1,2].

Однак, реалії сьогодення спонукають нас навчатися та пристосовуватися до тих умов, які диктує нам життя.

Необхідність переходу корекційно-розвиткової роботи на дистанційний формат проведення занять стала викликом, пошуком нових форм взаємодії з родиною дитини з особливими освітніми потребами (ООП), перспективою для модернізації традиційних форм співпраці.

Мета дистанційного навчання – надати освітні послуги, застосовуючи у навчанні сучасні інформаційно-комунікаційні технології.

Однак, діяльність дитини з особливими освітніми потребами оцінюється не лише з позиції набутих знань, а насамперед – з позиції прогресивного розвитку. Для того, щоб дитина з ООП сформувала і застосовувала набуті компетентності для подальшого самостійного життя, їй потрібна допомога й підтримка.

Дітям з ПС потрібно більше часу, щоб звикнути до отримання необхідних знань на основі інформаційно-комунікаційних технологій, а сурдопедагог має усвідомити, переосмити принципово нові вимоги до педагогічної діяльності та організації корекційної роботи. Інформаційно-комунікаційні технології мають стати розвитковим, корекційним, начальним та виховним ресурсом.

Дистанційний формат навчання індивідуалізує освітньо-корекційні процеси, вимагає використання нових інформаційно-комунікаційних технологій для формування інформаційно-цифрової компетентності (вибір платформ, програм, створення презентаційно-наочного матеріалу).

За рекомендаціями МОН України [3] з метою реалізації дистанційної форми навчання використовую такі засоби комунікації:

- створення груп із батьками та учнями у соціальних мережах (Viber, Telegram, WhatsApp) з метою розв'язання навчальних проблем та обміну інформацією;

- створення відеоуроків (форма навчання в online режимі);
- використання веб-сервісів (додатки Google, середовище Classroom);
- спілкування в телефонному режимі;
- листування через електронну пошту тощо.

Для дітей з ООП дистанційне навчання можливе лише за умови індивідуалізації навчання, активної допомоги педагогів та батьків. Родина має бути зацікавлена в тому, щоб забезпечити відповідний педагогічний вплив для оволодіння дитиною потрібними знаннями й уміннями. Співпраця – це спільна стратегія щодо організації корекційно-розвиткового процесу в умовах дистанційного навчання.

Залучення батьків до консультування щодо особливостей організації процесу дистанційного навчання; повторення та актуалізація раніше вивченого матеріалу; урахування індивідуальної працездатності дитини відповідно до стану її здоров'я; моніторинг динаміки втомлюваності; дотримання режиму дня, заснованого на наукових рекомендаціях; спокій, упевненість і позитивні емоції – це далеко не всі завдання які покладаються на педагогів та батьків для успішної реалізації дистанційного навчання.

Для ефективності дистанційної корекційно-розвиткової роботи з дітьми з порушенням слуху дотримуюся таких ключових принципів: індивідуальний підхід, диференціація, інтерактивність та пластичність.

Водночас, створення і функціонування відкритого інформаційно-освітнього середовища забезпечує пріоритетність функціонування моделі наставництва, використання синхронного та асинхронного онлайн навчання, підбір наочного матеріалу, адаптивність нових ресурсів.

Враховуючи те, що під час дистанційного навчання домашнє оточення не завжди налаштовує дитину на співпрацю особливо звертаю увагу на емоційний стан учня, починаю формувати готовність вступити в контакт, з її зацікавленості, створення атмосфери доброзичливості, рівноправної співпраці.

Вправи на заняттях спрямовую на розвиток навичок:

- а) виявлення і розпізнавання навколишніх мовленнєвих та немовленнєвих звуків;
- б) орієнтування у просторі;
- в) розвиток слухової, зорової пам'яті та уваги;
- г) вміння ідентифікувати звук з предметом, об'єктом, що звучить;
- д) розпізнавання ритміко-інтонаційних особливостей мовлення та інше.

Для дітей з ПС мовленнєвий матеріал добираю відповідно до рівня можливостей їхньої комунікації. Для візуальної підтримки в засвоєнні матеріалу використовую відео-ресурс, доступні дітям інтерактивні вправи, презентації, опорні схеми, таблички, ілюстровані тексти.

Застосовуючи ігрові вправи, що розвивають фонематичні уявлення:

- визначення першого чи останнього звуку у слові;
- розпізнавання послідовності та кількості звуків у слові;

- виділення звуку через інтонаційне посилення голосу – протяжне вимовляння;

- визначення низки слів із певним звуком тексту;

- вставляння потрібного звуку у словах;

- порівняння слів, що відрізняються одним звуком (слова-пароніми);

- конструювання слова із певним звуком тощо),

формую та розвиваю навички досягненні дитиною з ПС автоматизму при аналізі слів, словосполучень, речень, їх перекодуванні у складосполучення, як універсальну базу для забезпечення миттєвого сприймання та аналізу сигналів, опанування спряженого мовлення. Це дає змогу забезпечити поступальний розвиток учнів з порушенням слуху, формування особливих освітніх потреб, а саме: сенсорних, мовленнєвих, загальнонавчальних, соціоінтегровальних, соціокультурних тощо.

Намагаюся не перевантажувати учнів, розробляю завдання, з огляду на індивідуальні можливості кожної дитини, тримаю на контролі виразність мовлення учня, домагаюся правильної вимови дитиною поставлених звуків.

Для розвитку розумових операцій використовую завдання з пошуку логічної пари, зайвої картинки, визначення логічної послідовності сюжетних картинок, закономірностей на вербальному та невербальному рівнях.

Поряд з цим дистанційний формат корекційно-розвиткової роботи потребує і застосування дистанційно-інтерактивних форм співпраці з батьками, забезпечуючи результативність корекційно-розвиткового процесу. Зворотний зв'язок з батьками не лише використовую як індивідуальну консультативну допомогу, що в подальшому дозволить уникнути проблем у розумінні освітньо-корекційного процесу, але й для забезпечення розуміння, що дистанційна форма роботи це осучаснення традиційних підходів до представлення та взаємообміну інформацією, досягнення взаєморозуміння у розв'язанні проблемних питань, що можуть виникнути у дистанційному форматі спілкування, створення повноцінного інформаційно-освітнього середовища, надання можливості контролювати перебіг мовленнєвого розвитку дитини, мотивуватиме батьків навчатися прийомів корекційної допомоги своїй дитині.

Отже, оновлення основних траєкторій співпраці з батьками в умовах дистанційного формату реалізації корекційно-розвиткової програми забезпечуватиме її високу результативність.

Список використаних джерел:

1. Кацан М. Б. (2018). Досвід Тербовлянського навчально-реабілітаційного центру у створенні оптимальних умов навчання дитини з особливими освітніми потребами. Матеріали міжнародної науково-практ. конференції “Інклюзивне навчання в Новій українській школі” 26 - 27 березня 2018 р. м. Тербовля у двох частинах. Ч. I. Упорядники: Лапін А.В., Сурмай Л.О., Щуцька О.І. Київ: Інтерсервіс, 2018. С.35-38.

2. Ломакіна О.М. (2018). Розвиток слухового сприймання як одна з ланок активізації мовленнєвого досвіду дитини з особливими потребами. Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej (on-line) zorganizowanej

dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii. (30.01.2018) - Warszawa, 2018. s. 113-115.

З. Коломоєць А.О., Луценко Л.М., Романовська О.О., Корочкова Н.П., Біланова О.А. (2022). Педагогам: організація дистанційного навчання в умовах воєнного часу для дітей з порушеннями слуху. Режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/news/pedagogam-organizaciya-distancijnogo-navchannya-v-umovah-voennogo- stanu-dlya-ditej-iz-porushennyam-sluhu>

Луценко Любов Миколаївна,
заступник директора з навчально-методичної роботи,
КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР»

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Шановні колеги!

Перш за все, хочу висловити своє позитивне враження від присутності такого високоповажного представництва від народного депутата України Павла Сушка в особі пані Ірини Волохай. Також хочу висловити подяку Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, зокрема – доктору педагогічних наук, професору Світлані Кульбіді за такий важливий і корисний для нас практиків семінар. Хочу звернутися до науковців: ми потребуємо оновлених програм, сучасних підручників, вдосконалених методик, технологій з урахуванням положень Нової української школи на кожному уроці, кожному виховному занятті.

Хочу зупинитися на ролі вихователя спеціальної школи в організації дистанційного навчання. Адже організація виховного процесу у спеціальному закладі у другу половину дня, який наскрізь пронизаний корекційно-розвитковою роботою (заняття розвитку слухо-зорового сприймання і формування вимови, заняття музично-ритмічні, заняття ЛФК) [1,2]. Така система занять організовується відповідно до корекційно-розвиткової складової інваріантної частини навчального плану, проводяться в індивідуально-груповій формі і виключно у другу половину дня. Завдання ж вихователя полягає у забезпеченні цих занять учнями відповідно до складеного розкладу.

Наступний напрямок виховної діяльності полягає у керівній ролі вихователя щодо створення в закладі в другу половину дня відповідного словесно-жестового середовища, яке конче потрібно для формування навичок розмовно-побутової мови.

Однією із результативних форм роботи вихователя з учнями є підготовка та проведення позакласних занять навчального характеру за видами:

- позакласне читання,
- побутова праця,
- безпека життєдіяльності,
- організаційна година.

Позакласне заняття – це логічно завершена, цілісна, обмежена певними часовими рамками частина виховного процесу, яка має навчальний характер і корекційну спрямованість. Позакласне заняття присвячується окремій темі, що передбачено в календарному плані виховної роботи конкретної групи. Як засвідчує практика виховної роботи нашого закладу, такі заняття досить успішно можна проводити з дітьми. Для прикладу, досить цікавими були заняття за темами:

- Як розфарбувати великодню писанку?
- Як зварити варення з кульбаби?
- Як пересадити кімнатну рослину?
- Безпечна поведінка під час воєнного стану.
- Обговорення результатів Дефлімпійських ігор.

І наступний, як на мене, досить важливий напрямок, це виявлення індивідуальних нахилів і здібностей, творчий розвиток кожного учня. У вихователя тут особлива роль, чи не найголовніша, допомогти кожній дитині знайти своє місце в житті. А для цього потрібно не лише виявити здібності дитини, а й спільно з батьками забезпечити їхній розвиток під керівництвом фахівців (тренерів, художників, хореографів тощо). Звичайно, така діяльність педагогічного колективу за активної участі батьків приносить вражаючі результати.

До прикладу, серед учнів-випускників нашого закладу багато спортсменів Дефлімпійців. Лише на останніх Дефлімпійських іграх до національної збірної України входить троє спортсменів – випускників спеціальної школи «Сузір'я» – Володимир Маклаков (дзюдо, золота медаль), Максим Осика (волейбол, срібна медаль), Ярослав Водоп'янов (легка атлетика, стрибки в довжину, п'яте місце).

Якщо взяти педагогічний напрямок, то у школі працює четверо нечуючих педагогів, двоє з яких – Ольга Біланова і Марина Ленець – наші випускники. Єгор Піпільнюк працює в коледжі легкої промисловості. Ще двоє випускників: Анатолій Клімченко – майстер виробничого навчання (Криворізький міжрегіональний центр), Раїса Неганова – майстер виробничого навчання (Дніпропетровське НВП УТОГ). Є і художники, працівники стоматологічних закладів, професійні кравчині, бізнесмени тощо.

Користуючись нагодою, варто проінформувати, що творча група педагогів спеціальної школи «Сузір'я» узагальнила досвід виховної роботи за різноманітними напрямками роботи і висвітлила у матеріалах навчально-методичного посібника «Виховна робота осіб з особливими освітніми потребами в умовах Нової української школи» [3]. Посібник доволі практичний, з відповідними додатками щодо організації виховної роботи, зручний у користуванні.

Список використаних джерел:

1. Коломоєць А.О., Луценко Л.М. (2020). Деякі аспекти здійснення комплексної реабілітації осіб з порушеннями слуху в умовах спеціального закладу освіти. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 24-28.
2. Кульбіда С.В. (2020). Освітній дискурс білінгвального навчання в спеціальних закладах для осіб з порушеннями слуху. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 71-72. <https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v2.27>
3. Коломоєць А.О., Луценко Л.М., Кульбіда С.В., Спіцина О.В. (2021). Виховна робота осіб з особливими освітніми потребами в умовах Нової української школи: *навчально-методичний посібник*.

Малинович Лариса Михайлівна,

кандидатка психологічних наук, сурдопедагогиня,

голова Львівського відділення ГО

«Інститут соціальної політики. Наукове товариство осіб з інвалідністю»

СПЕЦИФІКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В рамках онлайн марафону «Дні науки» за організації Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України багато теоретиків і практиків змогли поділитися своїми досягненнями та очікуваннями, які стоять сьогодні перед освітою дітей з ООП в цілому, освітою дітей з порушеннями слуху зокрема.

Водночас, напрацьовані століттями методи та форми навчання, адаптивні програми та підручники, які забезпечували наступність у здобутті освіти (дошкільної, шкільної, професійної, вищої) стали раптом зайвими і «застарілими» у гонитві за калькуванням інноваційних тенденцій освіти окремих країн. Економічний та етно-політичний занепад в державі призвели до руйнування освіти в цілому, спеціальної зокрема [1].

Фінансова криза в державі зачепила найуразливіші верстви населення – осіб з інвалідністю, людей похилого віку. Загравання перед західними тенденціями, потурання батьківським амбіціям стосовно обмеженим можливостям дітей з порушеннями в розвитку призвели до хаосу та деструктивних змін у підходах корекційно-реабілітаційного процесу в освітніх закладах різного типу.

Реформування системи спеціальної освіти: процеси деінституалізації, перехід до повальної інклюзивної форми навчання в перші 5 років показали поверхневність у підходах, недолугість у продумуванні деталей. Відсутність кадрів, міжвідомчих зв'язків, наступності у роботі закладів підпорядкування різних міністерств і відомств, апробованих методик, продуманої системи надання послуг – це неповний перелік викликів, яких доводиться долати практикам на місцях. Додаткові випробування у форматі

карантину щодо Covid-19, російсько-українська війна ускладнила надання освітніх послуг усім сторонам навчально-виховного процесу, а в окремих випадках унеможливила їх якісне надання.

Йдеться про дистанційне навчання, яке стало чомусь панацеєю не лише для здобувачів освіти ЗОШ, а й для дітей, які навчаються в НРЦ, спеціальних школах, які ще змогли втриматися в час руйнування самої системи спеціальної освіти. Жодні правки до законодавчих Положень, впровадження експериментальних проектів у Статуті закладів компенсуючого типу, точкові зміни в діяльність окремих структур чи закладів не змогли стабілізувати ситуацію. Тому, ми можемо спостерігати з одного боку зростання числа кількості випускників із 200-бальною здачею ЗНО, а з іншого боку зниження інтересу до продовження навчання, правильної мотивації до здобуття якісної освіти кількості серед випускників закладів різного типу, які мають ті, чи інші особливості в розвитку (ООП).

Останні зміни до Положення про інклюзивно-ресурсні центри щодо розширення кола завдань на період дії воєнного стану також не зачепили увагою категорію дітей із порушеннями слуху, а підійшли в цілому до спроби вирішити складне питання.

Існують численні виклики для якісного впровадження моделі інклюзивної освіти. Найперша – якісні кадри...якщо структура на стадії становлення, так і штат поповнюється кадрами, які потребують тривалого вишколу і набуття досвіду.

Зазвичай в структурі міських інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) рідко можна знайти фахівця із освітою сурдо –, а в районних – ще рідше. У кращому випадку з дітьми займаються вчителі-логопеди. Зовсім складна ситуація із асистентами вчителів чи вихователів. Це – представники педагогічної кваліфікації у кращому випадку, а, іноді, вони належать до суміжних професій.

Серед фахівців методичного кабінету з інклюзивної ф.н. також рідко можна знати педагога, який би мав спеціальну освіту. Та й саме Положення про ІРЦ дозволяє очільнику мати педагогічну, психологічну чи спеціальну освіту. А, якщо врахувати той факт, що послуга надається дітям з 2-х років, а співпраці з Центрами Раннього втручання немає, бо останніх ще немає в достатній кількості в обласних центрах, то можемо припустити інвалідизацію дитини з порушенням слуху без ранньої діагностики (в пологовому будинку, хоча б групи ризику, без раннього протезування (з 2-х місяців) і ранньої корекції порушень слухання і мовлення.

З початком війни, яка спровокувала появу нової категорії осіб – евакуйованих чи зовнішньо-внутрішньо переміщених, слід зазначити негативний вплив від воєнних дій на якість навчання і шкідливе навантаження на незрілу чи уражену нервову систему вихованців, появу стресів та їхніх наслідків, підвищену тривожність від нестабільності та невизначеності у подальшому житті.

Сьогодення вимагає від Педагогів підвищеної уваги до здоров'я вихованця – соматичного, психічного, так і психологічного, від психологічної служби закладів різного типу, зокрема. Тому, саме комплексний супровід осіб з порушеннями слуху при здобутті освіти в закладах різного типу, дистанційної зокрема, у воєнний час дозволяє забезпечувати їхню, більш-менш, якісну підготовку.

Вивчаючи досвід Львівського регіону, як голова ГО, намагаюся забезпечити ефективним комплексним супроводом родини, котрі виховують дітей з ООП, у тому числі з порушеннями слуху, які звертаються за допомогою, чи я знаходжу їх сама при своїй волонтерській діяльності.

Найбільшу увагу приділяю правильній координації зусиль евакуйованих на забезпечення життєдіяльності родини в цілому (житло, їжа, медична допомога, здобуття освіти, працевлаштування). Для цього залучаю фахівців – волонтерів з різних сфер діяльності людини (медицини, соціальної сфери з юридичною компетенцією, навичками перекладу жестовою мовою, освіти (класичної, корекційної) духовної сфери (священників, військових капеланів), культури (фахівців дитячо-спортивних юнацьких клубів, гуртків будинку культури УТОГ, спортсменів Інва- і Дефспорту та ін.

На початковому етапі сама надаю супровід для задоволення первинних потреб родини. Використовую, як класичні напрямки роботи психолога: консультування – звичайне, телефонне; діагностику (експрес); психокорекцію за допомогою засобів мистецтва (спів, слухання класичної музики, перегляд коротких відеороликів на тему природи; психотерапію – різні техніки допомоги в гострій стресовій ситуації. Серед спеціальних – арттерапію, музикотерапію, фізіотерапію (аутогенне тренування, дихальні техніки).

Ефективним є застосування мною прийомів з анімалотерапії – контакти із собаками, котями, птахами чи спостереження за ними в Домівці врятованих тварин в парку «Знесня», в КП «Лев», де надають допомогу безпритульним тваринам, в Стрийському парку та парку імені Климентія Шептицького (Шевченківському гаю).

Дошкільникам, здобувачам освіти в перших класах початкової школи дистанційна форма навчання (ДФН), навіть за комплексного супроводу, є малоефективною. Серйозні причини є в технічному і методичному забезпеченні ДФН: відсутність достатньої кількості ПК в закладі дошкільної освіти, розроблених комп'ютерних програм для дошкільнят з порушеннями слуху, пристосованого приміщення (без зайвих шумів), сформовані навички роботи із сучасними гаджетами – як у вихованців, так і в досвідчених педагогів; їхнє сервісне обслуговування, постійна доступність до мережі Інтернет.

Бар'єром у якісному засвоєнні навчального матеріалу є також несформована особистість дошкільника із незрілою нервовою системою, несформованими психічними процесами, низькою працездатністю і

короткочасною увагою, відволікання на різні подразники, не навчальна мотивація, переважання ігрового виду діяльності [2].

Родина, в якій виховується дитина і порушеним слухом не завжди є ресурсом для дистанційної форми навчання.

Лише ті батьки, які дослухаються до порад фахівців, озброєні теорією і практикою роботи з дітьми з порушеннями слуху, мають стійкі контакти з родинами, які є зразком для наслідування, можуть стати структурним, головним, базовим компонентом комплексного супроводу у різних сферах життя дитини.

Лише за сприятливих умов, якщо дитина починає отримувати комплексний і системний корекційно-реабілітаційний супровід в ранньому віці, через ефективне протезування чи кохлеарну імплантацію, вона зможе відкоригувати своє слухосприймання і розвинути мовлення, попередити виникнення вторинних порушень в розвитку, засвоїти Програму закладу дошкільної освіти, всебічно підготуватися до навчання в освітньому закладі різного типу, без упереджень та стереотипів чи негативних установок, опанувати білінгвальну систему навчання (специфічну для нечуючих) – дактильну абетку та українську жестову мову) [3,4], успішно адаптуватися до сучасних умов життя і стати конкурентоспроможною на ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Кульбіда, С. (2020). Функціонування мережі закладів для осіб з особливими освітніми потребами в Україні в умовах перехідного періоду реформування. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 114-119. <https://doi.org/10.36074/15.05.2020.v4.44>
2. Malynovych, L. (2020). ASPECTS OF INDICES DETERMINATION OF THE CHILDREN'S PSYCHOLOGICAL READINESS TO THE SCHOOL EDUCATION. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 132-138. <https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v2.55>
3. Pakhomova N. G., Okhrimenko I. M., Kul'bida S. V., Yanovska T. A., Stanetska H. M. (2021). NEUROPSYCHOLOGICAL PRINCIPLES OF COGNITIVE AND COMMUNICATIVE ACTIVITIES DIAGNOSIS IN ADULTS WITH EXTRAPYRAMIDAL SYSTEM DISORDERS. *Wiadomości Lekarskie, VOLUME LXXIV, ISSUE 10 PART 1, OCTOBER 2021*. 2494-2502. DOI: 10.36740/WLek202110124
4. Кульбіда С.В. (2020). Освітній дискурс білінгвального навчання в спеціальних закладах для осіб з порушеннями слуху. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 71-72. <https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v2.27>
5. Малинович Л.М. (2018). Новітні підходи у забезпеченні комплексним супроводом дітей з порушеннями в розвитку та їхніх родин у процесі деінститулізації. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне навчання в Новій українській школі» 26-27 березня 2018 р. м. Тереховля у двох частинах, / упорядн. Лапін А.В., Сурмай Л.О., Щуцька О.І., Київ, Інтерсервіс, 2018. С.68-72.

Мойсєєнко Ірина Михайлівна,
старший викладач кафедри загальної та спеціальної педагогіки КЗВО
«Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР,
вчитель-дефектолог, КЗО «Багатопрофільний
навчально-реабілітаційний центр «Зоряний» ДОР.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ: ДОСВІД РОБОТИ

Деякі життєві обставини роблять навчання у школі неможливим: проживання за межами своєї країни, епідемії, хвороба дитини тощо. Вирішити проблему навчання допомагає дистанційне навчання, що є однією з форм безперервної освіти, яка покликана реалізувати права людини на освіту, отримання інформації.

Дистанційне навчання – комплекс освітніх послуг, що надаються широким верствам населення в країні та за кордоном за допомогою спеціалізованого інформаційного освітнього середовища, що базується на засобах обміну навчальною інформацією на відстані (супутникове телебачення, радіо, комп'ютерний зв'язок тощо).

Інформаційно-освітня система дистанційного навчання є системно-організованою сукупністю засобів передачі даних, інформаційних ресурсів, протоколів взаємодії, апаратно-програмного, організаційно-методичного забезпечення, орієнтовану на задоволення освітніх потреб користувачів [2]. Дистанційне навчання потребує високої якості комп'ютеризації родин з дітьми, доступу до інтернету.

Діти з аутизмом виявляють великий інтерес до використання комп'ютера а для деяких дітей комп'ютер стає головною сферою інтересу. Більшість їх люблять грати у комп'ютері ігри, дивитися мультфільми, слухати музику, робити аудіо-, відеозаписи і навіть користуватися Інтернетом. Використання навчальних програм з відомими героями мультфільмів – Лунтік, Смашаріки, Том та Джеррі, Каспер підвищує інтерес та мотивує дітей до навчання.

Інтернет-ресурси насичені різноманітними навчальними картками з орієнтування у просторі, математики, вивчення навколишнього середовища, читання, артикуляційних вправ, презентацій для постановки та автоматизації звуковимови, розвитку мовлення тощо. Вивчення літер, складів, цифр, рахунку під час занять з комп'ютером не тільки покращує інтелектуальні навички дитини, але й створює додатковий інтерес для набуття нових навичок використання комп'ютера. За допомогою комп'ютера, вирішуються також естетичний напрямок навчання (образотворчий, художній) [3].

Відповідно до Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти [1], отримання навчальних матеріалів, спілкування між суб'єктами дистанційного навчання під час корекційно-розвиткових занять, що проводяться дистанційно, забезпечується передачею інформації в синхронному чи асинхронному режимі.

Асинхронний режим – взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, що здійснюється із затримкою у часі при використанні інтерактивних освітніх платформ, електронної пошти, форумів, соціальних мереж та ін.

Для організації навчання в асинхронному режимі надається різноманітні навчальні матеріали (відео, аудіо, презентації, віртуальні музеї, бібліотеки тощо) та завдання для перевірки та оцінки знань. Діти вивчають і виконують завдання у зручний для себе час, у власному темпі і спілкуються з учителем у різний спосіб.

Синхронний режим – це взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники одночасно перебувають в електронному освітньому середовищі або спілкуються за допомогою аудіо-, відео конференції. Інакше кажучи, це безпосередня взаємодія вчителя та учнів у режимі реального часу. Діти бачать і чують свого педагога [4].

Як зазначено у Положенні про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти педагогічні працівники самостійно визначають режим (синхронний чи асинхронний) проведення окремих навчальних занять. При цьому не менше 30 відсотків навчального часу, передбаченого освітньою програмою закладу освіти, організовується у синхронному режимі (решта – в асинхронному режимі).

На початку дистанційного навчання нами було використано асинхронний режим навчання. Він виконувався у трьох етапах. На першому етапі, діти виконували домашнє завдання, що надавалось у електронному режимі. Завдання було відомим для дітей, тому що вони виконували його зі спеціалістами у закладі. Для цього використовувались записи занять з педагогом. На другому етапі надавався матеріал для повторення, знайомі завдання та нові подібні вправи. Використовувались відеозаписи з незнайомими дітьми, чи дорослими. На третьому етапі надавався матеріал для самостійного опрацювання та завдання до нього. У вигляді матеріалу можуть бути короткі аудіо- чи відео- записи, ролики, тексти, уривки фільму тощо.

Поступово дитину з аутизмом вводили до синхронного режиму навчання. Спочатку діти синхронно з педагогом виконують одну-дві вправи. З часом заняття складається з більшої кількості вправ. Нажаль є діти, які так і не наважились розпочати заняття дистанційно.

Список використаних джерел:

1. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти від 08 вересня 2020 року № 1115 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
2. Шахіна І. Ю., Грига Н. В., Впровадження дистанційного навчання в освітній процес як шлях до розвитку освіти. URL: <file:///C:/Users/Alena/Downloads/5195>

3. Яценко Т.О., Тригуб І.А. Дистанційне навчання у шкільному курсі української літератури URL: <https://lib.iitta.gov.ua/722793>
4. Електронний ресурс. <https://osvita.ua/school/method/78950/>

Пац Оксана Вікторівна,
вчитель корекційно-відновлювальної роботи.
Хмельницька спеціальна загальноосвітня школа № 33

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ

У спеціальній освіті дітей з порушеннями слуху відбуваються якісні зміни. Відповідно до Закону України «Про освіту» (ст. 7) на державному рівні прийнято і передбачено, що жестова мова є мовою навчання і спілкування дітей з порушеннями слуху [1].

Особливість полягає в тому що, спільнота глухих людей має візуальну жестову мову, свою культуру, історію. Це зафіксовано у міжнародних документах ООН, ЮНЕСКО, які ратифікувала Україна.

Дітям з порушеннями слуху має бути забезпечене право на навчання жестовою мовою із методиками сурдопедагогіки і корекційним супроводом.

Робота вчителя корекційної роботи для мене не тягар, а втілення мрії. Я прагну навчити учнів і показати їм важливі напрямки життя і сучасні підходи Нової української школи [2]. Намагаюся впроваджувати на уроках корекційної роботи – курс соціального і емоційного навчання і розвивати вміння самовизначитися та самовдосконалитися. Це дуже важливі навички для інтеграції у життя та суспільство чуючих.

Під час дистанційного навчання я використовую різні принципи, форми та види роботи.

В роботі використовую такі принципи:

- активізація різних видів аналізаторів (зорового, мовно-слухового, мовно-рухового);
- компенсація та розвиток недостатнього фонематичного слуху;
- співвіднесення образу – символу з певним звуком (літерою, дактилемою);
- зняття навчально-психологічного перевантаження під час занять;
- розвиток самоконтролю, самокорекція вад вимови звуків;
- формування й розвиток пізнавальної діяльності (спостережливості, уваги, пам'яті, мислення);
- стимулювання інтересу до корекційної діяльності, до занять.

Дитині значно легше засвоїти поняття, коли воно не тільки показане вчителем на собі, а й позначене зрозумілим, близьким для дитини образом, легким для сприймання й опанування [3]. Я рекомендую використання

символів на всіх етапах роботи, адже це дає можливість активізувати всі види аналізаторів, що значно пришвидшує навчальний процес.

Під час дистанційного навчання використовую такі види роботи:

➤ Ознайомлення з будовою та рухами органів артикуляційного апарату;

- Підготовчі артикуляційні вправи для постановки звуків;
- Робота над голосом;
- Робота над мовним диханням;
- Робота над наголосом;
- Постановка звуків;
- Автоматизація звуків у складах, словах у різних позиціях;
- Автоматизація звуків у реченнях;
- Автоматизація звуків у чистомовках, скоромовках, віршах;
- Введення звуків у зв'язне мовлення;

Розвиткові заняття включають в себе артикуляційну, дихальну гімнастику, пальчикові вправи, логопедичні вправи з використанням ритму у розвитку мовлення, ігри на розвиток фонематичного слуху, логопедичні вправи на звуконаслідування, чистомовки, спеціально підібрані дитячі вірші, загадки, скоромовки на автоматизацію звуків, розвиток зв'язного мовлення.

Змінюю умови і методи навчання, зосереджуючись на визначенні і створенні навчального середовища, яке відповідає сучасним потребам. Модель співпраці з батьками, і роль батьків у навчально-корекційному процесі є ключовою для подальших успіхів їхніх дітей.

Окрім успіхів учнів, ця модель співпраці з батьками має вплив на формування й думки батьків. Використання УЖМ на уроках корекційно-розвиткової роботи змінило погляд батьків і спонукало їх до вивчення і використання УЖМ у процесі спілкування з дитиною.

Головним завданням на уроці для вчителя корекційно-розвиткової роботи є створення ситуації успіху, забезпечення формування у них продуктивного мислення, що підвищує засвоєння знань і умінь на уроці, мотивацію пізнавальної діяльності.

Обсяг корекційної допомоги учням, яку вони отримують на уроках – формують в них реалізацію принципу корекції порушень психічного розвитку (мовлення, мислення, сприймання, уяви, психомоторики) у ранньому віці і сприяє запобіганню подальших відхилень у особистісному розвитку.

Введення Державного стандарту НУШ в дію, зумовило необхідність оновлення змісту спеціальної освіти [2-5]. Такий підхід до змісту організації роботи на уроках, передбачає зміну і впровадження у практику спеціальних шкіл нових навчальних програм, підручників і дидактичних посібників з усіх напрямів діяльності, в тому числі і корекційно-розвиткової.

Різнобічний розвиток здібностей, духовних цінностей, удосконалення особистісних якостей фізичного і психічного розвитку учнів на уроці

корекційної роботи не виникає на порожньому місці. Цьому передувала велика робота вчителів корекційно-розвиткової роботи, застосування інтенсивних і продуктивних технологій навчання, що забезпечують учням на уроці використання видів пізнавальної діяльності, яка малодоступна їм через конкретні обмеження життєдіяльності.

Зміни форми навчання на уроці корекційної роботи, не означає зміну методологій побудови і організації спеціальної освіти дітей з порушеннями слуху в умовах дистанційного навчання, а ефективний розвиток функцій і аналізаторних систем, здатних взяти на себе корекційно-компенсаторне навантаження, забезпечити цілеспрямований розвиток психічних процесів. Саме цим визначається рівень опанування знань, умінь, навичок та набуття життєвого досвіду, а відтак – і освіченість учня з порушеннями слуху, його інтеграція в соціум.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2704-VIII (2020). Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
2. Нова українська школа. Л.М.Гриневич, В. Бринза, О. Ляшенко, Р.Шиян, П. Хобзей та ін. Львів: Основи стандарту освіти.
3. Воробель Г.М. (2022). Спільнота дітей з порушеннями слуху в Україні: забезпечення права на якісні освітні послуги. Sectoral research XXI: Characteristics and features. Volume 3, April 22, 2022. Chicago, USA. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, 52-55. Вилучено з <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/issue/view/22.04.2022/734>
4. Кульбіда С. В. (2016). Формування жетомовної комунікативної компетенції – від розуміння до застосування. *Особлива дитина : навчання і виховання*, 1/77, 15-29.
5. Kulbida, S. (2019). Features of bilingual approach application in special institutions for deaf in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, 2, 141-152. <https://doi.org/10.32405/2617-3107-2019-1-17>

Пац Оксана Вікторівна,
вчитель корекційно-відновлювальної роботи,
Заєць Валентина Анатоліївна,
вчитель корекційно-відновлювальної роботи,
Хмельницька спеціальна загальноосвітня школа №33

**ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО ФОРМАТУ
«ПЕДАГОГ – БАТЬКИ – ДИТИНА»
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Вранці 24 лютого 2022 року росія розпочала повномасштабну війну проти України. Життя українців змінилось. Підлий ворог руйнує не лише будинки, лікарні, мости та церкви. Підлий ворог щохвилини руйнує майбутнє наших дітей, бо забрав у них можливість вчитися. Ворог вбиває не лише солдат і цивільних, він вбиває майбутнє тих дітей, що залишилися вдома, сподіваючись, що їх не зачепить, тих, що ховаються від вибухів у підвалах і бомбосховищах, і тих, хто поїхав з дому в пошуках безпечного

місця. Сотні шкіл зруйновано вщент, сотні міст – під постійними обстрілами, сотні тисяч дітей не можуть бути впевнені в завтрашньому ранку, тому про освіту навіть не думають. Зрештою і ті діти, що перебувають у відносно безпечних регіонах України, мають проблеми з відновленням навчання. Причиною є психологічний стан дітей, педагогів і недостатня готовність до таких обставин із боку всіх задіяних сторін. Щойно в Україні почалася війна, Міністерство освіти і науки призупинило освітній процес у школах. Логічним є закриття шкіл у момент, коли в дім приходить війна. Люди рятують свої життя, а потреба в якісній освіті відходить на другий план. Але Україна знаходиться в стані війни вісім років, а в гарячій її стадії 88 днів. Як би прикро та боляче не було це визнавати, ми маємо адаптуватися до навчання під час війни.

Продовження освітнього процесу стає власним фронтом і важливою місією для більшості освітян. Крім звичайних занять, саме знаходження дітей у колі друзів та однолітків і навіть віртуальне спілкування дасть їм розуміння того, що в їхньому житті залишилося місце чомусь сталому та звичному. Улюблена вихователька все ще поруч, так само посміхається чи хмурить брови з екрану. Дитина хапається за звичну реальність, знаходить опору під ногами, а значить, замість зависання та ступору може починати рух уперед.

З 9 березня 2022 року Департамент освіти та науки міської ради м. Хмельницький рекомендував відновити освітній процес з використанням технологій дистанційного навчання, що є найоптимальнішою і безпечною формою організації освітнього процесу в умовах воєнного стану. Під час війни школа стає осередком, який дає змогу дітям отримувати не лише знання, але й психологічну підтримку, не втрачати відчуття приналежності до спільноти. Тому надзвичайно важливо гнучко підходити до організації роботи школи та налаштовувати освітній процес так, щоб він був комфортним і нетравматичним для дітей та педагогів.

Якою ж має бути дистанційна освіта, коли по всій країні систематично лунають сирени повітряної тривоги?

Проблема була нагальною й потребувала термінового вирішення. Педагоги виступили в ролі метафоричного ППО, яке захистить майбутнє, доступ до знань і можливість навчатися далі. Попри те, що досвід дистанційної роботи при пандемії залишив безліч інструментів для здобуття освіти, дієвими вони виявилися не для всіх.

Головною метою навчально-виховного процесу у дитячому садочку стало дати дитині з порушеннями слуху знання та навички, формувати особистість. Педагоги дошкільної групи розробили своєрідний алгоритм дій в даній ситуації:

1. Постійний зв'язок з батьками: з метою з'ясування умов, в яких перебувають діти (перш за все, чи ці умови є безпечними).
2. Вибір інструменту взаємодії з дітьми: Viber, Скайп, ZOOM, Google meet (за технічними можливостями).
3. Вибір режиму роботи: синхронний або асинхронний.

4. Розроблення розкладу занять.

5. Зворотній зв'язок.

При плануванні дистанційного навчання для дошкільників з порушеннями слуху педагоги враховують:

- ступінь прояву порушення, вид та час слухопротезування, рівень розвитку слухового сприймання та мовлення;
- провідний спосіб комунікації / основні засоби спілкування (словесна, жестова мови);
- наявність комплексних / додаткових порушень;
- індивідуальні особливості дитини.

При підготовці та проведенні занять слід врахувати:

- забезпечення якісного звуку презентації, відео тощо;
 - відсутність зайвих шумів, відлуння;
 - якщо педагог говорить «у живому форматі» або самостійно записує своє завдання, необхідною є можливість бачити його обличчя під час говоріння (педагог не відвертається, не закриває обличчя руками) або супровід субтитрами;
 - чітка артикуляція педагога, нормальний темп та гучність мовлення;
 - зовнішній вигляд педагога (одяг: не яскравий, темного відтінку; зачіска: волосся не закриває обличчя);
 - якісний зв'язок (швидкість Інтернету, трансляція без гальмування);
 - тривалість заняття не повинна перевищувати 10 хвилин. Після занять з дітьми обов'язкова – зорова гімнастика.
- Важливим фактором є доступність під час відеозв'язку:
- камери вчителя та дітей мають бути включені, щоб учень з порушенням слуху бачив обличчя того, хто говорить та міг «зчитувати» інформацію;
 - кут та відстань розташування камери, рівень освітлення у кімнаті мають забезпечувати можливість добре бачити обличчя мовця;
 - якісне обладнання (камери, мікрофони / гарнітура) та Інтернет зв'язок всіх учасників.

Проаналізувавши можливості (наявність гаджетів, доступ до мережі інтернет) та запити батьків, педагоги дошкільної групи налагодили роботу наступним чином:

в створену в соціальній мережі Viber групу для батьків педагога групи надсилають презентації, відео-ролики, посилання на сторінки з розвиваючими завданнями (<https://learningapps.org/>), піснями, поробками, фізичними вправами в мережі Інтернет та онлайн спілкування з дітьми (індивідуальне та колективне).

Більшість батьків виявили бажання працювати асинхронно, шляхом перегляду презентацій, пояснюючи це тим, що так їм краще подати матеріал дітям:

- можна зупинити презентацію в будь-яку хвилину, в разі потреби;
- можна переглядати повторно;
- можна переглянути в зручний час, діти менше відволікаються.

Онлайн-спілкування з вихованцями несе розвитковий характер: дітки мають змогу побачити педагогів і друзів, поспілкуватись з ними.

Важливою частиною роботи педагогів є робота з батьками. Слід пам'ятати, що дистанційне навчання відбувається по-різному, стандартизований підхід до всіх тут не спрацює. Взаємодія з батьками в умовах впровадження дистанційної освіти можлива у форматі «педагог – батьки – дитина». Це пов'язане з несформованістю багатьох навичок у дітей, таких як опанування самостійного читання, вміння роботи з гаджетами, самоорганізації тощо. При організації такої форми роботи з дошкільниками батьків лякає та відштовхує те, що:

- за умови власної роботи, дистанційного навчання дітей-школярів, у них не буде часу та сил виконувати завдання ще й з дошкільником;
- небажання дитини займатися з батьками;
- забагато фото-звітувань про виконану роботу;
- необхідність дотримуватись конкретного часу занять;
- псування зору дітей тощо.

Завданням педагога стає необхідність отримати підтримку батьків. Для цього необхідно створити комфортні умови і для них.

Перше, що треба зробити педагогам, – зрозуміти, що в дистанційному навчанні батьки є партнерами педагогів. Тому перед тим як починати заняття, треба виділити час на роботу з батьками. Перед кожним навчальним днем у групі в соцмережах, в якій є батьки та педагоги, педагоги пишуть, які матеріали будуть потрібні на занятті: це можуть бути різноманітні картки, фарби, кольоровий папір, пластилін, малюнки тощо. Або сурдопедагогу перед заняттям варто поспілкуватися з батьками, пояснити, як виконувати вправи: з дрібної моторики, артикуляційні вправи та як допомогти дитині. Також слід запитати батьків, чи в них є матеріали, які необхідні для розвитку моторики. Якщо немає – треба передати ці матеріали або пояснити, як зробити їх власноруч. Необхідно продумати роботу так, щоб батьків зацікавила можливість виконувати завдання у зручний час, надання можливості дитині поспілкуватися з друзями, підвищення інтересу малюка до знань запропонованою цікавою добіркою завдань тощо.

Також необхідно провести консультацію з батьками щодо налагодження режиму дня. Створити такий режим дня для дитини, який має схожі елементи з попереднім. Батьки з дитиною можуть разом намалювати, зліпити, приклеїти певні предмети на плакат, розкласти предмети-символи в коробки, аби зобразити цей режим. Плакат із режимом дня має залишатися в кімнаті дитини. Щодня його треба переглядати та працювати з ним. Це – для того, щоб допомогти дитині адаптуватись до незвичної ситуації. Можна внести до режиму дня більшість занять, які

дитина виконувала до дистанційного навчання. Це – для того, щоб вона легше переносила зміни. Щодня в один і той самий час треба повторювати якийсь вид діяльності. Наприклад, приймання їжі, заняття чи ігри.

Не слід забувати, що провідною діяльністю дошкільника є гра. Гра завжди зацікавлює дитину. Ігрова діяльність сприяє розвитку в дитини навичок, умінь, необхідних для самообслуговування й надання допомоги дорослим. У сюжетно-рольових іграх дитина відтворює та моделює прибирання, прання, одягання, прийому їжі, одягання й роздягання на прикладі ляльки чи іншої іграшки.

У рухливі, настільні, логічні чи тілесні ігри можна грати всією родиною. Це надаватиме дитині спокій, що всі в безпеці та впевненість, що буде завтра. У малят є бажання самостійно виконувати деякі трудові доручення — мити посуд, накривати на стіл, підмітати. Тому дитині слід давати посильні трудові доручення.

Що робити, коли дитина виявляє емоції? Потрібно підлаштовуватись під настрій дітей, аби запропонувати переглянути презентацію. Треба враховувати, що кожна дитина потребує часу для адаптації: хтось адаптується одразу, а хтось ціле заняття може бігати кімнатою з увімкненим відеозв'язком, але не розуміти, що відбувається навколо.

Слід пам'ятати, що тільки систематичність у роботі дасть результат. Ми, педагоги та адміністрація закладу, зробили все, щоб налаштувати дистанційний навчальний процес максимально повно й ефективно та долучити до нього всіх, хто має таку можливість.

Сподіваємось, що наші практичні поради з організації досвіду роботи стануть у нагоді і допоможуть батькам правильно організувати ігровий, виховний, розвитковий простір дитини з порушеннями слуху дистанційно у співпраці з педагогічними настанниками.

Переможемо!!!

Батьки знову будуть просто любити.

Школа вчити.

Майбутнє буде врятовано!!!

Список використаних джерел:

1. Коломоєць А.О., Луценко Л.М., Романовська О.О., Корочкова Н.П., Біланова О.А. (2022). Педагогам: організація дистанційного навчання в умовах воєнного часу для дітей з порушеннями слуху. Режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/news/pedagogam-organizaciya-distancijnogo-navchannya-v-umovah-voyennogo-stanu-dlya-ditej-iz-porushennyam-sluhu>

2. Воробель Г.М. (2022). Спільнота дітей з порушеннями слуху в Україні: забезпечення права на якісні освітні послуги. Sectoral research XXI: Characteristics and features. Volume 3, April 22, 2022. Chicago, USA. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, 52-55. Вилучено 3
<https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/issue/view/22.04.2022/734>

3. Іванюшева Н.В., Кульбіда С.В. (2005). Українська жестова абетка. Науково-методичний посібник (доп. і доопр.). Київ: ТОВ «Київська Русь». 64 с.

4. Кульбіда С.В. (2014). Нове законодавство України щодо забезпечення прав глухих як лінгвістичної меншини. Особлива дитина: навчання і виховання, 4, 39-47.

5. Пац О.В. (2022). Пальчикова гімнастика для дошкільнят з порушеннями слуху: *методичні поради*.

Подопригора Тетяна Сергіївна,
вчитель української мови та літератури
КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР»

ОРГАНІЗАЦІЯ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В КЛАСАХ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ЗА ДИСТАНЦІЙНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Навчати учнів в умовах, коли Україна потерпає від війни – справа складна. І вчителям, і учням перші кроки давались дуже нелегко. Надзвичайно важливо було показати учасникам освітнього процесу власний спокій та врівноваженість, правильно мотивувати учнів.

Організація навчання за дистанційною формою здійснюється і в нашій спеціальній школі [1], зокрема, готуючись до уроків української мови [2] треба пам'ятати, що діти з порушенням слуху сприймають світ очима і добре зчитують з губ Щоб підготувати урок треба приділити багато часу для того, щоб відібрати мовленнєвий матеріал, переглянути та адаптувати велику кількість відео, розробити інтерактивні вправи, тестові завдання, кросворди, тощо.

В своїй роботі багато уваги приділяю синхронному навчанню, тобто спілкуюсь в режимі онлайн з учасниками освітнього процесу. На мою думку, цей вид взаємодії щонайбільше наближений до занять в реальному часі.

На початку уроку обговорюємо з учнями план дій, що є дуже важливо і дає можливість якісно організувати подальшу роботу.

Щоб забезпечити збалансованість онлайн- уроку не варто перевантажувати здобувачів освіти з порушеннями слуху інформацією, вправами, завданнями. Слід пам'ятати, що усього має бути в міру. Особливо це важливо в умовах війни, коли щоденний стрес і так надто великий.

Найбільш ефективно працюють вправи, які учні виконують у режимі реального часу. Наприклад, на уроках української мови під час вивчення теми «Прикметник як частина мови: загальне значення» після пояснення і опрацювання теоретичного матеріалу можна запропонувати дітям дібрати прикметники до іменників, утворити словосполучення [3]. Слова – іменники варто ілюструвати, щоб діти краще зрозуміли завдання. (*Кім (який?) – білий, гарний, пухнастий. Яблуко (яке?) – маленьке, смачне, червоне*). У словосполученні з'ясовуємо головне і залежне слово, записуємо схему, визначаємо вид словосполучення.

Також ефективно спрацьовують короткі відповіді в чаті. Наприклад, після перегляду презентації або відео учні швидко повідомляють, що впорались з тим чи іншим завданням. Зараз не всі здобувачі освіти мають

швидкісний інтернет – зв'язок, тому короткі повідомлення від дітей дають зрозуміти вчителю, чи можна продовжувати урок чи варто почекати.

Під час пояснення нового матеріалу слід використовувати загальнозрозумілі слова та висловлювання, доступні та зрозумілі для здобувача освіти. За потреби потрібно повторити, перефразувати або демонструвати дитині. Також обов'язково треба використовувати візуальний контент (презентації, схеми, таблиці, текст тощо).

Доцільність і обсяг домашніх завдань залежить від вивченої теми, орієнтовно вона має бути обсягом 1/3 виконаного на уроці. Якщо дитина не виконала домашнє завдання, не варто акцентувати на цьому увагу при всьому класі. Слід після закінчення уроків з'ясувати причини в індивідуальній розмові.

При перевірці домашнього завдання з української мови оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти з порушеннями слуху здійснюють вербально. А письмові роботи, тестові завдання оцінюють індивідуально оцінкою і стікером (смайликом – анімацією). На мою думку, це хороший інструмент для зворотного зв'язку і дітям дуже подобається.

В нинішніх умовах ми, вчителі, повинні бути і чуйними, і вимогливими одночасно, щоб забезпечити нормалізацію психічного стану наших учнів. Зараз це найголовніше.

Список використаних джерел:

1. Коломоєць А.О., Луценко Л.М. (2020). Деякі аспекти здійснення комплексної реабілітації осіб з порушеннями слуху в умовах спеціального закладу освіти. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 24-28. <https://doi.org/10.36074/18.09.2020.v3.08>
2. Кульбіда С.В. (2022). Вивчення української мови у 5 класі для спеціальних закладів загальної середньої освіти (Н 90): *навчально-методичний посібник*. Київ, 2022.
3. Кульбіда С.В. (2020). Вивчення будови словосполучення на уроках української мови з використанням української жестової мови у 5 класі спеціальних закладів загальної середньої освіти (90) (на допомогу практикам). *Особлива дитина: навчання і виховання*, 98(2), 20-40. <https://doi.org/10.33189/ectu.v98i2.59>

П'ятничко Світлана Василівна,

вчитель ритміки

КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР»

ОВОЛОДІВАЄМО ДОСВІДОМ РАЗОМ

В період COVID-19 педагоги, вихователі спеціальної освіти отримали основу організації й проведення уроків, занять дистанційно, що цілком відрізняється від традиційного навчання [1-3]. А нині в умовах воєнного стану кожен педагог націлений систематично здійснювати електронне навчання, щоб освітні послуги продовжувалися, були системними і послідовними, незалежно від місцезнаходження здобувача освіти з порушеннями слуху.

Хоча варто зауважити, що питання забезпечення якісних освітніх послуг при сучасних викликах особам з особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями слуху, потребує і достатньо вагомого переліку

умов, уточнень, роз'яснень. Саме така копітка робота була здійснена у нашому закладі, внаслідок чого були проаналізовані і виписані ключові положення практичних рекомендацій кращими сурдопедагогами з достатнім педагогічним стажем сурдопедагогічної і білінгвальної діяльності [1]. Поради практичного спрямування – достатньо вичерпний перелік логічно вибудованого списку доступності, інформативності, врахування необхідних освітніх, комунікативних, інформаційних, мовних і мовленнєвих, технічних, технологічних ресурсних індивідуальних потреб, які варто мати на озброєнні при плануванні, організації електронного навчання, щоб забезпечити рівний доступ до контенту уроків, занять для різновікових учнів, які є глухими і зі зниженим слухом.

Хотілося б уточнити деякі положення, які набувають значущості вже в безпосередній практично-навчальній дистанційній діяльності. Кожен урок – це урок мови. Учні з порушеннями слуху часто не володіють необхідними мовними навичками, тому кожен жест, кожне слово має значення. Зокрема, під час проведення уроків, занять для глухих учнів сурдопедагог має змогу застосовувати УЖМ самостійно, використовуючи стратегії «Контекстна підказка», «Уточнення поняття», звернення до жестівника (словника), перекладу, «Думаємо разом», «Прогнозування», «Підведення підсумку» та ін. З іншого боку, віртуальна освіта для глухих учнів працює краще, коли вчитель відповідає слуховим технологіям учнів зі зниженим слухом. Якщо педагог в якості засобу навчання застосовують живий голос, то, як правило, його можна записати, або застосувати у прямому ефірі онлайн з увімкненням камери, а учні за допомогою слухового підсилення СА, КІ, кісткових анкерних систем можуть отримати можливість бачити обличчя педагога під час промовляння (розповіді, діалогу). Наприклад, вчитель може носити передавач Roger з MyLink (02), який потім підключатиме до комп'ютера. Це просто забезпечує кращий сигнал голосу вчителя при передачі мовлення. Обов'язково треба навчити учня – розташувати камеру під гарним кутом, щоб бачити обличчя (рот) наставника на розумній відстані. Але варто звертати увагу, що таке відео досить часто гальмується із-за низької пропускну здатності.

І глухі учні й учні зі зниженим слухом навчаються візуально, тому використання наочності, графічних органайзерів є виправданим і дає гарні результати.

Зрештою, усі ми маємо зараз в умовах воєнного стану спільну мету – допомогти дистанційно учням з порушеннями слуху отримати освітні послуги, щоб якомога повніше вони могли розвивати, жодним чином не втратити свій компетентнісний потенціал!

Список використаних джерел:

1. Коломоєць А.О., Луценко Л.М. (2020). Деякі аспекти здійснення комплексної реабілітації осіб з порушеннями слуху в умовах спеціального закладу освіти. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 24-28. <https://doi.org/10.36074/18.09.2020.v3.08>
2. Kulbida, S. (2019). Features of bilingual approach application in special institutions for deaf in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, 2, 141-152. <https://doi.org/10.32405/2617-3107-2019-1-17>

3. Кульбіда С.В. (2020). Освітній дискурс білінгвального навчання в спеціальних закладах для осіб з порушеннями слуху. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 71-72. <https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v2.27>

4. Коломоєць А.О., Луценко Л.М., Романовська О.О., Корочкова Н.П., Біланова О.А. (2022). Педагогам: організація дистанційного навчання в умовах воєнного часу для дітей з порушеннями слуху. Режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/news/pedagogam-organizaciya-distancijnogo-navchannya-v-umovah-voyennogo-stanu-dlya-ditej-iz-porushennyam-sluhu>

Романовська Оксана Олександрівна,
вчитель початкових класів
КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОНЛАЙН-УРОКІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ТА РОЛЬ БАТЬКІВ У ДИСТАНЦІЙНІЙ ПЕДАГОГІЦІ ПАРТНЕРСТВА

Організовуючи навчання за дистанційною формою для дітей з порушеннями слуху, варто пам'ятати, що вони сприймають світ очима, і все навантаження припадає на зоровий аналізатор.

Не менш важливим фактором є і те, що природною мовою осіб з порушеннями слуху є українська жестова мова [1]. І від того, якою мірою володіє нею педагог, який організує освітній процес дистанційно, багато в чому залежить і результат [2].

Однією з важливих умов забезпечення якісного освітнього процесу і його корекційно-розвиткової складової є наявність швидкісного інтернет-зв'язку та сучасних гаджетів, як у вчителя, так і у здобувачів освіти. Якщо порівнювати з 2020 роком (початок дистанційного навчання), зараз ситуація значно покращилась. Батьки почали розуміти важливість технічного забезпечення, як одну з умов якісного навчання дітей. В моєму другому класі навчається 7 учнів і для шести дітей батьки створили чудові умови для онлайн-навчання. Лише один хлопчик з багатодітної родини має складні умови проживання, тому з його матір'ю спілкуюсь по телефону, надаю зразки завдань у вайбері, звичайно якість навчання дуже низька, дитина не може отримувати освітні послуги у повному обсязі.

Важливими, на мій погляд, є фізичне та психічне здоров'я вчителя. Перш за все педагогу потрібно організувати власне безпечне робоче місце. Доцільно демонструвати учасникам освітнього процесу власний спокій, врівноваженість, емоційну рівновагу. Завдання педагога підтримати учнів та їхні родини, навчити їх знаходити щось позитивне у кожному дні.

Вчитель – це викладач, адміністратор, психолог, актор, адже вміння утримувати увагу дітей через екран – це мистецтво! Зауважу, що педагогу варто пам'ятати, що для того, щоб надавати допомогу іншим, необхідно відновлювати власний ресурс та задовольняти свої базові потреби [3, 4].

Через брак освітніх ресурсів для дітей з порушеннями слуху почала створювати власний візуальний е-контент: презентації, опорні схеми, відеоуроки, інтерактивні вправи [5].

Основні вимоги до оформлення презентації:

- кожен слайд презентації повинен бути однотонним;
- якщо темний фон слайду – підписи друкуються жовтим кольором, якщо світлий фон – підписи чорного кольору;
- запитання пишуться червоним кольором;
- шрифт недрібний;
- всі слова і тексти пронотовані.

У зв'язку з тим, що іноді не всі діти мають змогу виходити на онлайн-уроки в синхронному режимі та під час уроків в зоом можуть виникати технічні проблеми, дійшла до висновку, що для пояснення нових тем краще записувати відеоуроки. Підготовка до кожного уроку займає чималий час, адже зменшується навчальний час і зміст, тож потрібно адаптувати програму з навчальних предметів, ще ретельніше відбирати мовленнєвий матеріал, з урахуванням особливостей сприймання, закріпленням понять словесно і жестово; менше складних слів і більше ілюстрацій та наочності, добираючи теми, цікаві і корисні дітям з огляду на їх вік (розвиток, словниковий запас) з урахуванням воєнних викликів в Україні. В умовах поділу уроку на синхронну і асинхронну частини навчальні матеріали потрібно відповідно адаптувати. Подумати і визначити над чим працювати під час уроку, а яку частину матеріалу надати на самостійне опрацювання.

Основні вимоги до відеоуроку:

- пояснення нових тем;
- ретельний відбір мовленнєвого матеріалу та наочності;
- артикуляція, жести педагога, як зразки правильного мовлення;
- тривалість до 10 хв.

Розробляю на різних платформах та використовую багато інтерактивних вправ різних видів і рівнів складності, адже практика навчає дітей справлятися з помилками. Моє гасло:

	«Мінімум пояснень – максимум інтерактиву!»	
--	--	--

Треба відзначити, що значно виріс рівень цифрової компетентності всіх учасників освітнього процесу. Під час щоденного використання і створення візуального е-контенту накопичується дуже багато матеріалу і виникає питання: «Де все це зберігати?». Адже телефони та інші гаджети не витримують такого навантаження. Ще 2 роки назад я створила свій власний блог, а згодом ютуб-канал і не помилилася [6]. Це надзвичайно

зручно: не перевантажується пам'ять гаджетів, завдання й відеоуроки є у цілодобовому вільному доступі і всі учасники освітнього процесу можуть переглянути його у будь-який зручний для них час. Свої напрацювання успішно використовую під час очного навчання.

Педагогіка партнерства

Перед тим, як розпочати онлайн-навчання дуже важливо організувати клас. Спочатку проводжу опитування батьків, організовую батьківські збори в ZOOM, пояснюючи правила проведення онлайн-уроку не лише дітям, а й їхнім батькам: як підняти руку, дати відповідь у чаті, як виконувати інтерактивні вправи, онлайн-тестування тощо. Переконаю батьків у необхідності виходити разом з дітьми на щоденні онлайн-уроки. Адже дорослим легше привернути увагу малюка до монітору, вони швидше налагодять технічні проблеми, які можуть виникнути раптово під час уроку в ZOOM. А ще я помітила, що поряд з батьками дитина є особливо старанною. Крім того, практикую щоденні консультації для батьків щодо виконання тих чи інших вправ, вміння аналізувати навчальний поступ своєї дитини і використання можливості вивчення жестової мови під час уроків. Тобто докладую зусилля для налагодження і забезпечення партнерства та взаємодії дитини, педагога та батьків.

У реаліях війни, потрібно узгодити з родинами, які виїхали за кордон, різницю у часових поясах, для того, щоб дитина вчасно виходила на онлайн-уроки. Розклад і початок онлайн-уроків оголошувати заздалегідь, щоб родини могли узгоджувати свої плани на день. Попереджати, що потрібно підготувати на наступний урок (на завтра) – олівець, циркуль, пластилін.

Варто відзначити, що підтримка батьків дуже важлива, від того, як родини організують розклад дня та робоче місце дитини, відносяться до навчання, виконання домашніх завдань, залежать результати навчання.

Хочу звернути увагу на структуру онлайн-уроку. Не потрібно копіювати класно – урочну систему в онлайн-форматі, варто оптимізувати розклад. Надати перевагу інтегрованому навчанню, адже саме воно дозволяє дітям бачити повну картину оточуючого світу з різних сторін. Наприклад, велику тему «Я досліджую довкілля навесні» варто вивчати не тільки на уроках ЯДС, а інтегрувати її в інші предмети:

- читання – вірші та оповідання про весну, весняні свята;
- українська мова – складання слів, словосполучень, речень, текстів на відповідну тематику;
- українська жестова мова – поняття довкілля навесні – окремо, у жестосполученнях, жестових реченнях;
- математика – можна розв'язувати задачі, рахувати метелики, кульбаби тощо;
- предметно-практичне навчання – виготовляти вироби з різних матеріалів (аплікації, поробки, ліплення) птахів, комах, квіти тощо.

Напередодні домовляємось з батьками виходити на онлайн-урок на 10 хв. раніше, щоб діти могли привітатися, поспілкуватися, налаштуватися на урок.

Структура онлайн-уроку:

- ранкова зустріч;
- фонетична зарядка;
- щоденні новини;
- мотивація навчальної діяльності учнів;
- основна частина (закріплення, опрацювання матеріалу);
- рефлексія;
- оцінювання.

Спочатку я пробувала експериментувати та іноді не проводила деякі етапи уроку (фонетична зарядка, щоденні новини тощо), щоб не перенавантажувати дітей. Але згодом зрозуміла, що потрібне постійне повторення, закріплення матеріалу, адже діти, на жаль, дуже швидко забувають матеріал, який відпрацьовувався місяцями (назви пір року, місяців, днів тижня). Ще зробила висновки, що не варто проводити уроки по 15-20 хв., потім працювати асинхронно, потім через деякий час знов збиратися на наступний урок. Всі ці підключення забирають багато часу, ми постійно чекали когось з учнів. Тож спробували проводити онлайн-уроки без перерв. Я не випадково згадувала про інтеграцію, коли один урок плавно переходить в наступний, адже теми пов'язані між собою. Починали з 30 хв., потім діти стали витривалішими і ми стали працювати до 40-45 хв. (я постійно спостерігаю, як здобувачі освіти сприймають матеріал, намагаюсь не перенавантажувати малюків). Після цього пропоную дітям відпочити, а потім в асинхронному режимі – працювати самостійно, кому як зручно. Також домовляємось з батьками про індивідуальні заняття, консультації, щоб можна було ще раз опрацювати матеріал з кожним здобувачем освіти у разі потреби.

Важливу роль відіграє рефлексія, яка здійснюється впродовж усього навчання. До рефлексії повинні бути залучені всі учасники освітнього процесу. За допомогою «реакцій» в Zoom діти позначають, як для них пройшов урок:

- урок-супер! Я все зрозумів (-ла)

- все добре.

- у мене є запитання.

- потрібна допомога!

Підсумовуючи, хочу відзначити, що немає таких викликів, яких ми, педагоги спеціальної школи, не могли б подолати. Постійно навчаємося, вдосконалюємо власний досвід, аналізуючи свої досягнення та помилки. Переконана, що при всіх «плюсах» дистанційного навчання, ніщо не може замінити живого спілкування, яке так потрібно особливим дітям, і стверджую, що розумне поєднання традиційної педагогіки, в тому числі спеціальної, і впровадження сучасних інноваційних технологій, новітніх форм і методів роботи забезпечить якісну організацію освітньо-реабілітаційного процесу у спеціальній школі для дітей з порушеннями слуху.

Список використаних джерел:

1. Кульбіда С.В. (2008). Українська жестова мова. *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком інтер, 928-929.
2. Коломоєць А.О., Луценко Л.М., Романовська О.О., Корочкова Н.П., Біланова О.А. (2022). Педагогам: організація дистанційного навчання в умовах воєнного часу для дітей з порушеннями слуху. Режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/news/pedagogam-organizaciya-distancijnogo-navchannya-v-umovah-voyennogo-stanu-dlya-ditej-iz-porushennyam-sluhu>
3. Кульбіда С.В. (2021). Особливості комунікативної діяльності нечуючих учнів: *монографія*. ІСПП імені Миколи Ярмаченка. Відділ НЖМ. Київ: Інтерсервіс, 2021. 200 с.
4. Романовська О.М. (2021). З досвіду роботи: ранкові зустрічі у дітей з порушеннями слуху. Режим доступу <https://doi.org/10.36074/logos-28.05.2021.v2.17>
5. Романовська О. (2020). Зі сторінок педагогічного щоденника *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 28-31. <https://doi.org/10.36074/18.09.2020.v3.09>
6. Блог вчительки початкових класів КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР» Оксани Романовської <https://ksena76.blogspot.com/?m=1>

Сколотова Ірина Іванівна,
викладач правознавства, перекладач-дактилолог,
Київський фаховий коледж прикладних наук

ДОСВІД З ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ: ОЧИМА ФАХІВЦЯ

Що спонукало навчальний заклад перейти на дистанційну форму навчання?

Події 2019 року сколихнули усю планету. Початок пандемії коронавірусної інфекції Covid-19 у Китаї. Вірус швидко розповсюдився світом. Задля убезпечення поширення зараження інфекцією Covid-19 навчальні заклади було переведено на дистанційну форму навчання.

Чим це стало для більшості викладачів і студентів? Це був своєрідний виклик, який спонукав до пошуку варіантів програм й інструментів для можливості організувати навчання в дистанційній формі.

Звичайно, було не легко й просто. Усім, викладачам і студентам, довелось звикати до спілкування на відстані. Зрозуміло, що це і проблема

технічного забезпечення комп'ютерною технікою та різного виду гаджетами, і що головне – наявність якісного інтернету.

Скажімо так: не у всіх були технічні можливості виходити на відеоуроки.

Постало й наступне питання: як саме організувати надання навчального матеріалу і проведення уроків з роз'ясненням завдань і матеріалів.

Перші відеодзвінки ми здійснювали у програмі Skype, де викладачі розказували матеріал, а ми, перекладачі, здійснювали супровід жестовою мовою. Відразу скажу – це було складно як для нас, так і для студентів. Голос доповідача міг обриватися, так само як і відеосигнал (це залежало від швидкості й навантаження інтернету, того чи іншого зображення на екрані тощо). По 4 пари поспіль, не відриваючись від комп'ютера, витримувати було складно – боліло все: очі, спина, голова. Заняття проводилися чітко за затвердженим розкладом.

Але ж після основних годин занять нам доводилося проводити роз'яснення протягом дня, іноді майже вночі. Тобто студент, який не вийшов під час відеоуроку, телефонував в інший час, а ми мусили йому відповісти, бо й самі зацікавлені у виконанні ним завдання.

Наступним моментом стало запровадження роботи в Google Classroom. Можна без перебільшення сказати, що це чудовий інструмент, яким має вміти користуватися як викладач, так і студент.

Викладення матеріалів, відеосупровід матеріалів, опитування у письмовій або у відео звітній формах, тестовий контроль, відеодзвінки в додатку Meet, Moodle, Zoom – усе допомагає якісному навчанню.

Викладачі та перекладачі коледжу пройшли навчання з використанням Інтернету та хмарних технологій для дистанційного та перевернутого навчання віртуальної школи Moodle.

Щодо переваг і недоліків використання певних програм відеодзвінків у роботі зі студентами з порушеннями слуху у Київському фаховому коледжі прикладних наук, можна сказати наступне.

Пройшовши певний етап навчального процесу, можна виділити переваги і навпаки відхилити деякі засоби як неактуальні.

Я вже зазначала, що програма Skype не задовольняла організувати роботу у повному обсязі, студенти швидко втомлювалися, починали нудьгувати або спілкуватися один з одним.

Викладачі, готуючись до лекцій, зазвичай намагаються багато розповісти з теми, а ми перекладаємо [1,2]. Зрозуміло, що через 30 хв. у студента вже «судоми» від напруження зору, сидіння перед комп'ютером.

З часом частина студентів почала скаржитися на поганий зв'язок, не розуміння матеріалу, а ще на те, що часто не видно добре перекладача, бо він у маленькому віконечку. Тобто якщо презентація на екрані, вікно з перекладачем зменшується і, дійсно, майже нічого не видно.

Якщо ж говорити про Google Classroom, то це прекрасний інструмент для роботи, зручний, простий у користуванні. На початку було трохи

складно, але індивідуальні роз'яснення, відеопояснення про те, що і як робити, дають певний позитивний результат.

Зрозуміло, що є певні проблеми під час дистанційного навчання зі студентами з порушеннями слуху взагалі: вони не можуть довго затримувати увагу, у де-кого відсутні відповідальність і організованість щодо виконання завдань і присутності на уроках. Лише невелика частина студентів, котрі вчасно й чітко виконують завдання. А останнім ми, перекладачі-куратори, мусимо весь час нагадувати про виконання та вчасну здачу завдань.

24.02.2022 року початок воєнного стану в Україні.

Більша частина студентів з порушеннями слуху виїхали за кордон, хтось самотійно, деякі з родинами.

Майже з перших днів ми проводили відеозустрічі в додатку What Sapp. Після першої зустрічі спробувала визначити їх настрій: в основному ті, хто виїхав, почували себе непогано – нові враження, а головне тихо. А от один студент завдав клопоту і мені, і батькам: він панічно боявся за своє життя. Хотів виїхати за кордон, батьки не дозволяли, і я на свій ризик поговорила з мамою, щоб дозволила. Коли почався процес оформлення документів, студент заспокоївся і почав працювати.

Зауважу, що наразі навчальний процес дуже складно просувається. Перекладачі завжди готові, виходимо на відеоуроки, але, на жаль, студентів максимум семеро з 22 з'являються на урок. Тому шукаємо усілякі варіанти, записуємо відеопояснення з презентацією і перекладом жестовою мовою. Лекційні матеріали завжди завантажені в Google Classroom.

Нам фактично доводиться майже умовляти: напишіть відповіді на питання; покажу, де шукати, а далі працюємо індивідуально з кожним.

Так наразі превалює метод індивідуальної роботи з додатковими цілодобовими роз'ясненнями. Усе задля того, щоб зрозуміли, були вмотивованими до навчання.

Цікавий досвід роботи отримала в інтегрованій групі, де навчаються студенти з порушеннями слуху і ті, хто чує. Тут треба одночасно говорити і перекладати. Це у свою чергу дає певний результат щодо співпраці між самими студентами. Зазвичай утворюються певні групки, але група, де я викладала «Основи правознавства» мене вразила своїм інтересом до предмету і непоганим результатом у цілому. Офлайн-уроки - це можливість провести заняття в ігровій формі: питання-відповідь, коли участь студентів максимальна. Онлайн-урок – це навантаження в першу чергу фізичне, бо потребує більшої концентрації уваги і відповідної реакції – відповідь на питання від студентів, що чують і тих, хто не чує, є різною. Глухій людині потрібно на декілька секунд більше для сприйняття і сформування відповіді. Враховуючи такі моменти, уже, так би мовити, маєш нівелювати (усувати відмінності) в участі учасників уроку в робочому процесі.

Отже, той час, у якому ми перебуваємо, дав можливість зібратися з думками, побачити, що не зроблено і продовжувати те, над чим працювала раніше.

Для уроків з української жестової мови за професійним спрямуванням продовжую розробляти тлумачний жестівник «Технології легкої промисловості – термінологія» для студентів з порушеннями слуху за темами і використовую цей матеріал під час дистанційного навчання.

Список використаних джерел:

1.Сколотова І.І., Давиденко Н.І. (2018). Технологія швейного та трикотажного виробництва: тлумачний жестівник технологічної термінології для студентів з порушеннями слуху. Київ: ККЛП, 30 с.

2.Терещенко О.Д., Ткаченко І.П. (2018). Особливості педагогічного супроводу студентів з порушеннями слуху: посібник для викладачів. Київ: ККЛП, 2018.

Стецула Наталія Петрівна,

вчитель трудового навчання

Теребовлянський навчально-реабілітаційний центр

Тернопільської ОР

**РЕАЛІЗАЦІЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ТРУДОВОГО
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ
З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Багато людей і дітей, зокрема, зараз перебувають в умовах стресу, напруження, невизначеності.

Дистанційне навчання для дітей, а особливо учнів з особливими освітніми потребами, якоюсь мірою, є стресом. Адже не все зрозуміло під час вивчення основних предметів, батьки не завжди мають час і можливість допомогти. Тому нам, вчителям, відводиться дуже важлива частка в умовах сьогодення – це зацікавити учнів до навчання, максимально допомогти їм оволодіти знаннями і підтримати їх морально.

Саме уроки трудового навчання є розрядкою. Багато вважають, що це не основний предмет і його не потрібно виконувати. Особливо такої думки дотримуються старшокласники. Але саме під час трудового навчання діти розслабляються. Адже рукоділля – це різновид активної медитації.

Повторення монотонних дій є ключовим компонентом розслаблення, оскільки воно зосереджує нас на поставленому завданні і відволікає від важких думок.

Медики вважають, що займаючись рукоділлям, ми концентруємось на процесі, розвиваємо дрібну моторику, занурюємося в приємне розслаблення. Це творче, заспокійливе заняття має терапевтичний ефект, особливо, коли потрібно вийти з стресового стану, заспокоїти нерви, освіжити голову.

Та першочергове завдання предмету трудового навчання – готувати майбутнє покоління до життя [1].

Отже трудове навчання є дуже важливим і потрібним предметом, а особливо для діток з ООП а також для їх батьків [2]. Від батьків великою

мірою залежить навчальний процес, саме вони повинні забезпечити всіма необхідними засобами навчання. Починаючи від інтернету і закінчуючи хоча б самим елементарним: кольоровим папером, клеєм, ножицями, лінійкою...

Невід'ємною складовою трудового навчання – є дотримання безпечної праці. Звичайно я про це наголошую на кожному уроці, але проконтролювати процес роботи, особливо дітей з комплексними порушеннями, повинні саме батьки.

Зрозумілим є те, що в умовах дистанційного навчання, календарно-тематичне планування, яке було складене повинно бути переглянуте. У нього слід внести корективи, доповнення, частково, а можливо й зовсім, замінити. При цьому слід урахувати можливості його ефективної реалізації здобувачами освіти в домашніх умовах, а саме: існуючий у дітей компетентнісний досвід для виконання визначених проектно-технологічних завдань; наявність чи відсутність конструкційних матеріалів, інструментів та обладнання для виконання запланованих видів робіт; особливості безпеки життєдіяльності (можливі травмуючі фактори, що можуть наразити на небезпеку); можливості організації зворотного зв'язку між учасниками освітнього процесу тощо.

Практика організації проектно-технологічного навчання учнів за звичайних умов навчання не передбачала надання учням домашніх завдань, що мали практичний характер.

Проте, тепер стало зрозумілим, що в умовах дистанційного навчання виникла потреба у виконанні саме таких практичних завдань, виконання яких сприятиме не тільки якісній реалізації змісту навчальних програм, а й дозволить забезпечити доступ до необхідних засобів навчання.

Наприклад, це уроки кулінарії, мініпроекти з розділу «Технологія побутової діяльності та самообслуговування», тематичні вироби до календарних свят тощо. Тому доцільно в цей період давати учням невеликі за змістом, цікаві й посилені у виконанні завдання практичного характеру.

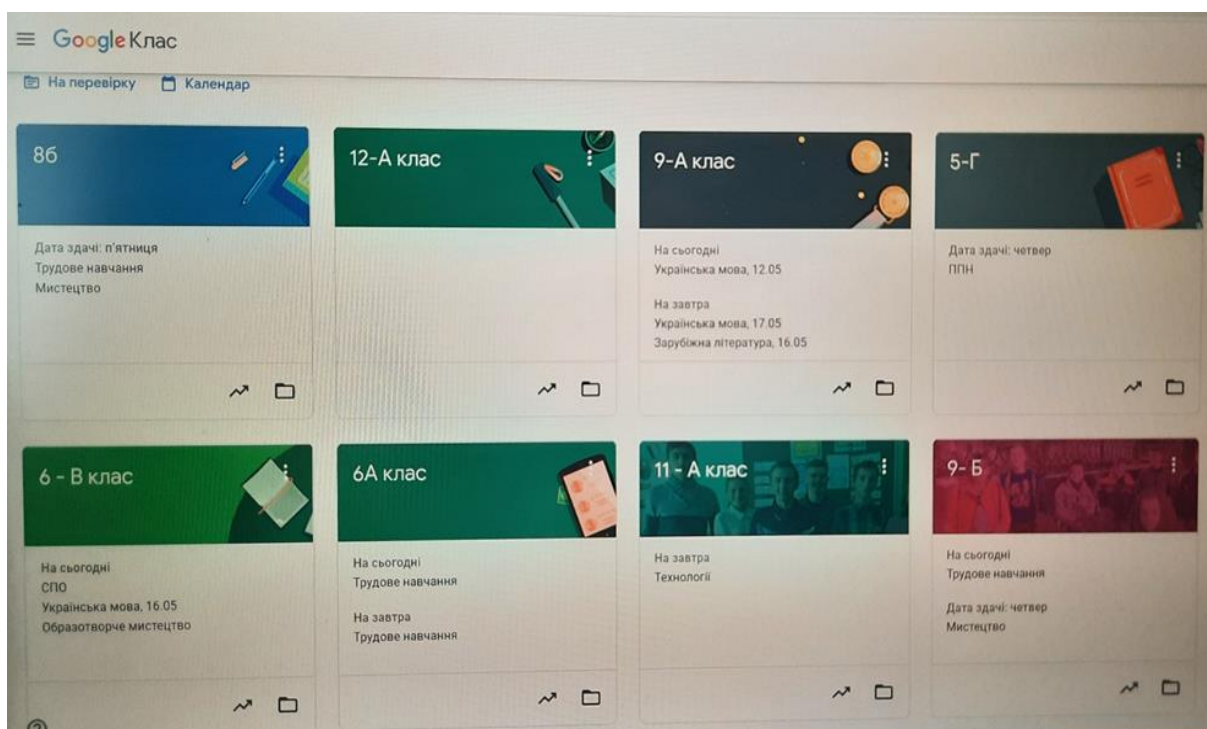
Завдання підбираю так, щоб кожен виріб мав практичне застосування, тоді учням буде цікавіше працювати, в них буде мотивація.

Зараз вироби ручної роботи набули великої популярності. Їхня популярність обумовлена ще й тим, що можна створити виріб не тільки з підручних матеріалів, але й з урахуванням індивідуальних побажань творця чи замовника. Зважаючи на зростання значимості екологічної теми, найбільша популярність спостерігається у виготовленні виробів із природних матеріалів. Цікаво, що подібна екологічна ручна робота може полягати у створенні дитячих виробів, а й у виготовленні речей для домашнього побуту.

Одним із найпростіших та досить розповсюджених у дистанційному навчанні, є Google Клас (Classroom). Всі учасники навчального процесу нашого НРЦ працюють саме на цій платформі. Classroom призначений спеціально для освітніх цілей. Платформа має простий інтерфейс, який підтримує українську мову, що дає змогу дуже швидко розібратися з

принципами використання цього інструменту як педагогам, учням, так і їхнім батькам.

Ми створили віртуальні класи для кожного класу, де долучили вчителів – предметників, що викладають у цьому класі, учнів, батьків.

Інструмент Google Клас дозволяє створювати різні завдання як для всього класу, так і для окремих груп; швидко здійснювати контроль за їх виконанням та оцінювати їх.

Більшість моїх учнів проживає в сільській місцевості, у деякого є обмежені можливості щодо застосування Інтернет-ресурсів. Тому навчання, опитування та поточне оцінювання учнів проводжу в асинхронному режимі, оскільки учні можуть отримувати інформацію та виконувати завдання у різний час. Здебільшого це можливо здійснити лише засобами телефонного зв'язку. Таким учням пропоную виконати міні проекти за такими темами:

- * «Нове життя старим речам» (ще один цікавий тематичний напрям дистанційних творчих проектів).

Учням пропонується віднайти вдома певний предмет, якому необхідно надати нові властивості, покращити його конструкцію, від реставрувати, оновити, перешити, оздобити, тощо...

- * «Побутові електроприлади у моєму житті» (види та призначення побутових електроприладів, користування побутовими електроприладами з дотриманням правил безпеки);

- * «Сервірування святкового столу» (етикет за столом, серветки, столові прибори, посуд);

- * «Охайне житло» (технологія догляду за житлом);

- * «Здоров'я та краса» (технологія догляду за волоссям);

* «Малярні работы у побыті власноруч» (асновы тэхналогіі малярных работ, матэрыялы та інструменты);

* «Я – спажывач» (маркуванне спажывчых таварів: прызначэння еткеток, попереджувальні сімвалы, штрих-код);

* «Моя зачіска» (мистецтва выбору зачісок: віды зачісок, залежна від формы обличчя; коригування формы обличчя за дапамогаю зачіски; натуральні раслінныя засабы для зміцнення воласся);

* «Мій одяг – мій імідж» (тэхналогіі выбору одягу і взуття та догляду за нымі);

* «Мій власны стыль» (праектування власнага стылю з урахуванням стылів в одязі, відів одягу за прызначэннем, асаблівасцей фігуры).

* «Віріб інтэр’ернага прызначэння» (праектування выробів для оздоблення аселі – панно, вазы, серветкі, вышиты рушнікі....)

Учням рэкамендуецца выконваць пісьмову складову творчых праектў у тэкставых рэдактарах (Word та ін.) ці у рабочых зошытах та надсылаць файлы з выкананымі заданнямі электронаю поштаю, або в адін із месэнджэрів (Viber, Facebook, Classroom google тощо).

Під час дыстанцыйнага навчання надаю перавагу відеоурокам, монтую відео ролікі з выкананням выробів паэтапно. Адае для учнів порушэнням слуху самае зораве спрыяняття найбліжчае. Відео супроводжуецца жэстовым паясненнем змсту і етапів выканання работы.

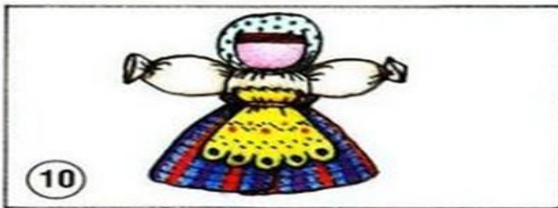
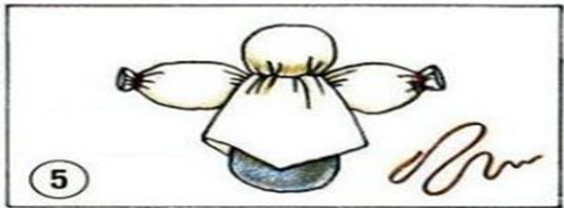
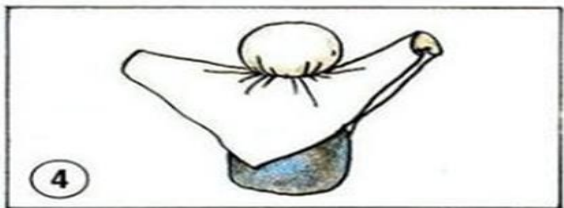
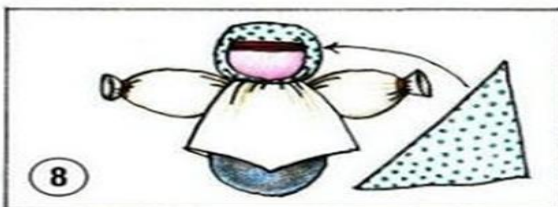
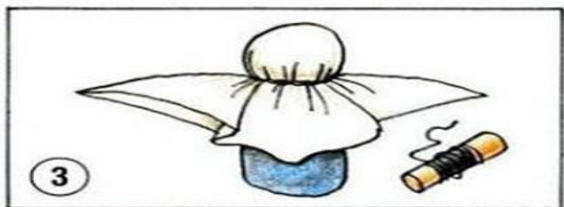
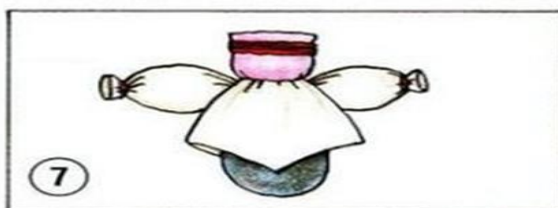
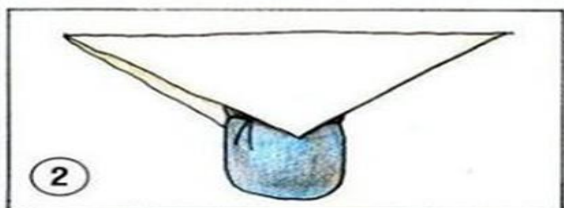
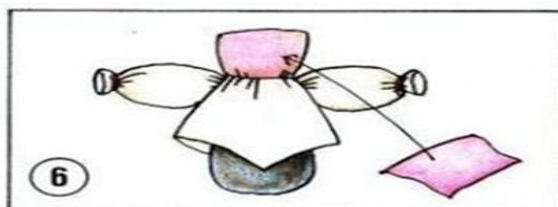
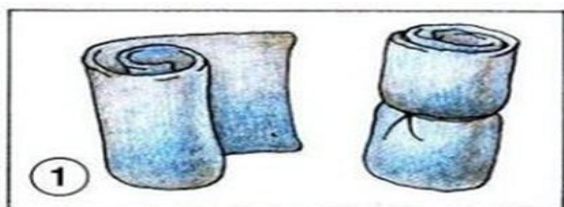
До прыкладу, задання для учнів 6 В класу. Выгатавлання підставкі під тэлефон в стылі орігамі. В Classroom google падаю своїм учням задання з прывітаннем і вказівкамі щодо работы і даю пасылання на відеоролік ці відеоурок. Відоролікі роблю сама, тааож выкарыстоваю нашых колег з мережі інтэрнату. Вказую тэрмін выканання работы. Учні павяртають фотозвіт тааож в Classroom або в Viber. Роботы моіх учнів.

Старшокласнікам з тяжкім порушэнням мовы і учням з порушэнням слуху пропоную тэхналагічныя карткі. Вони дастатнаао дабра самі

розбираються в етапах роботи і вміють працювати з картками інструкціями.

Лялька-мотанка

[illegible]

Вироби моїх учнів під час дистанційного навчання

В результаті ручної роботи діти заспокоюються, знімають стрес, отримують задоволення від своєї праці. Ще й мають цікаву річ виготовлену власноруч, яку можна використати на подарунок чи для власних потреб.

Список використаних джерел:

1. Кацан М. Б. (2018). Досвід Тереховлянського навчально-реабілітаційного центру у створенні оптимальних умов навчання дитини з особливими освітніми потребами. Матеріали міжнародної науково-практ. конференції “Інклюзивне навчання в Новій українській школі” 26 - 27 березня 2018 р. м. Тереховля у двох частинах. Ч. I. Упорядники: Лапін А.В., Сурмай Л.О., Щуцька О.І. Київ: Інтерсервіс, 2018. С.35-38.

2. Кульбіда С.В. (2021). Особливості комунікативної діяльності нечуючих учнів: *монографія*. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка. Відділ навчання жестової мови. Київ: Інтерсервіс, 2021. 200 с.

3. Стецула Н. П. (2019). Особливості проведення бінарного уроку трудового навчання для глухих учнів. Роль і місце психології і педагогіки у формуванні сучасної особистості: Збірник тез міжнар. науково-практ. конференції: (м. Харків, Україна, 11–12

Таранченко Оксана Миколаївна,

доктор педагогічних наук,

головний науковий співробітник

Інституту спеціальної педагогіки та психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України

ПІДТРИМКА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Загальновідомо, що кожна особистість формується внаслідок соціокультурного розвитку; у процесі спільної діяльності та спілкування з іншими людьми; під впливом своєї родини, малої громади, де вона проживає, суспільства загалом. Також науково доведено, що 50% навчальних здібностей малечі закладається від 0 до 4 років, і ще 30% – від 4 до 8 років. Таж, цілком закономірно висновується, що дім дитини є найважливішою освітньою інституцією, а батьки – головними і найважливішими педагогами для своїх малюків.

Нині війна змінила всі ключові умови для нормального формування і розвитку дітей нашої країни. І особливо це позначилось на дітях з особливими освітніми потребами. Для більшості з них наразі саме батьки залишилися чи не єдиною опорою. Втім, як і всі люди, батьки дітей з ООП також опинилися в надскладних життєвих обставинах. Але якою б тяжкою не була ситуація, батькам щонайперше потрібно стабілізувати себе, аби залишатися надійною опорою, повноцінним ресурсом для своїх дітей.

«Синдром війни» охопив практично все населення нашої країни, до того ж він тягне за собою низку нових специфічних синдромів, викривлених установок і самовідчуттів, що згубно позначаються на стані батьків, а відтак, опосередковано передаються й дітям. З окремими такими станами доросле населення нашої країни стикалося вже, зокрема після катастрофи на Чорнобильській АЕС (Яковенко С.І., 1996, Львовчикіна А.М., 2004). Такі синдроми можуть не лише суттєво травмувати особистість самих батьків, а й стати небажаним підґрунтям для формування особистості дитини з ООП і негативно проявитися в подальші роки їхнього дорослішання. Саме тому батьки мають надзвичайно ретельно проаналізувати свій стан і спробувати виявити в себе:

- «синдром жертви» – домінантами є відчуття безпорадності та безпомічності, часто з постійним страхом і відчаєм;

- «відчуття втраченого здоров'я» – на тлі психосоматики спостерігаються загострення хронічних хвороб, нездужання, втома, знесилення тощо, панічні атаки стосовно того, що в критичній ситуації не буде можливості звернутися до лікаря тощо;

- «синдром евакуації» – у випадках вимушеного переселення наявні відчуття неможливості адаптуватися на новому місці, тимчасовості

помешкання, туги за домівкою і звичними умовами, відсутність потреби облаштовуватися фундаментально, нехтування рутинною господарською діяльністю, нераціональне використання свого часу тощо;

- «синдром винятковості» – внаслідок суспільного та медійного привернення уваги до постраждалих від воєнних дій, окупації, до тимчасово переселених чи в закордонній евакуації, створюється парадоксальна ситуація – їхні трагедії, життєві драма нібито «вивищують» таких людей над рештою спільноти, роблять приналежними до «виняткового» прошарку;

- рентні установки – (рентою вважають виплати, які людина отримує упродовж життя/ чи тривалого періоду часу, що не потребують докладання певних зусиль (наприклад постійної праці). Наразі не всі люди можуть працювати як зазвичай та отримувати постійну і стабільну заробітну плату. Втім різні соціальні страхові виплати чи відшкодування від держави, благодійні та гуманітарні пожертви (пільги, путівки, долати тощо), хоч і можуть бути незначними, однак привчають людину до своєї залежності. Їх ймовірна втрата чи зменшення провокують постійні переживання та пошуки шляхів отримання такої регулярної допомоги якнайдовше чи якнайбільше.

Різноманітні соціально-психологічні проблеми, які виникають у воєнних час, як і в часи інших катастроф, мають надзвичайно широкий спектр. Різка зміна способу життя, роз'єднання родини, втрата близьких, житла, здоров'я, сенсу життя, – все це супроводжується панікою, ускладнюється тривожними чутками та токсичною неперевіреною інформацією.

Це тісно поєднується з економічними, психологічними та соціальними проблемами (соціально-психологічні проблеми виникають при взаємодії особистості чи групи людей і соціального середовища). Втім, хоча людина й не вільна від соціальних впливів, але лише від неї самої безпосередньо залежить, чи зможе вона протидіяти складним соціальним обставинам.

Саме тому батькам дітей з ООП слід потурбуватися про самодопомогу:

- розпочати чи поновити фізичну активність. Рух дає можливість мозку переформатувати свою діяльність і налаштуватися на раціональність;
- відлагодити власний відпочинок, харчування, сон. Нормальне біологічне функціонування є основою для психологічної стабільності;
- необхідно уникати самотності. Варто спробувати стати дієвим членом малої громади, батьківської спільноти, зайнятися волонтерством, почати опановувати нову діяльність (професійну, хобі) тощо;
- спробувати поділитися своїми переживаннями зі знайомими чи навіть незнайомими людьми (такими ж батьками, сусідами по новому помешканню, психологами, іншими фахівцями);

- розпочати займатися короткотерміновим плануванням. Фіксувати плани на день, згодом на тиждень, втім «не забігаючи» на надто віддалене майбутнє;

- слід обов'язково планувати власний відпочинок. Це має бути щось суто індивідуальне.

Також батькам варто позбутися ще двох згубних (в сьогоднішніх обставинах) звичок: переживань про минуле (якби я зробив це інакше, такого б не сталося; як же було добре раніше, а тепер так не буде...); та фантазійних мрій про майбутнє (через певних час все буде як і раніше; все зміниться на краще якимсь чудесним способом... тощо).

В стресовій ситуації багатьом людям складно здійснити критичний самоаналіз чи самодіагностику і вчасно помітити певні прояви згаданих вище станів і синдромів. В цьому випадку доречно поговорити про це з близькими людьми або ж звернутися до психологів чи соціальних працівників, які фахово проконсультують. Не варто зволікати, адже на відновлення потрібен час, а батьки мають бути опорою для свої дітей вже сьогодні. Якщо вони вчасно самотійно чи з допомогою близьких, друзів, однодумців, фахівців (педагогів і психологів) подолають виявлені в себе синдроми, то в них стануть помітними стійкі особистісні зміни:

- вони будуть об'єктивнішими, відкритішими до нового досвіду, реалістично та ефективно вирішуватимуть нагальні проблеми;
- зменшиться їхня вразливість і покращиться пристосованість;
- знизиться тривожність, фізіологічне напруження, покращиться загальний стан;
- підвищиться самооцінка і впевненість у власних силах;
- поведінка стане адекватнішою та адаптивнішою.

Відтак, їхні діти з особливими освітніми потребами ростимуть підготовленими і спроможними до активної участі в житті соціуму; незалежними; критично мислячими; такими, що усвідомлюють і сприймають щоденні виклики, в змозі адекватно відповідати на них; здатними активно, відповідально й ефективно самореалізовуватися.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. (2003). Виховання особистості: у 2 кн. [навч.-метод. посіб.]. К.: Либідь, 2003. – 280 с. (Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади; Кн. 1).
2. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навчально-методичний посібник у 9 книгах. За заг.ред. Еолупаєвої А.А. – К.: ТОВ ВПЦ «Літопис-XX» - 2010. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
3. Яковенко С.І. (1996). Психологія людини за умов радіоекологічного лиха. К.: Чорнобильінтерінформ, 1996. 173 с.

ДОСВІД ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ

Запровадження воєнного стану в Україні зумовила перехід закладів освіти на дистанційну форму навчання. Не винятком став і наш заклад.

Я працюю вчителем географії в комунальному закладі освіти «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» Дніпропетровської обласної ради», проводжу уроки з учнями середньої та старшої ланок. Перед тим, як провести дистанційно свій перший урок в умовах воєнного часу я зібрав інформацію від батьків та учнів, щоб дізнатись де, коли і в якому форматі зможуть діти навчатися дистанційно.

Разом з учнями відпрацювали правила для дистанційних занять в умовах воєнного часу, а саме:

- склали карту проведення дистанційних занять (визначились, хто, де, коли і в якому форматі зможе вийти на зв'язок, бо хтось залишився в місті, хтось перебуває в іншому місті в Україні, а хтось, взагалі, за кордоном);
- домовилися, що кожен учень за кілька хвилин до початку уроку географії перевіряє справність та рівень зарядки свого гаджету (інтернет-зв'язку);
- проговорили, що учні під час тривоги не вмикають свої гаджети і перебувають у безпечних місцях;
- обговорили, про що можна писати в загальній групі (чаті), а про що – ні;
- дійшли згоди, що під час уроку географії мають бути закриті будь-які ресурси, що не мають стосунку до уроку географії і, взагалі, до навчання;
- і ще одне обов'язкове правило для всіх – облаштування добре освітленого безпечного робочого місця навчання і пляшечка або склянка з водою на робочому столі.

В разі необхідності надаю консультації батькам щодо організації дистанційного навчання дітей, а також щодо виконання завдань з предмету «Географія».

Дистанційне навчання в умовах воєнного часу – це робота вчителя на відстані, впровадження нових ідей, раціональність і диференційованість часу завдань, викладання матеріалу [1]. Тому в своїй практиці під час дистанційного заняття, застосовую здебільшого асинхронний режим навчання. В такому режимі учні вивчають та виконують завдання у зручній для себе час. У власному темпі та комунікують з вчителем у різний

зручний спосіб. Організовувати навчальний процес дистанційно допомагають різноманітні ресурси, зокрема Google Classroom. Інші освітні ресурси, такі як, «Всеосвіта», «НаУрок» і т.п.

Для швидкої комунікації допомагають месенжери. В своїй практиці я здебільшого працюю в Viberі. У нагоді часто стають і соцмережі – сторіс Instagram, тут можна розміщувати опитування та завдання-цікавинки для учнів. Відео на You Tube допомагають візуалізувати матеріали занять. Окрім того, вся необхідна інформація з'являється на сайті нашого навчального закладу, постійно оновлюється та ведеться її моніторинг.

Діти з порушенням слуху сприймають світ очима, а, отже, під час дистанційного навчання все навантаження припадає на зоровий аналізатор. Тому в практиці проведення занять дистанційно використовую візуальний контент, зокрема, це презентації, слайди, відеоролики, таблиці, опорні схеми, навчальні карти та атласи, контурні карти, діаграми, тексти [2-4]. Мовленнєвий матеріал намагаюся підбирати з урахуванням особливостей сприймання й закріпленням слів; менше складних слів і речень, а більше ілюстрацій, картинок, наочності.

Оформлюючи пояснення нової теми уроку, використовую речення і слова, які діти часто зустрічають у своєму житті і навчальній діяльності. Для розуміння нових і незнайомих слів і термінів, при вивченні теми, значення їх записуюмо в словнички.

Під час проведення уроку запитую в дітей, чи зрозуміло їм поставлене завдання, якщо щось не зрозуміло, намагаюся перефразувати, адаптувати повідомлення так, щоб було все зрозуміло дітям. Для актуалізації отриманих раніше учнями знань і впевненості, що вони готові до нового матеріалу, проводжу опитувальник з метою самооцінки результатів навчання за такими показниками:

- а) зрозумів/ла, можу справитись самостійно;
- б) зрозумів/ла, можу справитись з допомогою підказки;
- в) не зрозумів/ла, не можу розв'язати.

Також у своїй практиці проведення дистанційного навчання використовую відеоролики, які розкривають теми шкільної програми з географії, зокрема, це канал Міністерства Освіти і науки України та інші джерела. Зазвичай я даю посилання на ці відео або на їх фрагменти. Застосовую такі методи і форми роботи, як анкетування, тестування, словникова робота, презентації, практичні і самостійні завдання, кросворди. Дуже подобається дітям завдання – створити уявну картину за прочитаним текстом і намалювати її, або передати через малюнок час, місце і подію. Якщо у дітей виникають труднощі у виконанні завдань, то я намагаюся додатково пояснити їй, або батькам разом з дітьми. Обираю саме ті методи, які вже знайомі дітям та які легко буде адаптувати у роботі.

Для оцінювання рівня опанування навчального матеріалу і поточного оцінювання застосовую тестування. В тестах формую запитання іноді з варіантами відповідей, або використанням зображень аудіо та відео фрагментів. Вони можуть бути в ігровій формі, наприклад, пройти

лабіринти, відповідаючи на питання, розв'язати кросворд, скласти пазл, або карту-маршруту, вгадати слова за буквами і таке інше.

Намагаюся кожен урок зробити доступним і зрозумілим для учнів в такий нелегкий для кожного з нас час. Війна стала справжнім викликом для освітнього та інших сфер життя, утім мусимо працювати в тих реаліях, які маємо на сьогодні.

Ми щиро віримо в перемогу робимо для неї все, кожен на своєму місці.

Список використаних джерел:

1. Коломоець А.О., Луценко Л.М., Романовська О.О., Корочкова Н.П., Біланова О.А. (2022). Педагогам: організація дистанційного навчання в умовах воєнного часу для дітей з порушеннями слуху. Режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/news/pedagogam-organizaciya-distancijnogo-navchannya-v-umovah-voyennogo-stanu-dlya-ditej-iz-porushennyam-sluhu>
2. Кульбіда С.В. (2021). Особливості комунікативної діяльності нечуючих учнів: *монографія*. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка. Відділ навчання жестової мови. Київ: Інтерсервіс, 2021. 200 с.
3. Український жестівник для батьків. Жестівник. С. В. Кульбіда, І. І. Чепчина, Н. В. Іванюшева, Н. Б. Адамюк. НАПН України, Ін-т спец. педагогіки, Лаб. Жестової мови, Укр. т-во глухих. К.: СПКТБ УТОГ, 2011. 380 с.
4. Географічний жестівник: континенти, країни, міста. С. Кульбіда, І. Чепчина, Н.Адамюк, В. Кириченко. *Посібник*. Київ: СПКТБ УТОГ. 2014. 96 с.

Щуцький Володимир Петрович,

вчитель історії України

Теребовлянський НРЦ Тернопільської ОР

СПЕЦИФІКА ПРОВЕДЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ УРОКІВ ІСТОРІЇ З УЧНЯМИ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ СТРАТЕГІЙ НАВЧАННЯ

Використання мови на уроках історії України має свої особливості, адже кожен предмет має свою мову спілкування [1]. Така мова спілкування ґрунтується на історії фактів. Вчителі історії належать до педагогічної спільноти, які знайомлять учнів з мовою історичних понять. Учні поступово вивчають і опановують цю мову. Використання мови на уроках історії висуває додаткові вимоги до учнів незалежно від набутого мовного досвіду.

Використання мови у методах (прийомах) – відповідних стратегіях навчання на уроках історії відрізняється від того, як учні з порушеннями слуху зазвичай говорять і пишуть (Біланова О., 2020; Карлсен, 2007; Кнайп, 2015; Кульбіда С., 2019, 2021; Норріс, Філіпс, 2003; Веллінгтон, 2001 та ін.) [2, 3].

Досвід викладання «Історії України», в тому числі і умовах дистанційного навчання, засвідчує, як правило, не завжди глибоке

розуміння історії, базових фактів у зв'язку з обмеженим часом на обов'язкову участь у бесідах-дискусіях, застосуванням прийомів аргументації, пояснення, узагальнення.

Систематично, у багатьох дистанційних навчальних уроках за умов воєнного стану не вистачає такого роду розмов. Замість цього в комунікативній діяльності «вчитель – учень» переважно домінують відповіді на відтворення фактичних знань, часто за зразком вчителя [2]. Учитель ініціює бесіду, як правило, з питання, на яке він вже має відповідь. На запитання виходить коротка відповідь учня, яку потім оцінює вчитель. Навіть якщо вчитель знаходить додатковий час, перевірка фактичних історичних знань учнів, відсутність можливості розгорнутих бесід суттєво обмежує можливості учнів в тому числі і в розвитку глибшого розуміння історичних фактів, і в перевірці розуміння історичних понять у жестовій і словесній мовах.

Звертаючи увагу на усвідомлене засвоєння історичних понять у жестовій і словесній мовах, ми дослідили поступовий процес на уроках історії у старших класах оволодіння новими поняттями в історичних термінах учнями з порушеннями слуху. Один з дослідників (Лемке, 1990) зазначає: *«...приблизно так само, як ми знайомимося з будь-якою іншою мовою, співставляємо поняття, запам'ятовуємо, використовуємо у розмові, бачимо у тексті і розуміємо значення, ціль, з яким воно використовується»*.

Ми дослідили деякі особливості опанування мови історії учнями з ПС у середній і старшій школі.

По-перше, учні початкових класів не використовують історичні терміни до того часу, поки не почнуть відвідувати уроки історії.

По-друге, багато учнів не лише 5-6, а й 9-10 класів зазначають, що використання історичних термінів є надзвичайно важким.

По-третє, учні, які вивчають історію України, не є *tabula rasa*. Швидше, вони мають у своєму досвіді терміни, щоб зрозуміти нинішні обставини, сучасність рідного краю. Серед найуживаніших: ВИШИВАНКА, ГЕРОЇ, ПАТРІОТ, ПАТРІОТИЗМ, ПАМ'ЯТЬ, ПАМ'ЯТНИК, ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК, МОНУМЕНТ, ЗАГИБЕЛЬ, ПОКОЛІННЯ, СИМВОЛ, СТЯГ, СТРИЧКА, ГЕРБ та ін.

Маючи таку мовну основу, намагаюся вибудовувати уроки так, щоб максимально використовувати навчальні *стратегії*, які пов'язані з активізацією попередніх знань, спрямуванням на розвиток мовних навичок, наприклад, встановлення тісного зв'язку між історичним поняттям жестом і словом, вибудовуванні нового термінологічного жестівникового і словникового запасу, надання перекладу словесної інформації у коротких текстах, максимального використання візуального контенту технічних засобів [3-5]. Зауважу, що велике значення має надаватися навчальній *стратегії огляду* і поясненню історичних термінів у застосуванні доцільно підібраних історичних текстів.

Як приклад, один з онлайн-уроків розпочинається з надання огляду нової історичної термінології з наочністю. Демонструю жестові одиниці, підписи до них. Перевірка відбувається за допомогою використання дактилювання [6]. На іншому уроці, застосовуючи *стратегію прогнозування*, допомагаю своїм учням подумати над підписами під наочними матеріалами, підібрати точні жестові і словесні одиниці. На основі спільної комунікативної діяльності пояснюється значення нової лексики шляхом демонстрації жестових одиниць до слів. На це йде багато часу, але учні усвідомлено використовують терміни-жести, і терміни-слова, опановують правильне продукування, а також і написання.

При розкритті теми уроку варто активізувати попередні знання учнів про зміст прочитаного. Тут доцільні *навчальні стратегії* – діалогу зі своїми учнями «Думаємо разом». Іноді прошу учнів розглянути речення, прочитати його, знайти новий термін і пояснити його. Намагаюся створювати групову дискусію з використанням нових історичних термінів. Це надзвичайно важко, зважаючи на технічні проблеми, але надзвичайно актуально і корисно для учнів, бо дає змогу усвідомити термін у контексті зі знайомим досвідом, мовними одиницями, будувати речення, виражати своє ставлення.

Також за можливості на уроках намагаюся забезпечувати синхронність читання жестовою мовою – *стратегія перекладу і стратегія уточнення поняття*. Це має позитивний ефект, оскільки допомагає учням не відволікатися, не робити вигляд, що читають і розуміють, а знаходяться під постійним супроводом вчителя. З іншого боку, будь-яка словесна одиниця, яка є незнайома, зразу ж стає об'єктом уточнення розуміння жестової одиниці, письмовою чи дактильною формою, підбором точного еквіваленту для пояснення. Для прикладу, при інформуванні учнів про початок активної фази російсько-української війни 22 лютого 2022 року було пояснено терміни, які згруповано навколо ключового семантичного поняття:

1. Агресія (процес) – НАПАД, ЗАХОПЛЕННЯ;

Агресор (особа) – ЛЮДИНА НАПАДАЄ, НАНОСИТЬ ШКОДУ, ТРАВМУЄ;

Агресор (армія) – ЧУЖЕ ВІЙСЬКО НАПАДАЄ, РУЙНУЄ, ВБИВАЄ;

Агресор (країна) – РОСІЯ ЗАГАРБУЄ ЧУЖУ ТЕРИТОРІЮ – ТЕРИТОРІЮ ІНШОЇ СУВЕРЕННОЇ КРАЇНИ УКРАЇНИ.

Агресивний (ознака) – ЗЛИЙ, ЗАВДАЄ ШКОДИ ІНШІЙ ЛЮДИНІ;

Агресивність (риса характеру людини) – НАНЕСЕННЯ ШКОДИ.

2. Патріот (особа) – ЛЮДИНА ЛЮБИТЬ СВОЮ БАТЬКІВЩИНУ;

Патріотизм (риса) – ЛЮБОВ ДО СВОЄЇ БАТЬКІВЩИНИ, ГОТОВНІСТЬ ЗДІЙСНИТИ ПОДВИГ

Патріотичний (ознака) – СПОВНЕНИЙ ПАТРІОТИЗМУ, ВИРАЖАЄ ПАТРІОТИЗМ.

В процесі бесід, пояснень, читання текстів жестові одиниці, їхні

словесні еквіваленти виникатимуть не раз, що дозволить учням неодноразово звертатися до них, у різних зв'язках запам'ятати точне значення у словесній оболонці (дактильній, письмовій), синтаксичному оформленні [6]. Наведу зразки авторських текстів, у яких представлено поняття «патріот – патріотизм»:

*«У кожної людини по-різному проявляється **патріотизм**. Одна людина зробила тату – тризуб. Друга людина - поставила синьо-жовтий прапорець. Третя людина - одягає на свята вишиванку. Бувають такі люди, хто зовні не демонструє, проте є справжнім **патріотом** своєї країни. **Патріоти** – люди, які цікавляться історією рідного краю, шанують пам'ять предків, виховують дітей гідними людьми. Взагалі, **патріотизм** починається з любові до своєї вулиці, до свого міста чи села. **Патріот** не стане кидати сміття біля річки чи в парку – адже це часточка його країни.*

*«**Патріотизм** виявляється у результатах діяльності людини, які приносять благо для Батьківщини. В різні історичні часи справжні **українці-патріоти** захищали і прославляли Україну: Максим Залізняк, Іван Гонта, Петро Калнишевський, Іван Мазепа.*

Нині сучасні українці-патріоти стали на захист України. Варто знати прізвища героїв-захисників України.

Застосування навчальної стратегії синхронізації двома мовами також є доцільною, коли читаємо з учнями речення з тексту і перевіряємо зміст прочитаного саме жестовою мовою у конкретного учня. Так вчитель знаходить деякі неточності, а решта учнів буде правильно засвоювати зміст історичних понять, вносити правильні корективи. Допомогає у багатьох випадках *стратегія перехресного уточнення*, коли вчитель щоразу уточнює деталі розуміння поняття у контексті з різних позицій у словесній і жестовій мовах.

Такі стратегії допомагають формувати усвідомленість сприймання історичної інформації, поповнювати активний жестівник, словник у різних формах, збагачувати досвід історичними поняттями, забезпечувати зрозумілість змісту історичного тексту з урахуванням контексту сучасних значущих подій. Усвідомленість і причетність до історичних митей сьогодення має не лише емоційне забарвлення, а й соціальне значення: переживання, співучасть, страждання, пронесення крізь себе, свої емоції, бажання, розуміння. І найголовніше, що учні відчують себе учасниками не лише тих чи інших історичних подій минулого, а й сучасного, які переживає зараз наша країна під час воєнного часу у відповідь на російську агресію і свідками якої є зараз наші учні.

Таким чином, учні з порушеннями слуху збагачують досвід власними способами усвідомленої комунікативної діяльності (уточнення історичних понять-термінів з урахуванням сучасного контексту, розуміння їх у двох мовах, використання під час бесід, відповідей, розповідей) при реалізації мовних потреб бути навченими і оціненими на уроці з предмету «Історія України» завдяки розширеному ресурсу різноманітних стратегій, котрі

використовують вчителі історії, і які уможлиблюють вивчення історичних повідомлень фактів, причин та ін. у визначеному жестівнику (словнику) необхідних одиниць. Відповідно до цього, вчитель історії України виступає в ролі і наставника, і посередника між повсякденною мовою та історичною і сучасною науковою мовою, з її способами концептуального уявлення про світ, завдяки використанню навчальних стратегій уникає фрагментарності, перерв у набутті компетентнісного мовного досвіду. За таких умов, учні з порушеннями слуху усвідомлено опановують і використовують історичні поняття зрозумілою мовою, яка інструментом навчання у руках вчителя історії.

Список використаних джерел:

1. Терно С. (2005). Складові ефективного навчання або Що потрібно знати вчителю про пізнавальні процеси учня. *Історія в школах України*, 4, 8-11.
2. Кульбіда С.В. (2021). Особливості комунікативної діяльності нечуючих учнів: *монографія*. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка. Відділ навчання жестової мови. Київ: Інтерсервіс, 2021. 200 с.
3. Kulbida, S. (2020). Linguistic personality in Ukrainian language education of deaf education direction. *Education: Modern Discourses*, 3, 131-142. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2020-3-13>
4. Щуцький В. П. (2018). Поліпшення якості викладання на уроках історії шляхом використання технічних засобів. *Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегії розвитку у національному та світовому вимірі: матеріали III Міжнародної науково-практ. конференції (18 квітня 2018 року, м. Суми)*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. С. 100-104.
5. Капелюх Д.Р., Щуцький В.П. (2018). Особливості національно-патріотичного виховання учнів з особливими освітніми потребами у навчально-реабілітаційному центрі. *Матеріали Всеукраїнської науково-практ. інтернет-конференції «Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін» 15 травня 2018 року*. Умань: УДПУ імені Павла Тичини, С. 30-35.
6. Кульбіда С.В. (2007). *Українська дактилологія: навчально-методичний посібник*. Київ: Педагогічна думка.

Юрченко Юлія Михайлівна,
магістр групи СО(т-с)-5
СДПУ імені А. С. Макаренка

КРОКИ В ОПАНУВАННІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПРОФЕСІЙНОГО ДОСВІДУ

Бажання розуміти людей, які говорять іншими мовами, було в мене з самого дитинства. Саме тому старанно вивчала англійську у школі, обрала профіль з поглибленим вивченням іноземних мов у ліцеї, де вивчала ще й французьку, а, завдяки вступу до Чорноморського національного університету імені Петра Могили на профіль української філології, мені пощастило вчити польську. Знати різні мови – важливо, безперечно, адже вони допомагають нам, і в подорожах, і в роботі, і, звісно ж, у спілкуванні. Та не всі люди здатні опанувати словесну мову. Причини на це є різні.

Одна з них – порушення слуху. Згідно зі статистикою Всесвітньої організації охорони здоров'я, у світі налічується 446 млн. людей з такими порушеннями [1].

Моє знайомство з дактильною абеткою почалося у 2019 році у таборі «Тимурівець», куди ми поїхали працювати разом із командою проєкту «Inclusive camp». Однією з моїх колег-вожатих була дівчина, яка закінчила Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Одного разу вона проводила для дітей нашого загону урок жестової мови, на якому навчила кожного говорити своє ім'я, використовуючи літери дактильної абетки [2]. З того моменту моє бажання вивчити жестову мову, щоб мати змогу спілкуватися з її носіями, стало ще більшим. Тож я пройшла курс «Відчуй: жестова мова для всіх» на ВУМі [3], завдяки якому вивчила деякі жести, але через відсутність практики вони почали забуватися. Та одного вечора у вересні цього ж року мені прийшло сповіщення від Facebook про те, що менторка з волонтерства Української академії лідерства в Миколаєві позначила мене у своєму дописі. Так я прочитала пост про те, що «в чудову школу-інтернат №6, в м. Миколаїв, де навчаються діти з порушеннями слуху, потрібен педагог-організатор та соціальний педагог». Також у ньому було активне посилання на сторінку заступниці директора з виховної роботи і коротенька розповідь про те, що діти школи дуже щирі, веселі, добрі та активні [4]. *«Це саме те, що треба»* – промайнула перша думка. Не вагаючись написала пані Маргариті, заступниці директора з виховної роботи, з якою домовилися про час зустрічі. Так я потрапила у простір, у якому учні мають порушення слуху, тому для того, аби їх розуміти та мати змогу донести їм якусь інформацію, важливо опанувати їхню рідну мову – жестову.

Оскільки на той момент я була студенткою денної форми навчання, то працювала не на повну ставку, а на 0,5. Тому працюючи усього 20 годин на тиждень на посаді педагога-організатора безпосередньо з дітьми комунікувала рідко. Цим більше займалася моя колега, яка була вчителем та педагогом-організатором за сумісництвом.

На початку навчального року вчитель української жестової мови Маргарита Курзіна проводила курси для початківців, на яких я вже досконало вивчила дактильну абетку та нові фрази, слова жестовою мовою, які стосуються саме школи та навчального процесу. І знову ж таки через відсутність регулярної практики особливих успіхів у вивченні й застосуванні жестової мови не досягла.

Та це почало змінюватися у вересні 2021 року, після річної паузи, протягом якої я жила і працювала в іншому місті у сфері, не пов'язаній з освітою. Саме у вересні я повернулася до Миколаєва на роботу, яка дійсно приносить мені задоволення, обіймаючи посаду і педагога-організатора, і вихователя. Саме до нашої школи я йду з хорошим настроєм, а протягом дня відчуваю душевний спокій і радість від того, що я на своєму місці. І це надзвичайно цікавий досвід! Адже тут є прямий контакт та щоденне спілкування з дітьми. У перший день у ролі вихователя я дуже

хвилювалася, адже розуміла, що жестів, які я вже знаю ще недостатньо для того, аби вести якісну комунікацію з дітьми, переживала щодо того, як учні мене сприймуть, чи не будуть негативно налаштовані до мене через те, що я недосконало володію їхньою рідною мовою. Та, на щастя, мої вихованці відкриті, добрі діти, які з розумінням ставляться до певних перешкод, які виникають між нами у процесі спілкування. Вони відчують, що я дійсно прагну їх зрозуміти, і допомагають мені в цьому. Головне бути щирим та відкритим, не боятися помилятися. Я прошу їх про допомогу, коли не знаю, як щось сказати жестовою. Не просто пишу їм щось чи вказую на той предмет пальцем, а запитую, як це показати жестами. І вони завжди радо мені допомагають. Коли не знаю жесту на позначення чогось, то можу використати дактильне мовлення. Завдяки додатку «Spread the Sign» можу швидко переглянути потрібне мені слово і одразу ж застосувати його [4].

Допомагають також уроки жестової мови від НГО «Відчуй» у соціальних мережах, де також є завдання на перевірку та закріплення вивченого у вигляді тестів (тобто людина показує жест, а внизу розташована рамочка з варіантами відповідей, де треба обрати слово, яке показали).

Та неабияке значення для мене мають також пари з «Методики розвитку слухового сприймання та перекладу українською жестовою мовою» в інклюзивній освіті з професором С. Кульбідію. Саме завдяки нашим заняттям я дізналася про поняття «кінема»; ознайомила з різноманітними конфігураціями; навчилася чітко відрізняти 8 локалізацій; вивчила різні жести на позначення одного й того самого слова, наприклад: ОЛІВЕЦЬ, США, опанувала способи лічби від 1-го до 5-ти. Важливим для мене в наших заняттях також було те, що викладач коригує мої помилки, підказує, як правильно скласти пальці, на якому рівні тримати руку, що може вказати мені на те, що, наприклад, показуючи жест СЛОВО я задовго протягую руки, звертає мою увагу на те, щоб я, дактилюючи, намагалася тримати руку в одній позиції, не так активно нею водила взад та вперед. Корисними були, безперечно, й теоретичні знання, які надаються на лекціях [5, 6]. Адже для мене важливо не лише:

- ✚ вивчити жестову мову для спілкування, а й володіти знаннями про її історію розвитку як загалом, так і на рівні освітнього процесу, соціальної значущості;

- ✚ розуміти психологію людей з порушеннями слуху;

- ✚ знати дослідників жестової мови та людей, які зробили внесок у її розвиток.

Висновки.

Таким чином, вивчення психологічних та поведінкових особливостей людей з порушеннями слуху, опанування дактильним та жестовим мовленням допомагає вести якісну комунікацію з нечуючими та слабочуючими людьми. Це дозволяє створювати інклюзивне середовище, учасники якого є однаково рівними у своїх можливостях та правах. Також

цей процес впливає безпосередньо й на кожну окрему людину, розширюючи горизонти її свідомості, покращуючи навички комунікації та роблячи з неї свідому та толерантну особистість.

Список використаних джерел:

1. Зоран Ю. «Я тебе (не) чую». Як в Україні живеться людям із порушеннями слуху. Вилучено з <https://lyuk.media/behind-city/hearing-loss/>.
2. Кульбіда С.В. (2007). Українська дактилологія: науково-методичний посібник. Київ: Педагогічна думка.
3. Дистанційний курс «Відчуй: жестова мова для всіх». Вилучено з: <https://vumonline.ua/course/gesture-language/>.
4. Комунальний заклад «Миколаївська спеціальна школа №6 Миколаївської обласної ради : веб-сайт. Вилучено з: <http://www.internat6.mk.sch.in.ua/>.
5. Кульбіда С.В. (2020). Освітній дискурс білінгвального навчання в спеціальних закладах для осіб з порушеннями слуху. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 71-72. <https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v2.27>
6. Kulbida, S. (2020). Linguistic personality in Ukrainian language education of deaf education direction. *Education: Modern Discourses*, 3, 131-142. <https://doi.org/10.37472/2617-3107-2020-3-13>

ПРОГРАМА ВСЕУКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ

в рамках фестивалю Тижня науки
у форматі онлайн марафону
«ДОСВІД ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ
(ОРГАНІЗАЦІЙНО-РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ)»
20 травня 2022 року

РОЗПОРЯДОК РОБОТИ

15 ⁰⁰ - 15 ⁰⁵	–	Реєстрація учасників.
15 ⁰⁵ –	–	Відкриття семінару.
15 ¹⁵		
15 ¹⁵ - 19 ⁰⁰	–	Робота секцій.
19 ⁰⁰ –	–	Підбиття підсумків.
19 ¹⁰		

РЕГЛАМЕНТ

Виступи-доповіді – до 20 хвилин.

Виступи – 10-15 хв.

Участь у обговоренні – до 5 хвилин.

Довідки – до 2 хвилин.

РОБОЧІ МОВИ СЕМІНАРУ — українська, українська жестова.

Відкриття семінару

Вітальне слово

Коломоєць Анатолій Олександрович, депутат обласної ради,
директор. КЗО "Криворізька спеціальна школа "Сузір'я" ДОР".

Вітальне слово

Воробель Галина Миколаївна, кандидат педагогічних наук,
директор. Хмельницька спеціальна загальноосвітня школа №33.

Переклад українською жестовою мовою

Пац Оксана Вікторівна,

вчитель корекційно-відновлювальної роботи.
Хмельницька спеціальна загальноосвітня школа №33.

Робота секцій

СЕКЦІЯ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Волохай Ірина Юріївна, помічник народного депутата України Павла Миколайовича Сушка. Здобутки дистанційного навчання здобувачів освіти з порушеннями слуху як підґрунтя для формування загальноєвропейських підходів.

Кульбіда Світлана Вікторівна, доктор педагогічних наук, професор відділу навчання жестової мови Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка. Дистанційне навчання для осіб з порушеннями слуху: наука для практики.

Романовська Оксана Олександрівна, сертифікований вчитель початкових класів. КЗО "Криворізька спеціальна школа "Сузір'я" ДОР". Особливості проведення онлайн-уроків у початковій школі для дітей з порушеннями слуху. Роль батьків у дистанційній педагогіці партнерства.

СЕКЦІЯ 2. НАКОПИЧЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ: ВІД ОСНОВ ДО ПРАКТИКИ

Слюсаренко Вікторія Михайлівна, вчителька інформатики. КЗО "Криворізька спеціальна школа "Сузір'я" ДОР". Урок інформатики у спеціальній школі для дітей з порушеннями слуху за дистанційною формою: плюси і мінуси.

Стецула Наталія Петрівна, вчитель трудового навчання. Тербовлянський навчально-реабілітаційний центр Тернопільської ОР. **Реалізація можливостей трудового дистанційного навчання старшокласників з порушеннями слуху в умовах воєнного стану.**

Подопригора Тетяна Сергіївна, вчитель української мови і літератури. КЗО "Криворізька спеціальна школа "Сузір'я" ДОР". **Організація уроків української мови у 6 класі для дітей з порушеннями слуху за дистанційною формою навчання в умовах військового стану.**

Шаповалов Олександр Васильович, вчитель географії. КЗО "Криворізька спеціальна школа "Сузір'я" ДОР". **Організаційно-ресурсне забезпечення уроку географії при дистанційному навчанні в умовах воєнного часу.**

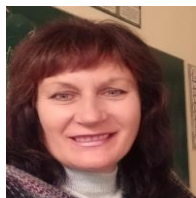
**СЕКЦІЯ 3.
ЗДІЙСНЕННЯ
КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОГО СУПРОВОДУ
УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ:
ВІД ТРАДИЦІЙ ДО ІННОВАЦІЙ**

Корочкова Наталія Володимирівна, вчитель-дефектолог слухового кабінету. КЗО "Криворізька спеціальна школа "Сузір'я" ДОР". **Специфіка проведення корекційно-розвиткових занять з учнями з порушеннями слуху в умовах воєнного стану.**

Ломакіна Оксана Михайлівна, вчитель індивідуальних занять з розвитку слухо-зоро-тактильного сприймання мовлення та формування вимови. Тербовлянський навчально-реабілітаційний центр Тернопільської ОР. Дистанційний формат проведення корекційно-розвиткових занять.

Кирковська Валентина Іванівна, вчитель слухового кабінету. Новоушицька спеціальна школа Хмельницької ОР. Можливості дистанційного навчання учнів з порушенням слуху різних категорій.

Малинович Лариса Михайлівна, кандидат психологічних наук, сурдопедагогиня, голова Львівського відділення ГО «Інститут соціальної політики. Наукове товариство осіб інвалідністю». Специфіка забезпечення комплексного супроводу дітей з порушеннями слуху в умовах воєнного стану.

СЕКЦІЯ 4. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ

Луценко Любов Миколаївна, Заслужений вчитель України, заступник директора з навчально-методичної роботи. КЗО "Криворізька спеціальна школа "Сузір'я" ДОР". Особливості організації виховного процесу у спеціальній школі в умовах Нової української школи.

Когтєв Андрій Валентинович, вчитель математики і української жестової мови. Харківська спеціальна школа № 5 Харківської ОР. Особливості організації освітнього процесу та навчання осіб з порушеннями слуху під час війни.

Зборовська Наталія Анатоліївна, здобувач наукового ступеня Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. **Особливості організації навчально-виховного процесу українських дітей-біженців в Баварії.**

Романовська Оксана Олександрівна, сертифікований вчитель початкових класів. КЗО "Криворізька спеціальна школа "Сузір'я" ДОР". **Організація позакласного е-заходу «День Європи» для другокласників.**

СЕКЦІЯ 5. ЕФЕКТИВНІСТЬ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У КОМПЕТЕНТНІСНОМУ ЗРОСТАННІ ФАХІВЦІВ

Кульбіда Світлана Вікторівна, доктор педагогічних наук, професор відділу навчання жестової мови Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка. **Позитивний досвід дистанційного навчання у рефлексії педагогів і старшокласників з порушеннями слуху.**

Сколотова Ірина Іванівна, викладач правознавства, перекладач жестової мови. Київський фаховий коледж прикладних наук. **Досвід дистанційного навчання студентів: очима фахівця.**

Барабаш Яна Сергіївна, практичний психолог. КЗО "Криворізька спеціальна школа "Сузір'я" ДОР". **Роль психологічної служби закладу в умовах воєнного часу**

Підбиття підсумків

Рефлексія учасників.
Сертифікати.

Дякуємо за увагу

Адреса для листування
216@ispukr.org.ua

Наукове видання

**ДОСВІД ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ
З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ
(ОРГАНІЗАЦІЙНО-РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В
УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ)**

**Збірка тез
Всеукраїнського
науково-практичного семінару
в рамках фестивалю Тижня науки
(м. Кривий Ріг, 20 травня 2022 р.)**

Авторська редакція

Відповідальний за випуск – О. І. Симоненко

Підписано до друку 17.08.2022.
Формат 60х84 1/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 7,75. Наклад 100 пр. Зам. 17.08.2022.

Видавець і виготовлювач: ФОП «Симоненко О. І.»
Адреса: м. Київ, вул. Марії Капніст, 2а, корп. 6.
Тел. моб.: +38 067 172-86-37, e-mail: alexbt@ukr.net
Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6574 від 17.01.2019.